

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Jana Daňková

Odklony v trestním řízení

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: Doc. JUDr. Mgr. Jana Tlapák Navrátilová, Ph.D.

Tematický okruh: Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 11. 12. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 225 172 znaků včetně mezer.

Mgr. Jana Daňková

V Praze dne 11. 12. 2023

Na tomto místě bych ráda poděkovala pověřené akademické pracovníci Doc. JUDr. Mgr. Janě Tlapák Navrátilové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení mé rigorózní práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem a účel odklonů v trestním řízení.....	2
1.1. Pojem odklonů v trestním řízení.....	2
1.2. Znaky odklonů v trestním řízení.....	4
1.2.1. Aplikovatelnost odklonů v trestních věcech, u kterých je dána skutková a právní jednoduchost.....	4
1.2.2. Nenárokovost aplikace odklonů v trestním řízení.....	5
1.2.3. Souhlas obviněného.....	5
1.2.4. Překážka věci pravomocně rozhodnuté.....	5
1.2.5. Rozhodující orgán.....	5
1.2.6. Bez stigmatizace pachatele.....	6
1.2.7. Aktivní účast obviněného a poškozeného.....	6
1.3. Účel odklonů v trestním řízení.....	6
1.3.1. Racionalizace systému trestní justice.....	6
1.3.2. Prevence a výchovné působení na obviněného.....	7
1.3.3. Zapojení prvků restorativní justice do právního řádu.....	8
1.3.4. Zájem poškozeného a ochrana jeho práv.....	9
2. Systematika odklonů v trestním řízení.....	10
2.1. Prostý odklon.....	10
2.2. Odklon spojený s výchovným působením.....	10
2.3. Odklon se společenskou intervencí.....	11
3. Historie odklonů v trestním řízení v českém právním řádě.....	12
3.1. Historie podmíněného zastavení trestního stíhání.....	12
3.2. Historie narovnání.....	13
3.3. Historie trestního příkazu.....	14
3.4. Historie podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.....	16
3.5. Historie odstoupení od trestního stíhání.....	17
3.6. Historie dohody o vině a trestu.....	17
4. Odklony v trestním řízení.....	20
4.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	20
4.1.1. Základní charakteristika podmíněného zastavení trestního stíhání.....	20
4.1.2. Podmínky aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání.....	20

4.1.3. Podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 2 tr. řádu.....	24
4.1.4. Postup v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání.....	28
4.2. Narovnání.....	31
4.2.1. Charakteristika narovnání.....	31
4.2.2. Podmínky aplikace narovnání.....	31
4.2.3. Rozhodnutí o narovnání a jeho následky.....	36
4.3. Trestní příkaz.....	38
4.3.1. Charakteristika a podmínky.....	38
4.3.2. Vydání trestního příkazu.....	40
4.3.3. Návrhy de lege ferenda.....	43
4.4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání.....	44
4.4.1. Podmínky aplikace podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.....	45
4.4.2. Postup při rozhodování o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání...	46
4.5. Odložení věci při schválení narovnání.....	48
4.6. Dohoda o vině a trestu.....	49
4.6.1. Charakteristika a podmínky dohody o vině a trestu.....	49
4.6.2. Sjednání dohody o vině a trestu v přípravném řízení.....	51
4.6.3. Schvalování dohody o vině a trestu v řízení před soudem.....	54
4.6.4. Dohoda o vině a trestu uzavřená v průběhu hlavního líčení.....	55
4.6.5. Návrhy de lege ferenda.....	56
5. Odklony v trestním řízení v trestních věcech mladistvých.....	58
5.1. Obecné podmínky pro aplikaci odklonů v trestním řízení v trestních věcech mladistvých.....	59
5.1.1. Důvodnost podezření ze spáchání provinění.....	59
5.1.2. Připravenost mladistvého nést odpovědnost za spáchaný čin a vypořádat se s jeho příčinami a připravenost přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění mladistvého.....	59
5.1.3. Závazek mladistvého k určitému chování omezujícím možnost spáchání dalších provinění.....	60
5.2. Odklony v trestním řízení v trestních věcech mladistvých upravené trestním řádem	60
5.2.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání.....	60
5.2.2. Narovnání.....	61

5.3. Odstoupení od trestního stíhání.....	61
5.3.1. Trestní řízení vedené pro provinění s horní hranicí trestu odnětí svobody do tří let.....	62
5.3.2. Absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého pachatele.....	62
5.3.3. Přihlédnutí k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého.....	63
5.3.4. Neúčelnost trestního stíhání a absence nutnosti potrestání pachatele k odvrácení mladistvého od páčání dalších provinění.....	63
5.3.5. Fakultativní podmínky pro odstoupení od trestního stíhání.....	63
5.3.6. Postup při aplikaci odstoupení od trestního stíhání.....	65
6. Statistika využití odklonů v českém právním řádě.....	67
7. Odklony v trestním řízení v zahraničních právních úpravách.....	69
7.1. Slovenská právní úprava odklonů v trestním řízení.....	69
7.1.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	70
7.1.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného.....	72
7.1.3. Smír.....	73
7.2. Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení.....	75
7.2.1. Obecné podmínky pro odstoupení od trestního stíhání stanovené rakouským trestním řádem.....	75
7.2.2. Odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky.....	77
7.2.3. Odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací.....	77
7.2.4. Odstoupení od trestního stíhání po skončení zkušební doby.....	78
7.2.5. Odstoupení od trestního stíhání na základě narovnání.....	78
7.2.6. Návrhy de lege ferenda.....	79
Závěr.....	81
Seznam použitých zdrojů.....	83
Abstrakt.....	88
Abstract.....	90

Úvod

Problematiku odklonů v trestním řízení jsem si jako téma své rigorózní práce vybrala z důvodu, že se jedná o institut, který má z hlediska trestního práva a nápravy pachatelů velký smysl, a patří do moderní justice. Z hlediska mé praxe jsem se s odklony v trestním řízení setkávala a setkávám poměrně často, a tedy jsem mohla reálně sledovat, jestli má tento institut vliv na život pachatele, a zda-li je tak naplněn původní úmysl zákonodárců. Vzhledem k tomu, že institut odklonů v trestním řízení je poměrně novodobým prvkem v rámci historie českého (i československé) práva, tak se živelně vyvíjí a mění, a tedy je zajímavé tento vývoj sledovat. V posledních letech pak zejména některé odklony v trestním řízení zaznamenaly velkých změn, které pak v odborných kruzích budily vášně, a dodnes se o správnosti těchto změn diskutuje.

Na úvod své práce se chci věnovat účelu odklonů v trestním řízení a jejich historii, počínaje tím, kdy byly zařazeny do českého právního řádu, a jaký byl jejich vývoj až do současnosti, jelikož většina z nich prošla živelným vývojem. Nejzásadnější část této práce je pak samozřejmě věnována vysvětlení podstaty samotných typů odklonů v trestním řízení a jejich důležitosti pro český právní systém. Budu se věnovat odklonům v trestním řízení v jejich širším pojetí, jelikož mám za to, že odklonem v trestním řízení jsou všechny instituty, které se jakkoliv odchyľují od standardního průběhu trestního řízení. Tedy kromě odklonů v trestním řízení, které uznávají všichni teoretici jako nezpochybnitelné, tedy podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, a jejich varianty využívané ve zkráceném přípravném řízení, bude práce obsahovat i vysvětlení institutu trestního příkazu a dohody o vině a trestu. Další část této práce pak bude věnována odklonům v trestním řízení v trestních věcech mladistvých mezi které patří, kromě vybraných odklonů v trestním řízení upravených trestním řádem se specifickou úpravou pro řízení ve věcech mladistvých, i odklon, který je možné využít jen v případě mladistvého pachatele, a to odstoupení od trestního stíhání. A na konci této práce se chci zabývat zahraniční právní úpravou odklonů v trestním řízení, a to pak slovenskou a rakouskou právní úpravou odklonů v trestním řízení, kdy se kromě představení těchto právních úprav chci věnovat i porovnání jejich právní úpravy s českým právním řádem, a na závěr se chci zamyslet, zda-li by nebylo možné se v těchto cizích právních řádech něčím inspirovat.

Poslední a zásadní novelou (mimojiného) trestního řádu je novela provedená zákonem č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, účinná ode dne 1. 10. 2020, kterou byla dotčena úprava některých typů odklonů v trestním řízení, tedy se jedná o novelu, která pak zásadně ovlivnila

i podobu této práce, a také je zajímavá pro část práce věnující se statistice odklonů v trestním řízení.

1. Pojem a účel odklonů v trestním řízení

V úplném počátku práce jsem si dala za cíl vysvětlit, co vlastně pojem odklon v trestním řízení znamená, a jakému účelu v trestním právu slouží, což by měly objasnit následující kapitoly.

1.1. Pojem odklonů v trestním řízení

Na začátku mé rigorózní práce je třeba vysvětlit, co vůbec pojem odklonu v trestním řízení znamená, a jak se k němu staví teorie práva. Na tuto otázku není snadné nalézt odpověď, jelikož trestní zákoník, trestní řád, ani jiný další zákon neupravuje legální definici odklonu v trestním řízení, a tedy ani neuvádí, co zákon za odklony v trestním řízení považuje. Nicméně ve vícero učebnicích a právních textech můžeme nalézt, co jejich jednotliví autoři považují za odklony v trestním řízení, a dle toho uvádějí i jejich definice, a snaží se pojem odklonu v trestním řízení vymežit.

První definici pojmu odklonů v trestním řízení můžeme nalézt na internetových stránkách Nejvyššího státního zastupitelství České republiky, které pojem odklonu v trestním řízení upravuje následovně: *„Odklony v trestním řízení rozumíme zvláštní způsoby trestního řízení, alternativní ve vztahu k standardnímu projednání věci v hlavním líčení, v rámci nichž je možné trestní věc vyřídit v procesněprávním smyslu stejně plnohodnotně jako ve standardním trestním řízení. Zpravidla se neuplatní stadiu soudního projednání trestní věci.“¹*

Tato definice je hodně široká, a nijak se nezabývá dalšími možnými aspekty, které by mohly odklony v trestním řízení dále upřesnit. Z této široké definice vychází, že Nejvyšší státní zastupitelství za odklony v trestním řízení považuje podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, dále podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci při schválení narovnání, dohodu o vině a trestu, a v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání. Všem těmto vyjmenovaným odklonům se budu věnovat jednotlivě ve své práci.

Pojmu odklonu v trestním řízení se v několika svých člancích a učebnicích věnuje i prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.. V komentáři k trestnímu řádu prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. definuje odklony v trestním řízení takto: *„Odklon v trestním řízení (angl. i franc., diversion) umožňuje odchýlení od běžného průběhu řízení, a to buď k určitému zkrácenému či sumárnímu řízení (summary proceedings), nejčastěji za využití trestního příkazu či schválení dohody o vině a trestu, anebo k vyřízení státním zástupcem či soudem, jenž nedospěje k vyslovení viny, a tím k uložení klasické trestní sankce (např. různé formy podmíněného zastavení trestního stíhání,*

¹ <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-řízení/odklony/>

*odstoupení od trestního stíhání a narovnání), anebo dokonce k mimosoudnímu vyřízení věci v rámci jiného typu řízení (např. ve správním řízení)*²

Tato definice je velice široká a vůbec se v ní nepracuje s restorativním prvkem, který je pro odklony v trestním řízení charakteristickým a svým způsobem je taktéž definuje, o čemž se ještě více rozepíší v další části své práce.

Dále je v definici prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D. uvedeno, že může dojít k vyřešení věci mimosoudně v rámci jiného typu řízení a jako příklad je uvedeno správní řízení. S tímto se nemohu ztotožnit, jelikož v případě, že se věc postoupí jinému orgánu, nejedná se tedy v konečném důsledku o trestný čin a nevidím tedy jako vhodné, takto charakterizovat odklon v trestní řízení, kdy mě ani nenapadá, který z odklonů v trestním řízení, jež jsou obecně považovány za odklony, by mohl naplnit tuto definici. Jelikož se ale jedná o komentář k trestnímu řádu z roku 2013, je možné že již ani sám prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. tuto poslední část své definice nepodporuje, jelikož se i v současné době k problematice odklonů v trestním řízení vrací a publikujeme o tomto tématu odborné články, jak i zmíněno níže.

Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. se ve svém článku ze dne 01. 08. 2019 uveřejněném v Právním prostoru³ vyjádřil k možnostem definice pojmu odklonů v trestním řízení, kde jednoduše v úvodu článku definuje odklony jako odklonění od pravidelného průběhu trestního řízení a dále dodává, že odklony v trestním řízení můžeme chápat v širším smyslu slova, což je uvedená zjednodušená definice, nebo v užším slova smyslu. Potom do odklonů v užším slova smyslu zařazujeme jen ty odklony, které obsahují restorativní prvky. A zde vidím zásadní posun od původní definice, ve které o restorativním prvku není ani zmínka. Na základě tohoto je i odborná veřejnost rozdělena a není za jedno, které instituty řadíme mezi odklony v trestním řízení. Jak již uvedeno výše, dle širší definice jsou mezi odklony uváděny podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, dále podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci při schválení narovnání, a v řízení ve věcech mládeže pak odstoupení od trestního stíhání, a v neposlední řadě také v této době hojně diskutovaná dohoda o vině a trestu. Pokud ale přihlédneme k užší definici a zapojíme do definice prvek restorativní justice, nemůžeme dle kritiků širší definice za odklony v trestním řízení považovat trestní příkaz a dohodu o vině a trestu. V teorii práva je jako jeden z odklonů někdy udáváno zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu ve spojení s § 159a odst. 4 tr. řádu, což za odklon nepovažuje ani Šámal a k tomuto uvádí: „*Někdy se v literatuře hovoří také o zastavení trestního stíhání, jako o odklonu, ale to podle mého názoru není odklon, ale spíše jde*

² ŠÁMAL, P.; GŘIVNA, T. Trestní řád: komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3475.

³ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/odklony-v-justicni-praxi>

*o rozhodnutí o konečném řešení trestního stíhání, které navazuje na zásadu legality a zásadu oportunitity.*⁴

Zastáncem názoru, že zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu ve spojení s § 159a odst. 4 tr. řádu, trestní příkaz a dohoda o vině a trestu nepatří mezi odklony v trestním řízení je například JUDr. Alena Tibitanzlová, Ph.D., která ve své publikaci⁵ uvádí, z jakých důvodů nepovažuje trestní příkaz a dohodu o vinu a trestu za odklony v trestním řízení. Dle jejího názoru tyto dva instituty nemůžeme počítat mezi odklony v trestním řízení, jelikož nespĺňují dva znaky, které jsou pro odklony v trestním řízení charakteristické. Prvním problémem je podle Aleny Tibitanzlové vyřešení věci odsuzujícím rozsudkem a dále malé zapojení poškozeného do samotného procesu rozhodování. Tedy zde není dle jejího názoru naplněn znak restorativní justice, který by měl být přítomen u každého odklonu v trestním řízení. Dalo by se říci, že tyto dva znaky odlišují širokou a úzkou definici, jak ji zmiňuje Šámal. Nicméně já osobně se úplně neztotožňuji s tvrzením, že by trestní příkaz či dohoda o vině a trestu neměly spadat pod pojem odklonů v trestním řízení, jelikož vykazují základní znaky, které jsou společné i ostatním odklonům v trestním řízení a budu se jim věnovat v následující kapitole.

1.2. Znaky odklonů v trestním řízení

Tato kapitola by měla osvětlit, jaké jsou charakteristické znaky odklonů, a tedy hlouběji dovysvětlit pojem odklonů v trestním řízení. Jak již bylo uvedeno, není lehké uvést jednotnou definici odklonů, a dokonce se odborná veřejnost ani neshodne, jaké instituty pod pojem odklonu v trestním řízení uvádět. Nicméně existují znaky, které je možné s odklony spojit a obecně vyjadřují jejich charakteristiku a prolínají se i s účelem těchto odklonů.

1.2.1. Aplikovatelnost odklonů v trestních věcech, u kterých je dána skutková a právní jednoduchost

V převážné většině se odklony v trestním řízení mohou použít jenom v případě přečinů, výjimku v tomto tvoří pouze dohoda o vině a trestu, kterou lze aplikovat i v trestním řízení o zvláště závažném zločinu, čemuž se budu věnovat v samostatné kapitole. Obecně se hovoří o tom, že odklony se aplikují v případě méně závažných trestných činů, s čímž vyjádřila nesouhlas například Alena Tibitanzlová⁶, která toto označení považuje za nesprávné z důvodu návaznosti stávající hmotněprávní úpravy kategorizace deliktů na úpravu procesně právní, kdy jsou za přečiny považovány například obecné ohrožení z nedbalosti dle § 273 odst. 3, odst. 4

⁴ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/odklony-v-justicni-praxi>

⁵ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 12

⁶ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 47

tr. zákoníku nebo usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 3, odst. 4 tr. zákoníku, které se nedají považovat za méně závažné vzhledem k jejich následku.

1.2.2. Nenárokovost aplikace odklonů v trestním řízení

Znakem, který je společný všem odklonům v trestním řízení, je jejich nenárokovost. To znamená, že aplikaci některého z odklonů v trestním řízení si nemohou pachatelé trestných činů nikterak vynutit, ani se jich dovolávat, a to ani přesto, že by splnili všechny podmínky, které jsou zákonem uloženy. O aplikaci a využití odklonů rozhoduje vždy výhradně orgán, který má pravomoc daný odklon aplikovat a záleží pouze na jeho úvaze, zda v daném případě je vhodné zvolit cestu odklonu v trestním řízení. Tomuto nahrává i zákonná úprava odklonů v trestním řízení, jež jsou zákonem upraveny relativně volně.

Naopak ale má pachatel právo vyžadovat, aby se jeho trestní věc vyřídila ve standardním trestním řízení, a k tomuto mu zákon dává několik možností. Například nedat jako obviněný souhlas s vyřízení trestní věci podle § 307 a násl. trestního řádu (podmíněné zastavení trestního stíhání) a § 309 a násl. tr. řádu (narovnání), nebo podat odpor proti trestnímu příkazu, pokud byl vydán.

1.2.3. Souhlas obviněného

Jak již bylo nastíněno v předchozím bodě, základním znakem odklonů v trestním řízení je souhlas obviněného. Tedy nelze obviněného nutit, aby vyslovil souhlas s odklonem v trestním řízení, jelikož obviněný má právo na spravedlivý proces a jeho řádný průběh, a zejména pak na projednání jeho trestní věci před nezávislým a nestranným soudem. Bez jeho souhlasu by ani nebyl naplněn účel odklonu v trestním řízení (k tomuto podrobněji v následující kapitole), a to sebereflexe obviněného a výchovné působení na jeho další život.

1.2.4. Překážka věci pravomocně rozhodnuté

V případě, že se podaří odklon v trestním řízení dovést do jeho finální etapy (např. u podmíněného zastavení trestního stíhání se obviněný po zkušební době osvědčí nebo soud schválí dohodu o narovnání), považuje se trestní věc za ukončenou a vytváří se tak překážka věci pravomocně rozhodnuté. Což je důležitá věc jak pro obviněného, tak pro poškozeného, jelikož si tak v sobě mohou věc vnitřně uzavřít a posunout se dál.

1.2.5. Rozhodující orgán

U odklonů v trestním řízení je podstatné uvést jejich specifický znak, a to že kromě soudu může rozhodovat o jejich aplikaci i státní zástupce, popřípadě se na tomto odklonu zásadně podílet jako u institutu dohody o vině a trestu. Jedinou výjimkou je trestní příkaz, který může vydat pouze samosoudce bez jakéhokoliv vlivu státního zástupce. Nicméně ani v tomto případě

není státní zástupce zbaven možnosti nějak ovlivnit trestní věc, jelikož stejně jako obviněný, má právo podat odpor proti trestnímu příkazu, a tak tento trestní příkaz zrušit.

1.2.6. Bez stigmatizace pachatele

Dalším z charakteristických znaků, které se spojují s odklony v trestním řízení, je snaha o vyhnutí se nutnosti stigmatizovat pachatele trestného činu tím, že dojde k vyslovení jeho viny a uložení trestu. Pachateli se tak dává nová šance, aby vedl řádný život a nenesl si do dalšího života břímě odsouzení, které by ho mohlo limitovat například při hledání zaměstnání.

1.2.7. Aktivní účast obviněného a poškozeného

V případě odklonů v trestním řízení se klade velký důraz na aktivní jednání jak obviněného, tak poškozeného. Obě strany se mohou vyjádřit a navrhnout, jakým způsobem by mohla být trestní věc vyřešena, a zda je případné dojednané řešení pro poškozeného dostatečná satisfakce vzhledem ke způsobené újmě.

1.3. Účel odklonů v trestním řízení

V této kapitole se budu snažit vystihnout účel odklonů v trestním řízení v českém právním řádu, tedy z jakého důvodu byly do našeho právního řádu zařazeny. Každý odklon v trestním řízení má svůj specifický účel, pro který byl zařazen do trestního řádu. Obecně by se ale dalo říci, že každý z odklonů v trestním řízení měl v době svého zavedení zefektivnit a usnadnit průběh trestního řízení, aby ve vybraných případech nemuselo docházet k tradičnímu trestnímu řízení zakončenému hlavním líčením a rozsudkem, když by se věc mohla vyřešit leckdy rychlejším a pro všechny strany snadnějším způsobem, a to již v přípravném řízení. V následujících bodech se budu snažit vystihnout všechna pozitiva, která odklony v trestním řízení mají přinášet, a co je tedy jejich účelem v trestním řízení.

1.3.1. Racionalizace systému trestní justice

Pojem racionalizace systému trestní justice vysvětluje ve svém článku v Trestněprávní revue F. Ščerba, dle něhož racionalizace trestní justice „*spočívá ve snaze přesunout řešení části trestních věcí do předrozsudkového stadia trestního řízení, tedy jde o vyřizování vybraných trestních věcí bez konání celého trestního řízení v jeho standardní podobě, zejména pak bez komplikovaného hlavního líčení anebo řízení před soudem.*“⁷ K tomuto chci podotknout, že u většiny odklonů opravdu není nutné, a ani z podstaty jednotlivých odklonů možné, provádět hlavní líčení s dokazováním. Nicméně například o podmíněném zastavení trestního stíhání je možné rozhodnout i před soudem prvního stupně po proběhnutém dokazování, a dokonce je možné rozhodnout i v řízení o odvolání, že se trestní stíhání podmíněně zastavuje. Z tohoto je

⁷ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue. 2009, roč. 8, č. 2, s. 33.

zřejmé, že u každého institutu může být jeho účel různě modifikován, dle toho, jak jej zákonodárce nakonec v zákoně upraví. U tohoto příkladu je zřejmé, že může dojít k naplnění účelu racionalizace systému trestní justice, jak v situaci, kdy státní zástupce v přípravném řízení rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněného, tak i v případě, kdy nakonec po provedeném hlavním líčení s dokazováním, o tomto rozhodne sám soud, ač již v prvním stupni, nebo při odvolání, a to z důvodu, že dokazování nebude v takových případech nijak složité, jelikož ve věci dojde k doznání pachatele, a nebude tak potřebné provádět rozsáhlé dokazování, což vyřízení trestní věci nakonec urychlí, ač se trestní věc dostane až k řízení před soudem. Můžeme tady ale také hovořit o tom, že je zde naplněn jiný účel odklonů v trestním řízení, který má působit pozitivně na pachatele trestného činu, o čemž bude následující bod. Ze své vlastní zkušenosti jako obhájce jsem zatím vyzozorovala, že státní zástupci dost často při možnosti aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání nechávají, přestože jsou splněny všechny podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání, nakonec ve věci rozhodnout až soud, což nepovažuji za optimální postup, jelikož se tak nepřiměřeně zatěžuje soudní systém a odporuje to podstatě a smyslu institutu odklonů v trestním řízení.

Z výše uvedené definice je i zřejmé, že dalším podstatným účelem v rámci racionalizace systému trestní justice je zrychlení trestního řízení, zvýšení jeho efektivity a zjednodušení administrativní náročnosti při zachování profesionálního a spravedlivého rozhodování ve věci. Opět zde nalezneme výjimky, kdy například dohoda o vině a trestu je tak málo aplikována, hlavně z důvodu administrativní náročnosti, kterou zejména státní zástupci nechtějí podstupovat, a proto zřejmě raději nechají věc dojít až před soud. Nutno ale podotknout, že po novele trestního řádu z roku 2020 se situace výrazně zlepšila, ale stále je zde řada státních zástupců, kteří dohodu o vině a trestu v přípravném řízení nechtějí domlouvat a raději vyčkají na řízení před soudem. Tomuto tématu se budu více věnovat až u samotné kapitoly věnované dohodě o vině a trestu.

1.3.2. Prevence a výchovné působení na obviněného

Jelikož se odklony v trestním řízení můžou aplikovat nejčastěji pouze na přečiny, tedy trestné činy, které svou povahou nejsou pro společnost toliko škodlivé, dá se předpokládat, že pachatelé těchto trestných činů mohou být od dalšího páčání trestných činů odrazováni již pouhým odhalením jejich trestné činnosti, vyšetřováním policejního orgánu a následně například stanovením zkušební doby, po kterou nesmějí páchat další trestnou činnost a mají vést řádný život.

Tedy účelem uložení některého z odklonů v trestním řízení není v takovém případě primárně potrestat pachatele trestného činu, ale snaha o resocializaci pachatele, aby se již další trestné činnosti nedopustil. Důležitým atributem odklonů v trestním řízení je nutnost doznání viny pachatelem, projevená lítost a snaha o nápravu způsobené škody, kterou pachatel musí vyvinout, aby bylo možné uvažovat o aplikaci některého odklonu. Pokud pachatel je schopný doznat vinu a odčinit způsobenou škodu, je do budoucna pravděpodobnější, že se ze svého chování poučil a již nebude trestnou činností opakovat. Při odklonu v trestním řízení, ve kterém musí pachatel učinit i jistou interakci s poškozeným, je pro pachatele jistě výchovnější, když zjistí, jaký dopad mělo jeho protiprávní jednání na život poškozeného, než aby jen pasivně přijmul trest a nezajímal se o dopad jeho jednání na své okolí.

Důležitý je aspekt toho, že u některých odklonů v trestním řízení nekončí trestní stíhání odsuzujícím rozsudkem a obviněný se tak nemusí cítit jako „kriminálník“ a dostane tak druhou šanci, aby se mohl polepšit a žít řádným životem jako doposud a na jeho jednání se dá nahlížet jako na jednorázové „zaškobrtnutí“. Pro psychiku obviněného je jistě výchovnější vědět, že se může zařadit zpět do společnosti bez stigmatu odsouzení, které by mu následně mohlo uškodit třeba při hledání práce.

Další preventivní funkcí je jistě stanovení zkušební doby, kdy se obviněný nesmí dopustit žádné další trestné činnosti, nesmí vykonávat určitou činnost, k čemuž se sám zavázal, nebo musí uhradit poškozenému způsobenou škodu, jinak se bude pokračovat v trestním stíhání a bude mu uložen klasický trest dle trestního zákoníku. Tedy je zkušební dobou motivován, aby splnil všechny své závazky, které mu byly uloženy, či ke kterým se zavázal, což obviněnému neustále připomíná negativní dopad jeho trestného činu na jeho život a on se tak další trestné činnosti pro příště vyvaruje.

1.3.3. Zapojení prvků restorativní justice do právního řádu

Většina odklonů v trestním řízení klade při své aplikaci důraz na odškodnění poškozeného a určitou mediaci vztahu mezi poškozeným a pachatelem trestného činu. Tento princip zakotvuje restorativní justice, která vznikla původně v Americe a Kanadě v průběhu 70. let 20. století a postupně se rozšířila do zemí západní Evropy, až se po roce 1989 začaly její myšlenky usazovat i v našem právním řádu, a to například právě v podobě odklonů v trestním řízení.

Alena Tibitanzlová ve své publikaci poměrně výstižně vystihla shrnutí klasických definic restorativní justice takto: „*Restorativní justice se soustředí primárně na vztah mezi pachatelem, obětí a jejich nejbližším sociálním okolím, na pochopení samotného činu v kontextu všech jeho*

*morálních, sociálních a ekonomických souvislostí, na projev upřímného pokání obviněného a na převzetí jeho osobní odpovědnosti za nápravu způsobené újmy, které vedou k odpuštění činu ze strany oběti a společnosti.*⁸

Účelem odklonů v trestním řízení je tedy také náprava vztahu mezi pachatelem a poškozeným, popř. pachatelem a společností, kdy aktivní jednání mezi stranami má docílit k dostatečné nápravě narušeného stavu. Restorativní justice tedy nemá primárně za cíl potrestání pachatele, ale snahu docílit odškodnění poškozeného, na kterém se bude s největší možnou měrou aktivně podílet právě pachatel. Stát by měl v tomto vztahu hrát pouze úlohu korektivní, kdy stát zajišťuje pouze stanovení procesních pravidel a garantuje stranám bezpečnost a zákonnost.

1.3.4. Zájem poškozeného a ochrana jeho práv

I s ohledem na předcházející bod je zřejmé, že neopomenutelnou složkou při aplikaci odklonů v trestním řízení je osoba poškozeného. Zejména u některých odklonů v trestním řízení je poškozený neopomenutelnou osobou, která by měla být aktivní a sama se podílet na regulaci svých zájmů. Zájem poškozeného ve většině případů spočívá v tom, aby mu byla odčiněna újma, která mu vznikla protiprávním jednáním obviněného. To můžeme sledovat zejména u majetkových trestných činů, kde poškozený většinou nemá osobní zájem na potrestání pachatele.

Nejintenzivnější zapojení poškozeného lze vysledovat při sjednávání narovnání, kde je přímo vyžadován souhlas poškozeného. Při jednání o sjednání narovnání, se poškozený může přímo vyjádřit, za jakých podmínek bude náhrada škody dostačující a bude tak z jeho pohledu obviněným odčiněn trestný čin, který obviněný spáchal.

Ochranu práva poškozeného u některých odklonů zakotvuje přímo zákon, a to tak, že náhrada škody, jenž byla způsobena poškozenému, je totiž obligatorní podmínkou, kterou musí pachatel splnit, aby bylo vůbec možné daný odklon v trestním řízení aplikovat. Další výhodou, která může vyplynout z aplikace odklonu v trestním řízení, je ta, že poškozený má jistotu, že bude pachatelem odškodněn a nemusí tak čekat, jak rozhodne o jeho nároku na náhradu škody soud v standardním řízení, který nemusí jeho nárok uznat ani celý, anebo rozhodne tak, že poškozeného odkáže s jeho nárokem na náhradu škody do občanskoprávního řízení.

⁸ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 89

2. Systematika odklonů v trestním řízení

V druhé části mé práce se budu krátce věnovat systematice odklonů v trestním řízení, ve které se budu snažit o popsání rozdělení odklonů, jak je vnímá a vymezuje i teorie práva. Jako jeden z prvních rozlišil a utřídil tři základní typy odklonů v trestním řízení O. Suchý⁹, a těmto třem typům věnuji následující tři kapitoly. Jedná se o prostý odklon, odklon spojený s výchovným působením a odklon se společenskou intervencí.

2.1. Prostý odklon

Prvním typem odklonu, jak jej vymezil O. Suchý, je prostý odklon, jehož základní charakteristika tkví v tom, že dochází k upuštění od trestního stíhání bez veškerých dalších podmínek a trestní věc je tímto způsobem vyřízena bez dalších následků pro pachatele trestného činu¹⁰.

Takovýto odklon se použije u případů méně závažných, kde se pokračování v trestním stíhání jeví jako neúčelné a není zde nutnost dalšího postihu, a také vzhledem k osobě pachatele by standardní projednání věci způsobilo zbytečné psychické vypětí či následnou stigmatizaci pachatele jako odsouzené osoby, což by se jevílo jako nadbytečné. Jedná se zejména o osoby nízkého věku, u kterých zpravidla může postačit již jako dostatečný trest a poučení, samotné zahájení trestního stíhání, a s tím spojené úkony trestního řízení.

Pod tento typ odklonu v českém právním řádu můžeme zařadit institut fakultativního zastavení trestního stíhání upravený v § 172 odst. 2 tr. řádu (zejména pak § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu) a na něj navazující ustanovení § 159a odst. 3, odst. 4 tr. řádu, § 188 odst. 2 tr. řádu a § 223 odst. 2 tr. řádu.¹¹ Nicméně, jak již bylo řečeno, u institutu fakultativního zastavení trestního stíhání jsou vedeny diskuze, zda-li tento institut řadit pod odklony v trestním řízení. Minimálně lze konstatovat, že se dá zařadit pod prostý odklon dle výše uvedené definice, ale mezi odklony, jak jsou chápány dnes bych ho neřadila, stejně jako většina odborné veřejnosti.

2.2. Odklon spojený s výchovným působením

Tento typ odklonu je již ovlivněn cílem restorativní justice a jeho základní charakter spočívá v upuštění od trestného stíhání za stanovení podmínek, které mají mít na pachatele trestného činu výchovný účinek. Zpravidla se jedná o stanovení zkušební doby, ve které se má pachatel osvědčit a žít řádným životem. Účelem tedy není primárně uložit trest, ale snaha o to, aby se pachatel opravdu napravil a do budoucna nepáchal další trestnou činnost a uvědomil si, že

⁹ Suchý O.: Odklon v trestním řízení. Právník. 1991, č. 3, s. 248

¹⁰ Suchý O.: Odklon v trestním řízení. Právník. 1991, č. 3, s. 248

¹¹ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014 s. 46

jeho jednání nebylo v pořádku. Taktéž dle principů restorativní justice má tento odklon vést k urovnání vztahu mezi pachatelem a poškozeným, což má mít na pachatele trestného činu resocializační a výchovný účinek.

Tento typ odklonu je v českém právní řádě zastoupen podmíněným zastavením trestního stíhání upraveným v § 307 a násl. tr. řádu a podmíněným odložením podání návrhu na potrestání dle § 179g a násl. tr. řádu.

2.3. Odklon se společenskou intervencí

U tohoto typu odklonu dochází taktéž k upuštění od trestního stíhání jako u výše uvedeného, ale namísto výchovného působení bude po zastavení trestního stíhání následovat společenská intervence. Takováto společenská intervence může spočívat v projednání věci mimosoudním orgánem, komisí nebo v léčení, jenž má pomoci v nápravě pachatele trestného činu.¹² V takovémto případě má pachatel převzít spíše morální odpovědnost.

V současném českém právním řádu nenalezneme žádný odklon, který by přesně naplňoval definici tohoto odklonu, jak je vymezena výše. Nejblíže se mu může podobat institut fakultativního zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. b) tr. řádu, nicméně v tomto případě intervence zastavení trestnímu řízení předchází, místo toho, aby na něj bezprostředně navazovala.

Lepším příkladem by tedy mohl být institut odstoupení od trestního stíhání mladistvých, který je upraven v § 70 odst. 3 ZSVM a při jeho aplikaci s ním může být spojeno výchovné opatření v podobě napomenutí s výstrahou. K tomuto ve své publikaci Filip Ščerba¹³ dodává, že při napomenutí s výstrahou soud pro mládež či státní zástupce může přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení (§ 20 odst. 2 ZSVM), což je možné chápat jako určitý druh společenské intervence spojené s ukončením trestního stíhání a v tomto případě společenská intervence bezprostředně navazuje na upuštění od trestního stíhání.

¹² Suchý O.: Odklon v trestním řízení. Právník. 1991, č. 3, s. 253

¹³ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 49

3. Historie odklonů v trestním řízení v českém právním řáde

V následujících kapitolách bych ráda popsala historický vývoj jednotlivých odklonů v trestním řízení v rámci českého právního řádu a jejich zařazení do českého právního systému, do něhož byly postupně vkládány na základě inspirace a ovlivnění ze západních evropských zemí, ale také ze Spojených států amerických, jelikož odklony v trestním řízení mají kořeny i v anglo-americkém právním systému.

3.1. Historie podmíněného zastavení trestního stíhání

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl do českého právního řádu zařazen zákonem č. 292/1993 Sb.¹⁴, jenž nabyl účinnosti ode dne 01. 01. 1994. Inspirací pro zařazení tohoto institutu do českého právního systému byly právní řády jiných evropských zemí, zejména těch západních, které již dávno tento institut využívaly ve svých právních řádech. Tehdejší zákonodárci se chtěli odklonit od přísné představy všemocnosti trestní represe, která byla hluboce zakořeněna díky předchozímu komunistickému režimu a byla zde snaha přiblížit se západním zemím, a také snaha přinést do českého právního systému myšlenky restorativní justice, což dokazuje i důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb.¹⁵, kde je uvedeno: *„Do trestního řádu se promítá institut podmíněného zastavení trestního stíhání způsobem, jaký zná většina evropských právních řádů při respektování doporučení výboru ministrů Rady Evropy k tomuto institutu. Podmíněné zastavení trestního stíhání přichází v úvahu v případech, kdy vzhledem k okolnostem případu i osobě obviněného je zřejmé, že v případě vyhlášení odsuzujícího rozsudku by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil. Je proto do značné míry zbytečné provádět celé trestní řízení, když jeho účelu lze dosáhnout podstatně jednodušším způsobem. Podmíněné zastavení trestního stíhání má povahu mezitímního rozhodnutí a nelze je vykládat jako rozhodnutí o vině. Pokud obviněný ve zkušební době nevyhoví uloženým podmínkám, důsledkem je skutečnost, že v trestním stíhání se pokračuje.“*

Přestože zpočátku byly proti tomuto „novému“ a „cizorodému“ prvku v českém právní řáde vysloveny i kritické připomínky, kdy např. Jiří Jelínek uvedl, že je nutné si položit otázku, zda-li zavedení institutu podmíněného zastavení trestního stíhání není v rozporu s článkem 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, ve kterém je uvedeno, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným rozsudkem soudu nebyla jeho

¹⁴ Zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích

¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích

vina vyslovena.¹⁶ Z pohledu dnešní doby je však nutno podotknout, že tento institut se nakonec osvědčil a případné kritické názory se již rozplynuly.

V historii podmíněného zastavení trestního stíhání nicméně došlo k několika změnám, a to např. novelizací trestního řádu provedenou zákonem č. 41/2009 Sb.¹⁷, kterou došlo k navázání podmíněného zastavení trestního stíhání na přečin jako na novou kategorii trestného činu. Další podstatnou změnu přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb.¹⁸, kterou došlo k rozšíření o další možné podmínky při použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, uvedené v § 307 odst. 2 trestního řádu. Nejnovější změnou týkající se podmíněného zastavení trestního stíhání bylo pak přidání ustanovení § 308a novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 220/2021 Sb.¹⁹, který přinesl do tohoto institutu pro pachatele zásadní změnu v případě, kdy byl usnesením o podmíněném zastavení trestního stíhání také obviněnému uložen, na základě jeho závazku, např. „zákaz řízení motorových vozidel“, kdy mu novela nyní umožňuje po uplynutí poloviny doby žádat o upuštění od tohoto závazku obviněného, jak je upraveno v § 108a odst. 5 tr. řádu: *„Po uplynutí poloviny doby, po kterou se obviněný zavázal zdržet se určité činnosti podle § 307 odst. 2 písm. a), může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce na návrh obviněného rozhodnout, že zbytek závazku nebude vykonán, pokud obviněný v době trvání tohoto závazku prokázal způsobem svého života, že jeho dalšího výkonu není třeba.“* Před vložением tohoto ustanovení bylo možné žádat o vrácení řídicího oprávnění pouze v případě, kdy byl pachateli trestného činu uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel.

3.2. Historie narovnání

Historie narovnání je navázána na přijetí předchozího institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, jehož pozitivní vnímání pak usnadnilo přijetí tohoto dalšího alternativního způsobu vyřízení trestné činnosti. Důvodem pro zavedení dalšího odklonu v trestním řízení byl vysoký nárůst kriminality na počátku 90. let minulého století, kdy tento nárůst vedl ke značnému nárůstu věcí pro soudy, které pak nestíhaly věci vyřizovat v běžném čase, a to pak vedlo k značným průtahům v rozhodovací činnosti soudů, což je samozřejmě negativní jev. Druhý neblahý vliv pak měl nárůst kriminality i ve vztahu k věznicím, které by neměly dostatečnou

¹⁶ ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 123

¹⁷ Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

¹⁸ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹⁹ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

kapacitu pro všechny odsouzené k nepodmíněným trestům odnětí svobody. Tedy zejména pro „prvotrestané“, kteří spáchali méně společensky škodlivé trestné činy, měl být tento institut vhodným způsobem pro vyřešení jejich trestní věci.²⁰

Institut narovnání tedy byl do českého právního řádu zakotven zákonem č. 152/1995 Sb.²¹, jenž nabyl účinnosti dne 01. 09. 1995. Nicméně institut narovnání nepřinesl žádanou změnu, jak si zákonodárce představoval, a to zejména z důvodu, že narovnání mohl schválit jedině soud, který tak činil v přípravném řízení na návrh státního zástupce. Tento nedostatek původní právní úpravy byl odstraněn v rámci tzv. velké novely trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 265/2001 Sb.²², jenž nabyl účinnosti dne 01. 01. 2002. Ani však tato úprava nepomohla k častějšímu a efektivnějšímu používání tohoto institutu. Nicméně pokusů o zlepšení frekvence využití institutu narovnání bylo v historii více, např. lze zmínit zákon č. 257/2000 Sb.²³, kterým byla s účinností od 01. 01. 2001 zřízena Probační a mediační služba, jejíž činnost mimo jiné sestává dle § 4 citovaného zákona o Probační a mediační službě ve vytváření podmínek pro schválení narovnání. Nicméně žádná z novel trestního řádu, či ani jiný zákon, nepomohly institutu narovnání, aby se v praxi stal více využívaným, jelikož v praxi historicky i dnes, není tento institut příliš využíván a nikdy nedosáhl takového úspěchu jako vůbec prvně zavedený odklon v trestním řízení, a to podmíněné zastavení trestního stíhání, které má ale v mnohém podobné rysy jako institut narovnání.

3.3. Historie trestního příkazu

Historie trestního příkazu oproti ostatním odklonům v trestním řízení začíná v rámci Československé republiky již rokem 1929, ve kterém byl přijat s účinností od 01. 04. 1929, zákon č. 31/1929 Sb.²⁴, jenž zavedl institut trestního příkazu. Trestní příkaz pak mohl být vydán za situace, již upravoval § 10 uvedeného zákona v odst. 1: *„Učiní-li veřejný úřad, veřejný úředník neb orgán na podkladě vlastního služebního postřehu nebo výslovného doznání před ním učiněného trestní oznámení pro takový přestupek nebo přečin náležející k příslušnosti okresního*

²⁰ ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 173

²¹ Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

²² Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

²³ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (*zákon o Probační a mediační službě*)

²⁴ Zákon č. 31/1929, kterým se mění a doplňují trestní zákony a trestní řády

soudu, na který je stanoven v zákoně trest na svobodě nejvýše šesti měsíců nebo trest peněžitý neb oba tyto tresty, může soud, nemá-li pochybnosti o pravdivosti oznámení, vydati proti obviněnému, který je na svobodě a v době činu již dovršil osmnáct let, trestní příkaz, kterým mu uloží trest bez předcházejícího řízení.“ Naopak negativně bylo vymezeno, kdy nešlo trestní příkaz vydat, a to v případě, kdy veřejný žalobce nesouhlasil s výší trestu, kterou chtěl soudce uložit, či že by odsouzení mělo být podmíněné. Stejně jako dnes bylo možné proti trestnímu příkazu podat odpor.

Složitější období pro institut trestního příkazu naopak nastalo ve chvíli, kdy byl v Československu nastolen komunistický režim a trestní příkaz tak byl s účinností zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, z československého právního řádu úplně vypuštěn. Jak již vyplývá z názvu daného zákona, kterým se trestní příkaz rušil, tak do soudnictví mělo přibýt více laického prvku, kdy vzhledem k tomu, že vydávání trestního příkazu spíš náleželo do rukou profesionálního soudce, nezapadal trestní příkaz do koncepce nového režimu. Nutno také podotknout, že vzhledem k nízké kriminalitě, která je pro totalitní režimy často typická z důvodu jejího tvrdého potírání, pak nebyl trestní příkaz tak zásadním institutem jako je dnes.²⁵

Nicméně institut trestního příkazu byl znovu obnoven zákonem č. 48/1973 Sb.²⁶, ale jeho podoba byla od stavu před rokem 1949 značně odlišná a nedá se mluvit o plném návratu k tomuto odklonu v trestním řízení, jelikož byl přizpůsoben době, ve které byl znovu přijat. Významnou roli v obsahu trestního příkazu pak měl prokurátor, který měl hlavní slovo nejenom při navrhování či souhlasení se samotným vydáním trestního příkazu, ale také musel souhlasit s druhem a výměrou ukládaného trestu. Což je z dnešního pohledu naprosto nemyslitelný stav, jelikož v současnosti platí zásada rovnosti stran, která by takovýmto stavem věci byla naprosto popřena.

Paradoxně však byl institut trestního příkazu z československého právního řádu opět vyjmut, a to již po pádu dřívějšího režimu, který se odehrál v roce 1989, a to novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 178/1990 Sb.²⁷, s účinností od 01. 07. 1990. Vypuštění institutu trestního příkazu však nebylo při projednávání novely prvotním záměrem. Původně chtěli zákonodárci tento odklon v trestním řízení ponechat v trestním řádu a provést nutné změny, ale nakonec došli k názoru, že je tento institut neslučitelný s některými zásadami trestního práva jako jsou např. zásada materiální pravdy a právem obviněného na obhajobu, a tedy byl trestní příkaz zrušen bez náhrady.²⁸

²⁵ ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 47

²⁶ Zákon č. 48/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

²⁷ Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

²⁸ VANTUCH, P. Obhajoba obviněného. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 573

Jak se ale brzy ukázalo, toto rozhodnutí se ukázalo chybným, jelikož, jak už bylo zmíněno výše, po pádu režimu a „uvolnění společenských poměrů“ došlo k razantnímu navýšení kriminality, a tedy vyššímu nápadu trestních případů k soudu a jejich vysokému zatížení, na které nebyly soudy dostatečně personálně vybaveny, což pak vedlo i k navyšování stavu soudců, administrativních pracovníků, avšak ani toto nepomohlo snížit zatížení orgánů justiční soustavy. Zákonodárci se tedy tento alarmující stav snažili vyřešit novelizací provedenou zákonem č. 292/1993 Sb.²⁹, jenž zavedl s účinností od 01. 01. 1994 do českého právního řádu opět institut trestního příkazu. Rozdílem oproti dnešní úpravě byla možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody trestním příkazem, a to až do výše jednoho roku, což bylo změněno novelizací trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.³⁰, který tuto možnost zrušil, a od této novelizace lze trestním příkazem ukládat pouze podmíněný trest odnětí svobody.

3.4. Historie podmíněného odložení podání návrhu na potrestání

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání bylo do českého právního řádu zařazeno novelou provedenou zákonem č. 283/2004 Sb.³¹, účinnou ke dni 01. 07. 2004. Tento institut měl mnoho podobných znaků jako institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Rozdíl oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání pak panovaly v tom, že vzhledem k tomu, že o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání lze rozhodnout jen v průběhu zkráceného přípravného řízení, tak byla hranice zkušební doby stanovena na jeden rok, kdy u podmíněného zastavení trestního stíhání dosahovala horní hranice zkušební doby dva roky. Uvedený zákon také u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání stanovil kratší dobu pro rozhodnutí soudu o tom, zda se podezřelý osvědčil v průběhu zkušební doby, a to dobu šesti měsíců od uplynutí zkušební doby, kdy tato doba u podmíněného zastavení trestního stíhání činila jeden rok od uplynutí zkušební doby. Novelou provedenou zákonem č. 459/2011 Sb.³², pak došlo k přiblížení se k institutu podmíněného zastavení trestního stíhání jednak sjednocením délky zkušební doby, ale také byly rozšířeny možnosti podezřelého ohledně úhrady škody poškozenému, resp. nově mohl podezřelý s poškozeným uzavřít dohodu o náhradě škody,

²⁹ Zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích

³⁰ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³¹ Zákon č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³² Zákon č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

případně o vydání bezdůvodného obohacení, nebo učinit jiná opatření k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb.³³ a účinnou ode dne 01. 09. 2012, pak došlo již k úplné duplikaci podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání na podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, jelikož byly přidány podmínky, které se uplatní například v případě spáchaného trestného činu s vyšší společenskou nebezpečností nebo v případě, kdy to odůvodňují poměry podezřelého. Jedná se tedy alternativně o dvě podmínky, kdy první z nich stanoví, že se podezřelý zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, a druhá, že podezřelý složí na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu, a dále pro obě podmínky musí platit to, že vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. V současné době je tedy rozdíl mezi podmíněným zastavením trestního stíhání a podmíněným odložením podání návrhu na potrestání jen ve specifických rozdílech vyplývajících z toho, že se odklon podmíněného odložení podání návrhu na potrestání dá aplikovat jen v rámci zkráceného přípravného řízení.

3.5. Historie odstoupení od trestního stíhání

Jelikož se jedná o odklon, který je určen k řešení problémů u mladistvých pachatelů, je tento odklon upraven zákonem č. 218/2003 Sb.³⁴, o soudnictví ve věcech mládeže. Obecně bylo účelem tohoto zákona zajistit, aby mladiství pachatelé byli hlavně vedeni k tomu, aby již dále žádnou trestnou činnost nepáchali, a aby byla zajištěna jejich náprava do budoucna. Tedy primárním záměrem tohoto zákona nebylo mladistvé pachatele trestat, ale snaha o jejich resocializaci, k čemuž instituty odklonů v trestním řízení také značně přispívají.

3.6. Historie dohody o vině a trestu

Institut dohody o vině a trestu byl do českého právního řádu zaveden zákonem č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nicméně jeho zavedení mělo i své kritiky, jak i uvádí ve své publikaci Jan Zůbek: *„Zakotvení nového institutu bylo u nás provázáno širokou disputací, jejíž součástí byly i názory, že jde o institut pocházející z common law³⁵, který*

³³ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³⁴ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

³⁵ Obecné právo, společné právo nebo někdy též soudcovské právo je právo tvořené soudci skrze precedenty (angl. case law), rozhodnutí soudů a tribunálů. Tím se liší od zákonů (které přijal zákonodárce), vyhlášek a

*nepatří do kontinentální právní kultury.*³⁶ Tzv. plea bargaining se začalo objevovat ve Spojených státech amerických okolo poloviny 19. století a jedná se v podstatě o proces „dohadování“ postojů ke spáchanému trestnému činu. I ve Spojených státech amerických byl zpočátku k tomuto institutu spíše odmítavý postoj, ale postupně se stalo tzv. plea bargaining stálou součástí právního systému Spojených států amerických, a následně i inspirací pro některé státy Evropy, které pak tento institut v různých podobách a obměnách převzaly do svých právních systémů.

Jelikož institut dohody o vině a trestu byl do českého právního řádu přijat poměrně pozdě oproti jiným státům, měl zákonodárce možnost inspirovat se v různých právních řádech. Největší inspiraci však český zákonodárce našel ve slovenské právní úpravě, jejíž součástí je institut dohody o vině a trestu již od roku 2005.

Jak již bylo uvedeno výše, institut dohody o vině a trestu byl do českého právního řádu zařazen poměrně nedávno, a to novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Uvedená novela trestního řádu nabyla účinnosti ke dni 1. 9. 2012. Tato novelizace trestního řádu tedy přinesla do českého práva nový institut, který měl za úkol umožnit zrychlení trestního řízení v případech, kdy v probíhajícím vyšetřování vše nasvědčuje tomu, že se daný skutek stal, tento skutek je trestným činem a spáchal ho obviněný. V takovém případě pak trestní řád umožňuje státnímu zástupci vést s obviněným jednání, a to buď na základě iniciativy státního zástupce nebo na žádost obviněného a při úspěšné dohodě trestní řízení ukončit bez nutnosti provádět dokazování.

Nicméně tento institut se netěšil velké oblibě a sjednávání dohod o vině a trestu bylo skutečně jen velice výjimečné a státní zástupci dohodu o vině a trestu neměli velký zájem sjednávat. Využívanost dohody o vině a trestu zaznamenala veliký obrat až díky novele trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, účinné ode dne 1. 10. 2020, která přinesla pro dohodu o vině a trestu příznivější podmínky a návrhy na sjednání dohody o vině a trestu rapidně vzrostly, a to i v porovnání s rokem 2020.

K výše uvedenému odkazuji na část práce věnující se statistice využívanosti odklonů v trestním řízení, kde je pro srovnání uvedena tabulka s údaji zveřejněnými Nejvyšším státním zastupitelstvím, ze které je zřejmé, že návrhů na schválení dohody o vině a trestu přibýlo v řádů

³⁶ předpisů (normativních právních aktů výkonné moci)
ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 77

stovek. Jenom při porovnání roku 2019 a roku 2021 je rozdíl v počtu návrhů na schválení dohody o vině a trestu téměř 400 podaných návrhů. Jenom z tohoto čísla je zřejmé, že novela byla značně potřeba a skutečně přispěla k tomu, že se dohoda o vině a trestu stala rovnocenným odklonem vedle ostatních typů odklonů v trestním řízení.

4. Odklony v trestním řízení

Následující kapitoly budou pojednávat o jednotlivých typech odklonů v trestním řízení dospělých pachatelů, které já osobně za odklony považuji v návaznosti na širší vymezení definice odklonů v trestní řízení. Jedná se tak o podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz a dohodu o vině a trestu, a v rámci zkráceného přípravného řízení pak o podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci při schválení narovnání. Budu se snažit detailně popsat podmínky jejich aplikace, jakou roli hrají v českém právním řádu a jejich smysl pro obviněného i poškozeného, případně podat zhodnocení jejich aktuální právní úpravy a možné návrhy na jejich úpravu.

4.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Jako první odklon v trestním řízení jsem zařadila podmíněné zastavení trestního stíhání, a to nikoliv náhodně, jelikož se jedná o nejvíce frekventovaný odklon v trestním řízení (více v části věnující se statistice odklonů v trestním řízení). Podmíněné zastavení trestního stíhání je upraveno v § 307 a § 308 trestního řádu v hlavě dvacáté nazvané zvláštní způsoby řízení, z čehož lze tedy dovodit, že se nejedná o standardní způsob vyřízení trestního řízení. V první řadě je potřeba vysvětlit, co se pod pojmem podmíněného zastavení trestního stíhání vůbec skrývá, a jaké musejí být splněny podmínky, aby k němu mohlo dojít, což bude detailně uvedeno v následujících bodech.

4.1.1. Základní charakteristika podmíněného zastavení trestního stíhání

Nejlépejší základní charakteristiku podmíněného zastavení trestního stíhání jsem našla, a se kterou se ztotožňuji, v publikaci Jana Chmelíka³⁷, který uvádí: „*Podmíněné zastavení trestního stíhání lze charakterizovat jako rozhodnutí prozatímní povahy, se stanovením zkušební doby, vázané na splnění určitých podmínek a povinností uložených obviněnému.*“ Tedy se dá říci, že dokud se obviněný neosvědčí, tak hmotněprávní odpovědnost obviněného trvá, věci se i nadále zabývají orgány činné v trestním řízení a obviněný se stále může domoci řádného projednání jeho věci příslušným soudem.

4.1.2. Podmínky aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání

Trestní řád stanoví několik podmínek, které musí obviněný splnit, aby bylo možno státním zástupcem v přípravném řízení nebo soudcem v řízení před soudem uvažovat o možnosti trestní stíhání podmíněně zastavit. První obligatorní podmínka, kterou zákon

³⁷ CHMELÍK, Jan et al. Trestní řízení. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 411, ISBN 978-80-7380-488-6

stanovuje, je ta, že se musí jednat o řízení o přečinu³⁸. Tímto je zákonodárcem vyloučena možnost podmíněného zastavení trestního stíhání v případě zločinů a zvláště závažných zločinů.

Dalším obligatorním znakem je souhlas obviněného s podmíněným zastavením trestního stíhání. Zákon žádným specifickým způsobem neupravuje, jak by měl souhlas vypadat, neurčuje dokonce ani písemnou formu. Nicméně praxe je taková, že ve většině případů dává obviněný souhlas do protokolu o jeho výslechu v přípravném řízení, kdy se policejní orgán obviněného na souhlas s postupem dle § 307 (a také § 309) trestního řádu přímo dotazuje a obviněný pak přímo v protokolu o svém výslechu uvádí, zda-li s takovýmto postupem souhlasí či nesouhlasí. Tento souhlas obviněného je důležitý z důvodu, že jím dává najevo, že je plně srozuměn s tím, že se v případě rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání vzdává svého práva na řádný průběh trestního řízení, a také že souhlasí s omezeními či povinnostmi, které pro něj při takovém rozhodnutí vyplynou.³⁹

K výše uvedenému je ještě nutno doplnit, že trestní řád sám stanovuje, že jestliže obviněný již udělil souhlas s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání, považuje se tento souhlas i za souhlas obviněného s podmíněným zastavením trestního stíhání.⁴⁰ Tedy dalšího explicitního souhlasu obviněného již není dále zapotřebí a podmínka pro možnost rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání je tak splněna.

Souhlas obviněného s postupem dle § 307 trestního řádu může být vzat i zpět, a to až do doby, než se orgán druhého stupně odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit. Vychází se analogicky podle ustanovení § 163 odst. 2 trestního řádu, které upravuje souhlas poškozeného s trestním stíháním obviněného pro některé trestné činy, které jsou taxativně uvedeny v předchozím odstavci tohoto paragrafu.⁴¹

Další důležitá podmínka, kterou zákon stanovuje splnit, je doznání obviněného k činu, který obviněný spáchal. Uvedenému se více budu věnovat v dalším odstavci, jelikož je důležité specifikovat, co je za doznání dle zákona i judikatury možné považovat.

K tomu, jaké má mít doznání náležitosti, aby se k němu jako k doznání dalo přihlížet uvádí komentář k trestnímu řádu následující: „*Zákon vyžaduje, aby se obviněný k činu doznal. Po obsahové stránce se musí doznání vztahovat na celý skutek, na všechny jeho skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky stíhaného přečinu, tedy i zavinění a protiprávnost. Doznání*

³⁸ Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

³⁹ Tibítanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 111-112

⁴⁰ § 307 odst. 3 trestního řádu

⁴¹ § 163 odst. 2 tr. řádu: Nepředložil-li poškozený své vyjádření státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu písemně, zaznamená se jeho obsah do protokolu. Souhlas s trestním stíháním může poškozený výslovným prohlášením vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

se ovšem vztahuje ke skutkovým okolnostem, nikoli k právní kvalifikaci, proto novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. z důvodů interpretační jednoznačnosti vypustila přívlastek „trestnému“. Čin, tedy skutek nesmí být spáchán z hlediska obviněného za podmínek některé okolnosti vylučující protiprávnost (např. nutné obrany).⁴² Judikatura pak dále dovozuje, že za doznání se dá také považovat případ, kdy obviněný při své výpovědi uvede skutečnosti, jenž umožňují udělat takový závěr o jeho doznání i bez toho, aby výslovně uvedl, že se cítí být vinen činem, který je mu kladen za vinu. Dále judikatura dovodila, že v trestních věcech, ve kterých je možné připustit zavinění ve formě nevědomé nedbalosti⁴³ připadá v úvahu za doznání považovat i výpověď obviněného, který v ní „neuvádí některé podstatné okolnosti významné pro posouzení trestnosti činu, neboť je právě kvůli své nepozornosti, v níž lze spatřovat nedbalost, nepostřehl, ale připouští, že tyto okolnosti nastaly, a nevznáší žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti.“⁴⁴

Doznání nicméně musí splňovat i podmínky z hlediska práva procesního, tedy musí být opatřeno přípustným způsobem. Doznání obviněného musí být tedy učiněno v rámci jeho výslechu a v souladu se všemi procesními předpisy zachyceno v takové podobě, aby bylo v řízení před soudem použitelné jako důkaz, a to i v souladu s dalšími důkazy, které byly v dané trestní věci nashromážděny, a doznání se musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty přečinu.⁴⁵

Další obligatorní podmínkou, kterou stanovuje zákon je náhrada škody, jež byla činem způsobena obviněným poškozenému, či uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o její náhradě, anebo musí obviněný učinit jiná potřebná opatření k její náhradě. Stejně tak musí uvedené splnit obviněný v případě, kdy získal bezdůvodné obohacení. Tato podmínka je zároveň i signifikantní pro většinu odklonů v trestním řízení. Obviněný má možnost nadhledu na své jednání a dobrovolná náhrada škody či vydání bezdůvodného obohacení bez nějakého donucovacího prostředku pak může pomoci v jeho uvědomění si svého jednání a odčinění způsobeného, a to i z důvodu, že v takovém případě ve většině případů musí obviněný vejít ve

⁴² Trestní řád, 7. vydání, 2013, 3474-3500: P. Šámal

⁴³ § 16 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku: Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

⁴⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005 (R 57/2006): „Za doznání ve smyslu § 307 odst. 1 písm. a) tr. ř. lze považovat i výpověď obviněného, ve které dozná skutečnosti umožňující závěr o tom, že se trestného činu dopustil, aniž by výslovně uvedl, že se cítí vinen určitým činem. Ve věcech, kdy připadá v úvahu zavinění ve formě nevědomé nedbalosti podle § 5 písm. b) tr. zák., je možno za doznání považovat i výpověď, ve které obviněný neuvádí některé podstatné okolnosti významné pro posouzení trestnosti činu, neboť je právě pro svou nepozornost, v níž lze spatřovat nedbalost, nepostřehl, ale připouští, že tyto okolnosti nastaly, a nevznáší žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti.“

⁴⁵ Trestní řád, 7. vydání, 2013, 3474-3500: P. Šámal

styk s poškozeným a na náhradě škody se s ním aktivně domluvit. Existují ale i případy, kdy obviněný nemusí s poškozeným náhradu škody řešit a poškozený ani nemusí vyslovit jakýkoliv souhlas s náhradou škody, a přesto obviněný může škodu poškozenému nahradit či vydat bezdůvodné obohacení, a to nejenom bez souhlasu poškozeného, ale v podstatě i přes jeho odpor. Jediná možnost, jak se pak poškozený může bránit, je podání stížnosti proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Nicméně v případě, že obviněný splnil všechny podmínky, které zákon ukládá a škodu i přes nesouhlas poškozeného uhradil, není pravděpodobné, že by poškozený mohl aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání v rámci trestního řízení, jakkoliv zvrátit. V tomto ohledu má pak poškozený horší pozici, nicméně ve většině případu naopak poškozený uvítá, pokud mu je škoda uhrazena bez nutnosti účastnit se aktivně celého trestního řízení a může se mu tak dostat i jakési morální satisfakce.

Zákon dále neupřesňuje, co by se mělo skrývat za potřebnými opatřeními k náhradě škody, a v případě bezdůvodného obvinění, jaká musí obviněný učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání. Odpověď pak můžeme nalézt v komentáři k trestnímu řádu, kde jsou jako nejčastější případy, se kterými se můžeme setkat i v praxi (což mohu potvrdit ze své vlastní praxe před trestními soudy), uváděny, nahlášení vzniku škody jako pojistné události a poskytnutí potřebné součinnosti pojišťovně,⁴⁶ a dále možnost složení finanční částky, která odpovídá zjištěné výši škody nebo rozsahu bezdůvodného obohacení, do soudní úschovy.⁴⁷

Státní zástupce či soud taktéž při svém rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání taktéž hodnotí osobu obviněného, tedy např. zda-li projevil nad svým činem lítost, jak se choval po spáchání trestného činu, ale hodnotí např. i jeho věk, a tedy i možnou míru nápravy. Dále se hodnotí i dosavadní způsob života obviněného, tedy se přihlíží k tomu, zda-li byl obviněný v minulosti odsouzen či spáchal přestupek, také se může vyžádat zpráva z místa jeho bydliště o jeho pověsti či pracovní hodnocení obviněného. V případě spáchání trestného činu, který byl spáchán v souvislosti s dopravním prostředkem, je také hodnocen výpis z evidenční karty řidiče.

Posledním kritériem, ke kterému se při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání přihlíží, jsou pak okolnosti případu, kterými můžeme rozumět takové skutečnosti, které jsou charakteristické pro spáchaný trestný čin, pro jeho společenskou škodlivost a jeho možné

⁴⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, 4 To 693/94 (R 19/1995): „V případě trestného činu spáchaného zaviněným způsobem dopravní nehody v silničním provozu lze za jiná potřebná opatření k náhradě škody podle § 307 odst. 1 písm. b) tr. ř. považovat také oznámení dopravní nehody jako pojistné události příslušné pojišťovně a poskytnutí další potřebné součinnosti.“

⁴⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994, 3 To 380/94 (R 20/1995): „Za jiná opatření učiněná k náhradě škody ve smyslu § 307 odst. 1 písm. b) tr. ř. lze považovat uložení prostředků na náhradu škody ve prospěch poškozeného do úschovy soudu.“

ovlivnění dalších jednotlivců ve společnosti. Jako příklad lze uvést např. následek trestného činu, způsob provedení trestného činu, pohnutku obviněného, společenské poměry v dané době a na místě spáchání trestného činu, odezvu veřejnosti na spáchaný trestný čin a další.⁴⁸

Z uvedené podmínky vyplývá, že podmíněné zastavení trestního stíhání zde má funkci jakéhosi zdvihnutého ukazováčku, kdy je obviněnému dána „druhá šance“, aby mohl prokázat, že se jednalo o zkratkovité jednání či ojedinělý exces a dále se další trestné činnosti vyvaruje.

4.1.3. Podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 2 tr. řádu

Soudcům a státním zástupcům dává zákon ještě další možnost, čím mohou podmínit rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. V tomto případě se jedná o fakultativní podmínky, které musí obviněný splnit, aby byl úspěšný ve svém návrhu a je zde nutná jeho zvýšená aktivita a vyšší míra povinností, které musí splnit, aby státní zástupce či soud byl ochoten o jeho návrhu pozitivně rozhodnout.

Jedná se o podmínky stanovené v § 307 odst. 2 trestního řádu, který stanovuje, že je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného, soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, pokud obviněný splní v předchozích kapitolách již uvedené a rozebrané obligatorní podmínky⁴⁹, a zároveň se obviněný buď zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níže se přečinu dopustil, nebo složí peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Ustanovení, které je tématem tohoto bodu, nebylo v trestním řádu uvedeno od počátku zahrnutí institutu podmíněného zastavení trestního stíhání do českého právního řádu. Ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu bylo přidáno až novelou trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 193/2012 Sb.⁵⁰. V právních kruzích se také diskutovalo o tom, že novela mohla být ještě odvážnější, a že kromě uvedeného odst. 2, který byl novelou přijat, mohl být § 307 trestního řádu rozšířen ještě o třetí možnost, jak postupovat v případě rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a mohla být vytvořena ještě třetí zvláštní varianta, která by byla založena na závazku obviněného vykonat určitý počet hodin obecně prospěšných prací.⁵¹ Vzhledem k tomu, že často i samotní obvinění či už obžalovaní upřednostňují obecně prospěšné práce před peněžitým trestem či jakoukoliv povinností, cokoliv platit, jistě by byla tato možnost hojně navrhovanou a využívanou možností v praxi.

⁴⁸ ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 738-739

⁴⁹ § 307 odst. 1 trestního řádu

⁵⁰ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁵¹ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 74

Trestní řád stanoví, že lze trestní stíhání obviněného podmíněně zastavit dle § 307 odst. 2 pokud je to odůvodněno povahou a závažností spáchaného trestného činu, kdy návod k pochopení této formulace nalezneme v § 39 odst. 2 trestního zákoníku, kde je uvedeno: „*Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.*“ Další více konkrétní vysvětlení dané formulace pak v kombinaci s uvedeným paragrafem nalezneme i v § 41 a § 42 trestního zákoníku, které upravují polehčující a přitěžující okolnosti, ke kterým by měl soud při svém rozhodování přihlížet.

Dále pak má být při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání dle odst. 2 také přihlíženo k okolnostem spáchaného trestného činu a k poměrům obviněného. Od poměrů obviněného je pak třeba odlišovat již uvedené kritérium osoby obviněného, kdy rozdílem je to, že poměry obviněného nesouvisí přímo se spáchaným trestným činem, ale jedná se o posouzení poměrů osobních, majetkových, rodinných či zdravotních a dalších, a to i s ohledem na projednávanou trestní věc.⁵²

Závazek obviněného zdržet se určité činnosti je uveden pod písmenem a) předmětného ustanovení a zásadní podmínkou pro jeho použití je, že činnost, které se obviněný zaváže zdržet, souvisí s přečinem, kterého se obviněný dopustil⁵³. Typicky se může jednat o situaci, kdy obviněný řídil pod vlivem alkoholu a obviněný se pak zaváže, že po dobu určené zkušební doby se zdrží řízení motorových vozidel všeho druhu. I důvodová zpráva k novele č. 193/2012 Sb. uvádí jako hlavní motivaci k zavedení tohoto ustanovení právě snahu o zrychlení trestních řízení vedených o přečinech spáchaných v dopravě, které tvořily a tvoří, značnou část spáchaných trestných činů. Tedy lze tímto odlehčit i systému trestní justice, pokud zákon umožní vyřešit trestné činy v dopravě odklonem který umožní, aby se obviněný zavázal zdržet se řízení motorových vozidel. Bez takového závazku mělo státní zastupitelství za to, že přestože byly splněny všechny ostatní podmínky pro možnost využití podmíněného zastavení trestního stíhání, tak by takovýto postup byl z hlediska nápravy pachatele nedostatečný a příliš měkký.⁵⁴

Nutno dále podotknout, že přestože obviněný splňuje všechny podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání, a také navrhne, že se zaváže zdržet se určité činnosti, ani toto obviněnému nezaručuje, že jeho trestní stíhání bude podmíněně zastaveno, jelikož stále

⁵² Tibítanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 128

⁵³ Srovnatelně s § 73 a násl. tr. zákoníku, který upravuje trest zákazu činnosti, který může být uložen jen za spáchání trestného činu souvisejícího s touto činností

⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

je plně na úvaze státního zástupce či soudu, zda-li zhodnotí, že tato varianta je dostačujícím řešením v dané trestní věci.

Zákon dále stanoví, že v případě rozhodnutí dle § 307 odst. 2 tr. řádu se pak zkušební doba stanoví v rozmezí 6 měsíců až 5-ti let, což je oproti zkušební době, která je v případě rozhodnutí dle odst. 1 stejného ustanovení v rozmezí 6 měsíců až dvou let, velký rozdíl. Obviněný sám může navrhnout, na jak dlouhou dobu navrhuje, že se dobrovolně zdrží činnosti, která souvisí se spáchaným trestným činem, nicméně poslední slovo, i co se týká zkušební doby má vždy státní zástupce nebo soudce, který určuje, jak dlouhá bude zkušební doba, a tedy i na jak dlouho se obviněný zdrží dané činnosti. Mám za to, že je předem vždy lepší, aby obviněný navrhl, například po poradě s obhájcem, který má s takovými případy praxi, na jak dlouhou dobu se navrhuje zdržet se určité činnosti, tedy i délku zkušební doby, či aby toto bylo předjednáno se státním zástupcem v případě rozhodování v přípravném řízení, jelikož takovýto postup zjednoduší, a zrychlí ukončení trestní věci. V případě, že by zkušební doba byla státním zástupcem či soudcem stanovena v maximální možné délce, tedy v délce 5-ti let, tak např. v případě zdržení se řízení motorových vozidel, je takováto zkušební doba pro obviněného zřejmě nepřijatelná a nezbylo by mu buďto odvolat souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání či podat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání, což bude mít tedy ale opačný efekt, než je žádoucí, a tedy zbytečné prodlužování trestní věci a neefektivnost v rozhodování.

V tomto bodě je důležité zmínit, že rozhodování obviněného ohledně podání návrhu (ať už soudu či státnímu zástupci) na podmíněné zastavení trestního stíhání obsahující jeho závazek zdržení se (nejtypičtěji) řízení motorových vozidel všeho druhu či toho, zda raději nechá rozhodnout soud při klasickém hlavním líčení, který pak s největší pravděpodobností obviněnému stejně uloží trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu, bylo před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 220/2021 Sb.⁵⁵ ovlivněno ještě dalším faktorem. Před uvedenou novelou, zde existoval pro obviněného zásadní rozdíl, v jakém časovém období pak mohl obviněný získat své řidičské oprávnění zpět, a obhájce obviněného často s obviněným řešil, jaká varianta je pak pro obviněného přínosnější vzhledem k jeho individuálním potřebám. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání totiž nebylo možné žádat o prominutí zbytku závazku po uplynutí alespoň poloviny doby, po kterou se obviněný zavázal zdržet se dané činnosti, ale v případě uložení trestu zákazu činnosti, který je

⁵⁵ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

svojí povahou tomuto závazku podobný, bylo možné žádat po výkonu poloviny trestu zákazu činnosti o upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti dle § 90 trestního zákoníku, což tedy pro obviněného znamenalo možnost zkrátit délku trestu na polovinu, což u podmíněného zastavení trestního stíhání nebylo možné a bylo nutné vykonat celý závazek. Možnost zkrácení trestu tedy často byla pro obviněné přijatelnější volba, zejména pokud se jednalo o zákaz činnosti související s odebráním řidičského oprávnění, než vyhnoutí se dopadu trestu na jejich trestní rejstřík náležejícího v zápisu trestu zákazu činnosti do jejich trestního rejstříku. Situace se ale změnila účinností uvedené novely (nejenom) trestního řádu ke dni 1. 1. 2022, kterou bylo přijato nové ustanovení § 308a odst. 5 trestního řádu, které stanoví, že „*po uplynutí poloviny doby, po kterou se obviněný zavázal zdržet se určité činnosti podle § 307 odst. 2 písm. a), může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce na návrh obviněného rozhodnout, že zbytek závazku nebude vykonán, pokud obviněný v době trvání tohoto závazku prokázal způsobem svého života, že jeho dalšího výkonu není třeba.*“

Otázkou je, co tímto zákonodárce sledoval, jelikož se jedná o značné změkčení působení závazku obviněného na jeho převýchovu, když již při zavázání se k určité činnosti ví, že nebude nutné vykonat závazek v celé zkušební době, ale jenom v jeho části. Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 uvádí následující: „*Vzhledem k tomu, že závazek zdržet se určité činnosti může trvat až 5 let (tj. po dobu maximální délky zkušební doby), a také k tomu, že v případě uložení trestu zákazu činnosti je možné upustit od výkonu tohoto trestu, se z důvodu přílišné tvrdosti navrhuje umožnit, aby po výkonu poloviny závazku zdržet se určité činnosti pro účely podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání bylo možné rozhodnout o tom, že zbytek závazku nebude vykonán. Toto rozhodnutí ovšem může být učiněno pouze za předpokladu, že podezřelý/obviněný v době trvání tohoto závazku prokázal způsobem svého života, že jeho dalšího výkonu není třeba. Na druhou stranu se navrhuje, aby v případě zrušení závazku bylo možné zároveň prodloužit samotnou délku zkušební doby, čímž se zabezpečí prohloubení individuálního přístupu k pachateli trestného činu (zajistí se dostatečný časový prostor, kdy lze sledovat, zda se předpoklad vedení řádného života naplnil).*“⁵⁶ Zákonodárce tedy naopak má za to, že nemožnost zkrátit závazek obviněného u podmíněného zastavení trestního stíhání oproti možnosti zkrátit délku uloženého trestu zákazu činnosti je příliš tvrdý a je potřeba

⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

toto upravit. Z mého pohledu mám za to, že tato změna je až příliš benevolentní a jde proti smyslu odklonů v trestním řízení, jejímž hlavním motivem je převýchova pachatele. Nicméně z pohledu obhajoby a samotného obviněného je jistě tato změna vítána.

Zákon jako další alternativní podmínku pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání připouští, aby obviněný složil peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Jak uvedeno již výše u závazku zdržet se nějaké činnosti, tak i zde je vhodné, předem se státním zástupcem, či v rámci hlavního líčení se samosoudcem, předem prodiskutovat, jaká částka je adekvátní a přijatelná v daném případě. Zákon sám nestanoví, jaká by měla být výše takovéto peněžitě částky, nicméně v praxi se přihlíží k majetkovým a výdělečným poměrům obviněného, či k jeho věku, což nakonec i souvisí s jeho majetkovými poměry. Také je v praxi nejistá otázka, zda-li má být peněžitá částka určená státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti složena před rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, či může být složena až v rámci zkušební doby. K tomuto nedávno vydalo výkladové stanovisko i Nejvyšší státní zastupitelství, které připouští obě možnosti a shrnuje tak, že *„i přesto, že v praxi zpravidla dochází ke složení peněžitě částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti na účet státního zastupitelství již před rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, současná právní úprava umožňuje, aby peněžitá částka určená státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, jako podmínka ve smyslu § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu, byla složena na účet státního zastupitelství i po vydání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.“*⁵⁷

Tedy zákon dává možnost složit peněžitou částku i po rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, ale v praxi značně převažuje postup, kdy státní zástupce nebo samosoudce pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání požaduje, aby byla peněžitá částka složena na účtu státního zastupitelství nebo soudu už před rozhodnutím o podmíněném zastavení tr. stíhání. S tímto je v souladu i ustanovení § 362 odst. 1 trestního řádu, které upravuje postup pro vrácení složené peněžitě částky v případě, kdy soud či státní zástupce v přípravném řízení nerozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání kladně.⁵⁸

4.1.4. Postup v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání

Pokud jsou splněny všechny podmínky, které zákon stanoví, může státní zástupce v přípravném řízení nebo soud v řízení před soudem vydat usnesení, kterým trestní stíhání

⁵⁷ Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů ze dne 23. listopadu 2022, 1 SL725/2022-24

⁵⁸ § 362 odst. 1 trestního řádu: *„Jestliže obviněný složil peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc určenou obětem trestné činnosti a soud a v přípravném řízení státní zástupce nerozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání anebo trestní stíhání obviněného, v němž se pokračovalo, protože se obviněný neosvědčil ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání, neskončilo vyslovením jeho viny, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce zajistí, aby mu složená peněžitá částka byla vrácena.“*

podmíněně zastaví, a zároveň určí obviněnému zkušební dobu. Je zde nutné zdůraznit, že rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je vždy na úvaze státního zástupce nebo soudce a obviněný na něj nemá žádný právní nárok. Nicméně pokud návrhu na podmíněné zastavení trestního stíhání obviněného nevyhoví v přípravném řízení státní zástupce, může obviněný stejný návrh podat i před soudem, a to nejčastěji při své závěrečné řeči. Ze zkušenosti z trestních řízení mohu dodat, že někteří státní zástupci jsou s podmíněným zastavením trestního stíhání spíše zdrženliví a žádosti obviněného nevyhoví a nechají rozhodnutí na soudu.

Výše uvedený postup při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání pak odborná literatura nazývá jako dvoufázový.⁵⁹ Tedy v první fázi je rozhodováno o tom, zda-li vůbec bude trestní stíhání obviněného zastaveno, a pokud se tak stane, tak ve druhé fázi je rozhodováno o tom, zda-li se ve zkušební době obviněný osvědčil, nebo naopak, zda-li se neosvědčil, a bude pokračováno v trestním stíhání, popřípadě pro obviněného zůstane platné podmíněné zastavení trestního stíhání, ale bude obviněnému prodloužena zkušební doba.

Rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání formou usnesení tedy může státní zástupce v rámci přípravného řízení, anebo pokud tak tedy neučiní státní zástupce v přípravném řízení, může rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání soud. Soud může rozhodnout ještě před konáním hlavního líčení v rámci předběžného projednání obžaloby⁶⁰, a to buďto po přezkoumání obžaloby samosoudcem nebo v rámci přezkoumání obžaloby, které také činí samosoudce, a to ve smyslu § 314c odst. 1 písm. a) tr. řádu. Nejčastěji je pak zřejmě rozhodováno o podmíněném zastavení trestního stíhání při hlavním líčení podle § 223a odst. 1 tr. řádu, ale může být rozhodnuto i mimo hlavní líčení podle § 231 odst. 1 tr. řádu, anebo v rámci hlavního líčení ve zjednodušeném řízení konaném před samosoudcem na základě § 314d tr. řádu. V současné době je pak možné rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání také při odvolacím řízení⁶¹, což nebylo ale možné vždy, tato změna byla do trestního řádu vložena novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., jenž nabyl účinnost ke dni 01. 09. 2012.

Pokud se státní zástupce v přípravném řízení či soud v řízení před soudem rozhodne vydat usnesení o zastavení trestního stíhání, a to buďto z vlastní iniciativy nebo na návrh obviněného, má obviněný, poškozený nebo státní zástupce, pokud usnesení vydal soud, právo

⁵⁹ SOTOLÁŘ, A.; PÚRY, F.; ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s.41-42.

⁶⁰ § 188 odst. 1 písm. f) tr. řádu: Po předběžném projednání obžaloby soud trestní stíhání podmíněně zastaví podle § 307 nebo rozhodne o schválení narovnání podle § 309 odst. 1.

⁶¹ § 257 odst. 1 písm. d) tr. řádu: Odvolací soud napadený rozsudek nebo jeho část zruší a v rozsahu zrušení trestní stíhání podmíněně zastaví nebo rozhodne o schválení narovnání, shledá-li okolnosti uvedené v § 307 odst. 1 nebo 2 nebo § 309 odst. 1.

podat proti tomuto usnesení opravný prostředek, a to je v tomto případě stížnost, kdy tato stížnost má odkladný účinek.

Zákon upravuje, že v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání musí být stanovena i zkušební doba. Zkušební doba může být stanovena v rozsahu šesti měsíců až dvou let, v případě, že bude soud rozhodovat dle § 307 odst. 2 trestního řádu, může být zkušební doba stanovena až na pět let. Zkušební doba začíná běžet právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Zkušební doba má funkci preventivní a má obviněného odradit od páčání další trestné činnosti. Po skončení zkušební doby soud, nebo v případě vydání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání v přípravném řízení, státní zástupce, rozhoduje o tom, zda se obviněný ve zkušební době osvědčil. To znamená, že se zjišťuje, zda obviněný ve zkušební době vedl řádný život, například zda se nedopustil trestné činnosti a dále se zjišťuje, zda splnil povinnost nahradit způsobenou škodu, vydat bezdůvodné obohacení, či jinou povinnost, která mu případně byla rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání stanovena. Zákon pro případ, že by o osvědčení obviněného nebylo do jednoho roku od uplynutí zkušební doby rozhodnuto a obviněný na tomto nemá vinu, stanovuje fikci osvědčení.

Důsledkem právní moci rozhodnutí ve formě usnesení o osvědčení obviněného nastávají účinky zastavení trestního řízení dle § 11 odst. 1 písm. h) trestního řádu⁶². Výjimku z tohoto pravidla pak tvoří případ, kdy bylo o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnuto odvolacím soudem. V takovém případě pak o osvědčení rozhoduje soud prvního stupně, a pokud by rozhodl, že se obviněný ve zkušební době neosvědčil, pokračuje pak v trestním stíhání odvolací soud. Obecně, pokud by se obviněný neosvědčil, tedy pokud obviněný ve zkušební době nevedl řádný život, nesplnil svoji povinnost nahradit způsobenou škodu, vydat bezdůvodné obohacení nebo jinou povinnost, k jejímuž plnění se zavázal nebo nevyhověl dalším uloženým omezením, bude rozhodnuto o tom, že se obviněný neosvědčil a bude se pokračovat v jeho trestním stíhání. Ve velmi řídkých případech pak může dojít k tomu, že rozhodující orgán ponechá podmíněné zastavení trestního stíhání v platnosti, a současně rozhodne o prodloužení zkušební doby až o jeden rok, kdy ale nemůže takto prodloužená zkušební doba přesáhnout maximální možnou délku pěti let.

V případě marného uplynutí lhůty k vydání rozhodnutí o osvědčení obviněného pak nastává fikce toho, že se obviněný ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání osvědčil.

⁶² Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno.

Tato fikce nastává ex lege samotným uplynutím zkušební doby a není dále potřeba toto deklarovat dalším rozhodnutím.

4.2. Narovnání

Narovnání je stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání trestním řádem systematicky zařazeno pod zvláštní způsoby řízení a nalezneme ho v ustanoveních § 309 – § 314 trestního řádu.

4.2.1. Charakteristika narovnání

U narovnání je zásadním charakteristickým rysem dohoda mezi obviněným jako pachatelem trestného činu a poškozeným jako obětí trestného činu. Tuto primární podmínku nalezneme v § 309 odst. 1 trestního řádu, který kromě souhlasu obviněného s rozhodnutím o schválení narovnání a zastavením trestního stíhání, vyžaduje i souhlas poškozeného. Souhlas obviněného ve smyslu § 309 odst. 1 trestního řádu nevyjadřuje doznání viny, pouze se jedná o souhlas se skončením trestního řízení formou narovnání. Obviněný má totiž stále právo, aby trestní věc byla projednána v řádném soudním řízení, které nakonec vyústí v rozhodnutí o vině nebo nevině obviněného. Podmínka souhlasu obviněného tedy zachovává jeho základní právo na řádný zákonný proces. Odmítnout souhlas s narovnáním může obviněný z důvodu, že chce, aby se pravomocně rozhodlo o jeho nevině. Souhlas poškozeného je vyžadován, aby byla naplněna funkce tohoto institutu, tedy aby došlo k napravení škody či újmy, která vznikla trestným činem poškozenému, který tímto dává najevo, že dohoda mezi ním a obviněným je dostatečnou satisfakcí a způsobená škoda tak byla poškozenému nahrazena.

Z uvedeného důvodu se tak narovnání považuje za institut, který ze všech odklonů v trestním řízení nejvíce naplňuje podstatu a smysl principů restorativní justice, která právě klade důraz na vyřešení konfliktu mezi obviněným a poškozeným jako osobou, které byla způsobena újma či škoda protiprávním jednáním obviněného. Paradoxně je však tento institut využíván v praxi jen minimálně.

4.2.2. Podmínky aplikace narovnání

Trestní řád v ustanovení § 309 odst. 1 stanovuje podmínky, za kterých je možné schválit, buďto státním zástupcem v přípravném řízení, nebo soudem v řízení před soudem, narovnání, a to jestliže je trestní řízení vedeno pro přečin, obviněný prohlásil, že spáchal skutek, za který je stíhán a nejsou zde důvodné pochybnosti, že toto prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, obviněný i poškozený vyslovili souhlas s rozhodnutím o schválení narovnání, obviněný uhradil poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učinil potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinil újmu vzniklou přečinem, resp. v případě bezdůvodného obohacení

obviněný vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a dále pak složil na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a považuje-li státní zástupce či soud takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům. Jednotlivé podmínky pak jsou podrobně rozebrány v následujících odstavcích.

Stejně jako u většiny odklonů v trestním řízení je narovnání možné aplikovat pouze v řízení o přečinu. Nicméně v případě narovnání je nutné uvést, že na základě jeho základního charakteristického rysu, tedy dohody mezi obviněným a poškozeným, bude možné uvažovat o možnosti narovnání jen u takových přečinů, které svojí povahou připouštějí vznik osoby poškozeného, tedy osoby, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo osoby, na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.⁶³ Jako příklad trestných činů, u kterých nelze narovnání aplikovat, a je u něj z povahy věci vyloučeno, uvádím trestný čin nedovoleného ozbrojování podle § 279 odst. 1 trestního zákoníku nebo trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 trestního zákoníku.

Souhlas obviněného je vyžadován i v případě narovnání, na rozdíl však od podmíněného zastavení trestního stíhání, je v případě narovnání vyžadován i souhlas poškozeného, bez kterého by pak schválení narovnání nebylo možné. Nicméně stejně jako při souhlasu obviněného u podmíněného zastavení trestního stíhání, tak ani u narovnání, není udělení souhlasu obviněného uznáním jeho viny. Souhlas obviněného je vyžadován zejména proto, aby obviněný tímto dal dostatečně najevo, že souhlasí s vyřízením jeho trestní věci způsobem odklonu v trestním řízení, tedy že neproběhne řádné dokazování při hlavním líčení, a také že si je vědom toho, že věc skončí schválením narovnání.

Souhlas poškozeného je, jak již bylo výše uvedeno, pro schválení narovnání klíčový. Pokud je pluralita poškozených a jeden z nich nevysloví souhlas s postupem podle § 309 tr. řádu, pak není možné narovnání schválit. Důvody nevyslovení souhlasu poškozeného mohou být různé, nejčastěji se však ale může jednat o důvod, že ze strany obviněného nedošlo vůči osobě poškozeného k plnému odškodnění.

Do souhlasu k postupu dle ustanovení upravujících narovnání nesmí být obviněný ani poškozený nucen a souhlas musí být udělen zcela dobrovolně. Formu, jakým má být souhlas

⁶³ § 43 odst. 1 trestního řádu

udělen, zákon nijak neupravuje, tedy se může vycházet z obecného ustanovení § 59 odst. 1 tr. řádu, věty druhé.⁶⁴

Otázku toho, zda-li je možné vzít souhlas obviněného nebo poškozeného se schválením narovnání zpět, řešila soudní praxe, jelikož toto zákon nikterak explicitně neupravoval, a soudem tak bylo judikováno: „*Ačkoli zákon výslovně neřeší otázku, zda může obviněný a poškozený vzít zpět svůj dříve udělený souhlas se schválením narovnání (§ 309 odst. 1 tr. řádu), s ohledem na právo obviněného, resp. poškozeného, na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) je třeba zachovat možnost dosažení standardního průběhu řízení, a proto nic nebrání tomu, aby obviněný či poškozený vzal zpět svůj souhlas s tímto alternativním vyřízením věci. Mohou tak učinit výslovným prohlášením, a to až do doby, než případně učiní rozhodnutí soud druhého stupně (podle analogie zpětvzetí souhlasu poškozeného podle § 163 odst. 2 tr. řádu.)*“⁶⁵

V případě další podmínky, a to prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, je třeba zdůraznit, že není možné ji ztotožňovat s doznáním viny obviněného. O prohlášení viny obviněného nemůžou být důvodné pochybnosti, prohlášení viny obviněného musí být jednoznačné a musí být učiněno ze svobodné vůle.

V případě, že obviněný učinil uvedené prohlášení a narovnání nebylo soudem nebo státním zástupcem schváleno, má obviněný ze zákona danou jistotu, že toto prohlášení nebude v dalším řízení použito jako důkaz, kdy ustanovení § 314 tr. řádu stanoví: „*Nebylo-li narovnání soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem schváleno poté, co obviněný učinil prohlášení podle § 309 odst. 1, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.*“

Další podmínkou, kterou stanovuje zákon v § 309 odst. 1 písm. b) tr. řádu je, že obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem, a v písm. c) stejného odstavce je pak uvedeno, že obviněný vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání. Tedy zákon dává obviněnému tři možnosti, jakým způsobem může škodu napravit.

První možností je přímé nahrazení škody, která byla trestným činem způsobena. Jak uvádí A. Tibitanzlová škoda může být obviněným poškozenému uhrazena v penězích, popř. uvedením do předešlého stavu, jestliže je to možné, účelné a poškozený s tím vysloví souhlas. Může se pak jednat např. o vrácení věci, která byla poškozenému odcizena krádeží, anebo o natření obviněným pomalované fasády.⁶⁶ Odborná literatura pak připouští i názor, že poškozený

⁶⁴ Lze je učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem.

⁶⁵ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 3. 2002, sp. zn. 4 To 184/2002

⁶⁶ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení, Praha: Leges, 2018, str. 152

se s obviněným může dohodnout i na částce odškodnění vyšší, než je částka vyčíslená v přípravném řízení, a nemělo by se jednat o překážku ke schválení narovnání státním zástupcem nebo soudem. Musí být však ověřeno výsledkem poškozeného a obviněného, že takováto dohoda byla uzavřena dobrovolně a nebyl zde činěn žádný nátlak poškozeného na obviněného, aby k takovéto dohodě přistoupil, a bylo tak možné se souhlasem poškozeného schválit narovnání. Dle výzkumů není takovýto nátlak poškozeného ničím ojedinělým.⁶⁷

Druhým způsobem, který zákon uvádí, je učinění potřebných úkonů k úhradě škody. K tomuto lze jako příklad uvést nahlášení vzniku škody pojišťovně a poskytnutí veškeré potřebné součinnosti k vyřízení pojistné události, složení finanční částky odpovídající vzniklé škodě do úschovy soudu, a to v případě, kdy není poškozený dosažitelný anebo není poškozený dočasně schopný náhradu škody přijmout. V úvahu pak přichází i dohoda o náhradě škody, nicméně je pak nutné zajištění některým ze zajišťovacích institutů, které nabízí občanské právo, a to např. ručení či zástavní právo. Toto zajištění je nutné z důvodu, že rozhodnutí o schválení narovnání není pro poškozeného exekučním titulem, tedy samotná dohoda o náhradě škody by tak byla nedostačující a práva poškozeného by tak nebyla dostatečně ochráněna.⁶⁸

Třetím způsobem je pak jiné odčinění újmy vzniklé přečinem. V tomto případě se pak bude jednat o přečiny, u nichž nevznikla škoda materiální, kterou je možno vyčíslit v penězích, ale újma závisající v poškození důstojnosti, svobody nebo cti. Jako příklad lze tedy uvést trestné činy krivého obvinění podle § 345 tr. zákoníku, pomluvy dle § 184 tr. zákoníku nebo poškození cizích práv dle § 181 tr. zákoníku. Pro odčinění takovýchto trestných činů je pak adekvátní satisfakcí pro poškozeného omluva, často i omluva ve sdělovacích prostředcích (nejčastěji v novinách či na internetových stránkách), nebo osobní pomoc obviněnému, či případně finanční částka.⁶⁹

V případě bezdůvodného obohacení pak jsou způsoby náhrady vystavěny stejně jako u náhrady škody, s tím rozdílem, že u bezdůvodného obohacení zákon neumožňuje výše uvedený třetí způsob, tj. jiné odčinění újmy.

Další nezbytnou podmínkou pro rozhodnutí o schválení narovnání je pak složení peněžité částky na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství, která je určena státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, jak je uloženo zákonem v § 309 odst. 1 písm. d) trestního řádu.

⁶⁷ Matula, V.: Narovnání jako nový institut českého trestního práva procesního. Univerzita Karlova, Praha 1998, str.41

⁶⁸ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 90

⁶⁹ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení, Praha: Leges, 2018, str. 153

Pokud zákon hovoří o jiném zvláštním právním předpisu, jedná se pak o zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). V případě této podmínky by se nemělo jednat o trest jako takový, ale o jakousi satisfakci za dotčený veřejný zájem.⁷⁰ O výši peněžité částky rozhoduje pouze obviněný, a může se tak volně rozhodnout, jak vysoká bude částka, kterou složí na účet soudu, případně na účet státního zastupitelství. Jedná se tak o výchovný prvek, který má taktéž zvýraznit rozdíl od uložení např. peněžitého trestu, jehož výši nemůže obviněný nijak ovlivnit.

Nicméně by bylo nasnadě si myslet, že v případě, kdy postačí jako podmínka složení jakékoliv peněžité částky na účet soudu nebo na účet státního zastupitelství, že by se pak pro bohatší obviněné mohlo jednat o snadnou možnost, jak se tzv. vykoupit penězi a vyhnout se tak uložení zkušební doby či podmínky při využití jiného odklonu v trestním řízení či při klasickém trestním řízení, jelikož u institutu narovnání se se zkušební dobou nepočítá. V případě schválení narovnání je tak rozhodnutí pro obviněné konečné. Nicméně aby zákonodárce vyloučil možnost nerovnováhy mezi majetnými a nemajetnými, tak zakotvil podmínku, že složená částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Při určení částky pak může být nápomocen např. zkušený obhájce obviněného, či probační úředník. Přestože bylo již uvedeno, že výši částky si stanovuje sám obviněný, tak i přesto mám zato, že tato částka může být konzultována i se státním zástupcem, který taktéž může dát vodítko, či navrhnout částku, která by byla akceptovatelná pro schválení narovnání. Tímto se pak zefektivňuje a zrychluje vyřízení trestní věci, jelikož v případě neschválení narovnání je pravděpodobné, že pak obviněný podá stížnost k příslušnému nadřízenému orgánu, a věc tak bude zatěžovat zbytečně soudní systém.

Konečně pak zákon dále uvádí kritéria, ke kterým je při rozhodování o schválení narovnání také potřeba přihlídnout, aby bylo možno považovat schválení narovnání za dostačující vyřízení věci vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Pokud se jedná o kritérium povahy a závažnosti trestného činu, tak toto kritérium je v podstatě shodné jako u podmíněného zastavení trestního stíhání, což znamená, že soud či státní zástupce musí zhodnotit, zejména význam chráněného zájmu, který byl trestným činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky a okolnosti, za kterých byl čin spáchán, a také přitěžující a polehčující okolnosti, jak jsou uvedeny v § 41 a § 42 trestního zákoníku. Ščerba pak dále uvádí, že by soud či státní zástupce měl také respektovat charakter a účel narovnání a v rámci

⁷⁰ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 91

tohoto posuzovat, zda daný trestný čin má povahu konfliktu mezi obviněným jako pachatelem a poškozeným, jelikož pro vyřizování takovýchto trestných činů je narovnání primárně určeno.⁷¹

Dalším kritériem je pak míra, v jaké byl spáchaným přečinem dotčen veřejný zájem. Tento pojem není zákonem nijak definován a je tak na soudech, aby samy tento pojem vyložily. Dle Ščerby je pak tato míra zejména určena okruhem společenských vztahů a zájmů a intenzitou zásahu do nich, tedy zda byla přečinem narušena soukromá sféra poškozeného, aniž by byl zároveň způsoben větší dopad na širší veřejnost, kdy jako příklad uvádí trestné činy dle § 163 odst. 1 trestního řádu⁷², tedy trestné činy, pro které je vyžadován souhlas poškozeného.⁷³

Posledním kritériem, ke kterému je třeba pak přihlížet jsou tedy osobní a majetkové poměry obviněného, které na rozdíl od výše uvedených kritérií nikterak nesouvisí se spáchaným trestným činem, ale pouze s osobou pachatele. Dle komentáře k trestnímu řádu se tedy posuzuje sociální zařazení obviněného, jeho pracovní výsledky, výdělkové a finanční poměry, rodinný, zdravotní stav, vyživovací povinnost aj., tedy okolnosti významné pro zamýšlený procesní postup narovnání z hlediska obviněného jakožto objektu působení.⁷⁴

Toto kritérium je pak taky důležité pro hodnocení výše složené peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti obviněným, a také z hlediska náhrady škody.

4.2.3. Rozhodnutí o narovnání a jeho následky

Rozhodnutí o schválení narovnání může vydat soud nebo v přípravném řízení státní zástupce. Soud nebo státní zástupce musí vyslechnout obviněného a poškozeného k okolnostem uzavření dohody, zda tato dohoda byla uzavřena dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání, jak je navrhováno. U výslechu obviněného musí soud nebo státní zástupce také zjišťovat, jestli obviněný rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Zákon dále ukládá, že součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Takovéto prohlášení je i jednou z podmínek, které musí být splněny, aby mohlo být schváleno narovnání.

Řízení o schválení narovnání pak je v podstatě dvoufázové, kdy první fáze je tzv. mimosoudní a druhá fáze se odehrává v řízení před státní zástupcem nebo v řízení před soudem. Níže si pak oba postupy podrobněji rozebereme v následujících odstavcích.

Jak již bylo uvedeno výše, první fáze řízení o narovnání se odehrává mimosoudně a iniciativa je zde plně na obviněném, popř. jeho obhájci, a poškozeném, kdy pak cílem těchto

⁷¹ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 96

⁷² Např. trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 trestního zákoníku, trestný čin poškození cizích práv dle § 181 trestního zákoníku, trestný čin omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 trestního zákoníku atd.

⁷³ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 96

⁷⁴ ŠÁMAL, P.; GRIVNA, T. Trestní řád: komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3525-3626.

mimosoudních jednání je dojít k dohodě, která by byla akceptovatelná pro obě strany, případně i ostatní dotčené osoby, a také aby naplňovala zákonný rámeček, aby pak mohla být následně schválena státním zástupcem či soudem.

Druhá fáze řízení o narovnání se pak koná v řízení před státním zástupcem, případně v řízení před soudem, jehož cílem je pak úřední uzavření trestní věci a vydání rozhodnutí o schválení narovnání.

V této druhé fázi je pak důležitý a neopomenutelný výsledek obviněného a výsledek poškozeného, jelikož přímo zákon v § 310 trestního řádu tento postup před rozhodnutím o schválení narovnání požaduje. Nutno podotknout, že se nejedná o klasický výsledek ve smyslu důkazního prostředku. Účelem tohoto výsledku je ověřit, že k uzavření dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným došlo dobrovolně a zda skutečně oba souhlasí se schválením narovnání, a také jakým způsobem a za jakých okolností k uzavření dohody o narovnání došlo. Státní zástupce nebo soudce musí při výsledku obviněného také ověřit, zda-li obviněný porozuměl obsahu obvinění, a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Součástí výsledku obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán.

Pravomoc schválit dohodu o narovnání pak tedy má soud nebo státní zástupce. Prvotně však bylo možné schválit dohodu o narovnání jen před soudem, a to na návrh státního zástupce. Až novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., jenž nabyla účinnosti dne 1. 1. 2002, pak byla tato pravomoc svěřena vedle soudu, který rozhodoval do této doby o schválení narovnání i v přípravném řízení, i státnímu zástupci. Narovnání lze, stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání schválit i v řízení o odvolání, což umožnila novela trestního řádu č. 193/2012, jenž nabyla účinnosti dne 31. 08. 2012.

V § 311 trestního řádu je explicitně upraveno, co všechno musí rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního řízení, jenž je vydáváno formou usnesení, obsahovat. Usnesení tedy musí obsahovat popis skutku, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení, obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem, peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.

Odůvodnění usnesení o schválení narovnání by pak mělo obsahovat vysvětlení, z jakých skutečností rozhodující orgán vycházel při schválení narovnání, a specifikovat, v čem vidí splnění podmínek pro schválení narovnání. Proti usnesení o schválení narovnání je pak přípustná

stížnost, o čemž musí být všechny oprávněné osoby poučeny. Zejména musí být uvedeno v jaké lhůtě ji mohou oprávněné osoby podat, a že tato stížnost má odkladný účinek.

Pravomocné usnesení o schválení narovnání pak představuje překážku věci rozhodnuté, tedy se jedná o konečné rozhodnutí v trestní věci a brání tak vést další trestní řízení ve věci s totožným obviněným pro stejný skutek.

Státní zástupce nebo soud vydává pouze usnesení o schválení narovnání, nikoliv usnesení o neschválení narovnání. V případě, že státní zástupce nebo soud neshledá, že by byly splněny podmínky pro schválení narovnání, tak žádné rozhodnutí nevydává. V případě, že přestože nedošlo ke schválení narovnání, ale byla již složena peněžitá částka na pomoc obětem trestných činů na účet státního zastupitelství nebo soudu, bude tato částka vrácena obviněnému v plné výši.⁷⁵

Jelikož nebylo rozhodováno o vině či nevině a trestní stíhání proti obviněnému bylo zastaveno, neprojeví se tato skutečnost ve výpisu z Rejstříku trestů obviněného. Nicméně trestní řád v ustanovení § 313 stanoví, že se rozhodnutí o schválení narovnání eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení podle zvláštního zákona. Jedná se o zákon č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, jenž stanoví, že záznam o rozhodnutí o schválení narovnání může být uveden pouze v opisu z evidence Rejstříku trestů, který je k nahlédnutí určen pouze soudu, státnímu zástupci, Ministerstvu spravedlnosti ČR nebo policejnímu orgánu. Tedy narovnání je pro obviněného výhodné i z důvodu, že při vyřízení jeho trestní věci touto formou pak nepřijde oficiálně o svoji bezúhonnost, což by ho mohlo například limitovat při hledání práce.

4.3. Trestní příkaz

Dalším odklonem, který je zařazen v kapitole zvláštních způsobů řízení, je trestní příkaz. O tomto odklonu panují v odborné veřejnosti pochybnosti, zda-li je ze své podstaty opravdu odklonem v trestním řízení. Nicméně mám za to, že i trestní příkaz patří do odklonů v trestním řízení, i když vymezených v širším okruhu. Trestní příkaz má svá specifika, která značně zjednodušují a zkracují trestní řízení v případech přečinů, kdy odklonem od klasického trestního řízení je neprojednání věci a nemožnost hájit svá práva před soudem při hlavním líčení. Stejně tak je tento institut specifický v případě podání odporu, který na rozdíl od odvolání nelze pak již vzít zpět, a věc je nutno projednat při hlavním líčení.

⁷⁵ § 362 odst. 1 tr. řádu - Jestliže obviněný složil peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc určenou obětem trestné činnosti a soud a v přípravném řízení státní zástupce nerozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání anebo trestní stíhání obviněného, v němž se pokračovalo, protože se obviněný neosvědčil ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání, neskončilo vyslovením jeho viny, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce zajistí, aby mu složená peněžitá částka byla vrácena.

4.3.1. Charakteristika a podmínky

Trestní příkaz je upraven v § 314e trestního řádu a je zařazen do oddílu pátého společně s řízením před samosoudcem, a to z důvodu, že trestní příkaz může vydat pouze samosoudce bez projednání věci v hlavním líčení. Stejně jako u předchozích dvou odklonů v trestním řízení, podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, se v případě vydání trestního příkazu jedná o zvláštní způsob řízení.

Jak již bylo uvedeno, charakteristickým znakem pro trestní příkaz je jeho vydání samosoudcem, aniž by se konalo hlavní líčení, a to v případě, že na základě opatřených důkazů má samosoudce spolehlivě prokázaný skutkový stav věci, aby mohl ve věci rozhodnout. Na základě toho, že trestní příkaz může vydat pouze samosoudce, je odvozena první základní podmínka vydání trestního příkazu, a to že trestní příkaz může být vydán pouze pokud se rozhoduje o přečinech. Tato podmínka vychází z ustanovení § 314a trestního řádu, které stanoví, že samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

Jelikož je trestní příkaz odklonem od klasického trestního řízení, kdy obviněný nemůže plně využít svých procesních práv a věc se neprojedná v hlavním líčení, je trestním řádem upraveno, jaký trest může být trestním příkazem uložen. Důležitým omezením z hlediska uloženého trestu při vydání trestního příkazu je, že trestním příkazem může být uložen trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu. V minulosti bylo možné trestním příkazem uložit i trest nepodmíněný, toto bylo ale novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, změněno a došlo ke zrušení možnosti uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody do jednoho roku trestním příkazem.

Stejně tak je zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), omezeno, jaké druhy trestů mohou být trestním příkazem uloženy, a trestním řádem je tedy stanoveno, že trestním příkazem může být, kromě již uvedeného trestu odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, uložen trest domácího vězení do jednoho roku, do pěti let může být uložen trest zákazu činnosti, trest vyhoštění, trest zákazu pobytu a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, a dále trest obecně prospěšných prací, trest zákazu držení a chovu zvířat, peněžité trest a trest propadnutí věci. Naopak trestním příkazem nelze uložit trest propadnutí majetku, trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti.

Trestní příkaz nemůže být vydán ve třech případech, které uvádí zákon. Prvním případem, kdy samosoudce nemůže vydat trestní příkaz, je, pokud se vede trestní řízení proti osobě, jejíž svéprávnost je omezena, a druhým případem, jestliže má být rozhodováno o ochranném opatření. Zde nemožnost vydat trestní příkaz vychází z důvodu, že v těchto případech je stanovena nutná obhajoba a je potřeba zde být zastoupen advokátem. Ve třetím případě, který zákon uvádí, nelze vydat trestní příkaz, jestliže má být uložen trest souhrnný nebo trest společný a předchozí trest byl uložen rozsudkem.

4.3.2. Vydání trestního příkazu

Podmínky pro vydání trestního příkazu je možno rozdělit do dvou kategorií, a to na podmínky pozitivní a podmínky negativní. Tedy pozitivní podmínky stanoví, za jakých pravidel je možno trestní příkaz vydat a negativní podmínky naopak stanoví, kdy trestní příkaz vydat nelze.

Pokud se nyní zaměřím na pozitivní podmínky, tak tyto upravuje trestní řád v podstatě v jedné větě, kterou obsahuje ustanovení § 314e odst. 1 trestního řádu: *„Samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a to i v řízení konaném po zkráceném přípravném řízení.“*

První zásadní pozitivní podmínkou je, že trestní příkaz může být vydán pouze samosoudcem. To, kdo je považován za samosoudce upravuje ustanovení § 35 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, který stanoví, že *„Samosoudcem je předseda senátu nebo soudce. Předsedou senátu může být pouze soudce.“* Tímto ustanovením je pak tedy zřejmé, že jediná osoba, která může vydat trestní příkaz je soudce, tedy je to člověk, jenž splnil všechny zákonem stanovené předpoklady, jak osobní, tak vzdělanostní, a byl do funkce soudce jmenován Prezidentem republiky a byl také určen rozvrhem práce do soudního oddělení, které má na starosti vyřizování trestních kauz.

Další pozitivní podmínkou pro vydání trestního příkazu je, že se řízení vedené samosoudcem koná o trestných činech, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, tedy by se zjednodušeně dalo říct, že samosoudce může vydat trestní příkaz v řízení o přečinu. Nicméně je třeba dodat, že se nejedná o všechny přečiny, jelikož trestní zákoník v ustanovení § 14 odst. 2 upravuje, co považuje za přečiny a stanovuje, že přečinem dle trestního zákoníku jsou všechny nedbalostní trestné činy, což znamená, že

přečinem může být i nedbalostní trestný čin, na nějž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let.⁷⁶

Další charakteristikou trestního příkazu, a která také zařazuje trestní příkaz do skupiny odklonů v trestním řízení, je, že v případě vydání trestního příkazu je věc rozhodnuta bez klasického projednání při hlavním líčení, tedy se o trestní věci nerozhoduje při ústním a veřejném jednání a neprovádí se další dokazování, ani výslech obžalovaného. Pro samosoudce je pak zákonem vymezen okamžik, kdy může trestní příkaz vydat, a tento okamžik je určen podle toho, jaká nastane procesní situace.

První procesní situaci nalezneme v ustanovení § 314b odst. 2 tr. řádu, které upravuje postup při zjednodušeném řízení se zadrženým obviněným. V případě zjednodušeného řízení se zadrženým obviněným pak může samosoudce podle povahy věci vydat rozhodnutí, jež může vydat mimo hlavní líčení, nebo pak nařídit hlavní líčení. Nicméně je nutno upřesnit, že zákon (§ 314b odst. 2 tr. řádu) pokud se jedná o vydání trestního příkazu ve zjednodušeném řízení, nehovoří úplně jasně, a je nutno pak tuto možnost dovodit. Rozhodnutí mimo hlavní líčení, které zmiňuje § 314b odst. 2 tr. řádu, je upraveno ustanovením § 231 trestního řádu, a v tomto je pak uvedeno, že při splnění daných podmínek soud rozhodne o zastavení trestního stíhání nebo o jeho přerušování, o podmíněném zastavení trestního stíhání, anebo o schválení narovnání. Nicméně § 314b odst. 2 tr. řádu je nepřesný v tom, že opomíjí možnost vydat i trestní příkaz, která je ale odvoditelná ze samotné charakteristiky trestního příkazu uvedeného v ustanovení § 314e trestního řádu, kde je tedy upravena možnost vydat trestní příkaz bez projednání věci v hlavním líčení, čemuž právě odpovídá i procesní postup zjednodušeného řízení se zadrženým obviněným.

Druhá procesní situace nastává ve chvíli podání obžaloby či návrhu na potrestání státním zástupcem bez zadržení obviněného. Zde pak trestní řád stanovuje v § 181 odst. 3 předsedovi senátu, aby v tří týdně lhůtě nařídil ve věci hlavní líčení, předběžné projednání obžaloby nebo aby učinil jiný úkon směřující k rozhodnutí věci. V této procesní situaci byla věc dlouhou dobu nejasná, jak i vysvětluje Petr Novák ve svém titulu Trestní příkaz: „*V ustanovení § 314d odst. 1 tr. řád dokonce výslovně hovoří o tom, že neučiní-li samosoudce žádné rozhodnutí uvedené v § 314c odst. 1 tr. řádu, nařídí hlavní líčení, přičemž v ustanovení § 314c odst. 1 tr. řádu rozhodnutí ve formě trestního příkazu uvedeno není. Naopak ustanovení § 314e odst. 1 tr. řádu hovoří o tom, že samosoudce vydá trestní příkaz bez projednání věci v hlavním líčení. I když by se ustanovení § 314d odst. 1 tr. řádu dala vykládat jako lex generalis a ustanovení § 314e odst. 1*

⁷⁶ např. ustanovení § 143 odst. 2 a výše tr. zákoníku, jenž upravuje trestný čin usmrcení z nedbalosti

tr. řádu jako lex specialis, bylo by pro jednoznačnost vhodnější doplnit do ustanovení § 314d odst. 1 tr. řádu alternativní možnost buď vydání trestního příkazu, nebo nařízení hlavního líčení. I když v praxi v drtivé většině případů samosoudci vykládají ustanovení § 314d odst. 1 tr. řádu a ustanovení § 314e odst. 1 tr. řádu tak, že po podání obžaloby, či návrhu na potrestání buď vydají trestní příkaz, nebo nařídí hlavní líčení, objevují se případy, kdy po nařízení hlavního líčení samosoudce vydá také trestní příkaz, i když tato otázka již byla judikaturou vyřešena, a to rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2007, sp. zn. 4Tz 29/2007, podle kterého samosoudce může po podání obžaloby či návrhu na potrestání buď nařídít hlavní líčení, nebo vydat trestní příkaz. Souběžné nařízení hlavního líčení a vydání trestního příkazu je protizákonné.⁷⁷

Zákon pak dále ukládá, že trestní příkaz může být vydán „jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy“. Je pak nutné si ujasnit, co to vlastně znamená, a v jakých případech je skutečně skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a v jakých není. Komentář k trestnímu řádu pak uvádí, že „soud nerozhoduje na základě důkazů před ním provedených v hlavním líčení, nýbrž na základě spisového materiálu, který mu byl předložen spolu s podanou obžalobou nebo návrhem na potrestání“⁷⁸, otázkou tedy je, zda-li je skutečně spisový materiál, a důkazy v něm obsažené, jenž byly orgány činnými v trestním řízení nalezené v přípravném řízení dostačující k určení viny obviněného. Vzhledem tedy k nejednoznačnosti uvedené charakteristiky trestního příkazu byla tato věc upřesněna judikaturou, kterou je upraveno, kdy skutkový stav není spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a tedy není možné trestní příkaz vydat. Rozhodnout trestní věc trestním příkazem není možné v případě, kdy je věc složitější a jedním ze základních důkazů je posudek znalce, proti kterému vznášel obviněný v přípravném řízení námitky a nesouhlasil se zněním takového znaleckého posudku, a je zde řada otázek, které nebyly řádně objasněny. Je tedy nutné v takovém případě nařídít hlavní líčení, aby mohly být znalci kladeny k jeho podanému znaleckému posudku otázky k objasnění nejasností, které vyvstaly ze znaleckého posudku.⁷⁹ Dále je judikaturou upraveno, že skutkový stav nelze brát za spolehlivě prokázaný, pokud jsou zde pochybnosti, zda-li obviněný netrpí duševní poruchou, která by v době činu mohla vylučovat nebo snižovat jeho přičetnost.⁸⁰

Důležité je také pak zdůraznit, že zákonodárce dal samosoudci volbu v tom, zda-li trestní příkaz vydat či ne, jelikož zákon stanoví, že samosoudce „může vydat“, nikoliv, že „musí vydat“

⁷⁷ Novák, P.: Trestní příkaz. Praha: Leges, 2021, s. 17

⁷⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až § 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 3571

⁷⁹ k tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10.1. 2001, sp. zn. 3 Tz 291/2000

⁸⁰ k tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2002, sp. zn. 4 Tz 79/2002

trestní příkaz i v případě, že jsou splněny všechny podmínky stanovené trestním řádem pro vydání trestního příkazu.

Pokud jsou splněny všechny výše uvedené podmínky pro vydání trestního příkazu a samosoudce pokládá obstarané důkazy za dostatečně prokazující skutkový stav, samosoudce vydá trestní příkaz, který musí obsahovat všechny náležitosti stanovené § 314f odst. 1 trestního řádu, a to označení soudu, který vydal trestní příkaz, den a místo vydání trestního příkazu, označení obviněného, výrok o vině a o trestu, který byl obviněnému uložen, a také poučení o právu podat odpor, včetně upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení. V případě, že byla trestným činem způsobena škoda či se obviněný bezdůvodně obohatil, a takový nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení byl poškozeným v řízení řádně uplatněn, musí trestní příkaz také obsahovat výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, a poškozený také musí být poučen o možnosti žádat o uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, je-li trestním příkazem ukládána majetková trestní sankce.

Důležitou podmínkou, která musí být splněna, aby mohl trestní příkaz, který splňuje všechny zákonné požadavky, nabýt právní moci, je doručení trestního příkazu do vlastních rukou obviněného. Při doručování trestního příkazu tedy nelze využít fikci doručení a je tedy nutné, aby byl trestní příkaz doručen do vlastních rukou obviněného, a ten se s obsahem trestního příkazu mohl seznámit. Zákon s doručením spojuje účinek vyhlášení rozsudku. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku, což je stanoveno přímo ustanovením § 314e odst. 8 trestního řádu.

Po doručení trestního příkazu do vlastních rukou má obviněný dvě možnosti, jak dále postupovat, a to dle toho, zda s obsahem trestního příkazu, kterým je uznána jeho vina a je mu uložen příslušný trest, souhlasí nebo naopak nesouhlasí. Pokud s vyslovením jeho viny a uloženým trestem nesouhlasí, pak využije práva, o kterém musí být trestním příkazem poučen, a to jeho práva na podání opravného prostředku, což je v případě trestního příkazu odpor. Odpor je možné podat do osmi dnů od doručení trestního příkazu obviněnému a adresovat ho soudu, který trestní příkaz vydal. Pokud je v zákonné lhůtě podán odpor, soud trestní příkaz zruší, a je nařízeno hlavní líčení a pokračuje se ve standardním trestním řízení. Při hlavním líčení se předseda soudu nemusí trestním příkazem řídit a může rozhodnout dle dokazování, které

proběhne během hlavního líčení a může obviněnému uložit i přísnější trest, než mu byl uložen v trestním příkazu. Proto obviněný musí zvážit, zda je trest uložený v trestním příkazu adekvátní nebo nikoliv, jelikož se pak může vystavit možnosti, že mu bude uložen přísnější trest, a to zejména v případě, pokud v rámci dokazování budou provedeny důkazy, které budou v neprospěch obžalovaného.

Pokud obviněný uváží, že vinu a trest uložený v trestním příkazu přijímá, nechá uběhnout zákonnou osmi denní lhůtu a nechá trestní příkaz nabýt právní moci. Jak již bylo uvedeno výše, takovýto trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku, a jakmile nabude trestní příkaz právní moci, stává se tento trestní příkaz vykonatelným a z obviněného se stává odsouzený a je povinen plnit povinnosti vyplývající mu z uloženého trestu.

4.3.3. Návrhy de lege ferenda

Jak již bylo výše uvedeno, trestním příkazem nelze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, což ale v minulosti nebylo vždy. V odborné veřejnosti se mluví i o znovunavrácení možnosti ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody trestním příkazem. Odpůrcem této možnosti je například prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., a to z důvodu, že by přibylo trestních příkazů, jelikož by soudci hojně tuto možnost využívali. Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. je ovšem toho názoru, že trestních příkazů je vydáváno až moc, a ne všechny tyto trestní příkazy splňují zákonné podmínky, zejména to platí v případech, kdy je pachatelem právnická osoba.⁸¹

Další návrhy hovoří o tom, že by se pro trestní příkaz měl zakotvit zákaz reformatio in peius (zákaz rozhodnutí k horšímu). Na základě tohoto zákazu by po podání odporu nesměl soud při projednání věci v klasickém hlavním líčení udělit pachateli přísnější trest než ten, který mu byl již udělen trestním příkazem. Platná právní úprava trestního práva aktuálně umožňuje v případě podání odporu obviněným a následném nařízení hlavního líčení, pak v hlavním líčení uložit obžalovanému trest přísnější než ten, který byl původně uložen v trestním příkazu. Zákaz reformatio in peius by jistě ocenili sami pachatelé, jelikož by v hlavním líčení měli jistotu, že již předem vědí, jaký maximální trest jim hrozí, a tedy by mohlo dojít k zneužívání tohoto zákazu. Soud by posléze měl omezené možnosti, pokud by při projednání věci vyšly najevo nové poznatky a důkazy, které by odůvodňovaly uložení trestu přísnějšího nebo trestu jiného. K zákazu reformatio in peius se vyjádřila i judikatura v nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2009 sp. zn. III. ÚS 39/09, který říká: „*Není vyloučeno, aby obecný soud dospěl po provedeném hlavním líčení k závěru, že mírnější trest uložený trestním příkazem nelze považovat za přiměřený, vystihující účel trestu, a to i za situace, že v hlavním líčení žádné nové okolnosti z hlediska ukládání trestu najevo nevyšly.*“

⁸¹ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/odklony-v-justicni-praxi>

4.4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Jak již bylo uvedeno v části věnující se historii odklonů v trestním řízení, tak podmíněné odložení podání návrhu na potrestání bylo do českého právního řádu přidáno novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004 Sb., jenž nabyla účinnosti ke dni 1. 7. 2004. Tuto novelu bylo nutno provést z důvodu, že měla napravit nedostatečnost předchozí novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb., jenž nabyla účinnosti dne 1. 1. 2002. Touto novelou bylo umožněno u méně závažných trestních činů konat tzv. zkrácené přípravné řízení⁸², ale již nebyla novelou zakotvena možnost využití odklonu v trestním řízení. Ve zkráceném přípravném řízení je totiž pachatel trestného činu veden jako podezřelý, nikoliv jako obviněný, jelikož v této fázi nebylo ještě zahájeno trestní stíhání, a tedy nebylo možné využívat již existující odklony v trestním řízení jako podmíněné zastavení trestního stíhání nebo narovnání. K napravení této nedostatečné úpravy pak byla tedy přijata výše uvedená novela a následovaly další, které pak institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání dále měnily a přibližovaly jeho podobu více podmíněnému zastavení trestního stíhání, což je podrobněji uvedeno v kapitole věnující se historii tohoto odklonu.

V současné době je tedy podmíněné odložení podání návrhu na potrestání nejbliž svojí podstatou podmíněnému zastavení trestního stíhání. Jelikož tedy neprobíhá ještě trestní stíhání, není ani možné je podmíněně zastavit, a tak je potřeba podmíněnost spojit s jiným okamžikem, a tím je v tomto případě úkon, jímž se trestní stíhání zahajuje, což je podání návrhu na potrestání.⁸³

4.4.1. Podmínky aplikace podmíněného odložení podání návrhu na potrestání

Podmínky aplikace podmíněného odložení podání návrhu na potrestání jsou zakotveny v § 179g odst. 1 tr. řádu, které stanoví, že státní zástupce může namísto podání návrhu na potrestání rozhodnout o tom, že se podání návrhu na potrestání podmíněně odkládá, jestliže se podezřelý k činu doznal, dále pak nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, nebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, nebo vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, dále pak podezřelý musí s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovit souhlas, a konečně vzhledem

⁸² § 179a tr. řádu - Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže podezřelý byl přistizen při činu nebo bezprostředně poté, nebo v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 postavit před soud.

⁸³ Tibitzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 105

k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Vzhledem k tomu, že trestní řád výslovně neuvádí, na které trestné činy lze podmíněně odložení podání návrhu na potrestání aplikovat, je nutno tak vycházet z podmínek, které jsou stanoveny pro zkrácené přípravné řízení, tedy je z tohoto nutno odvodit, že se jedná o trestné činy, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.⁸⁴

Stejně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání je i v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nutný souhlas podezřelého. Tento je nejčastěji zajišťován státním zástupcem, nicméně je možné tento souhlas již získat v protokolu o výsledku podezřelého, který zajišťuje policejní orgán. Stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání platí, že tento souhlas je učiněn takovým způsobem, aby nevzbuzoval pochybnosti o tom, že byl učiněn dobrovolně a lze ho bezpečně odlišit od doznání.

K doznání nesmí být podezřelý nikterak nucen a doznání musí být učiněno procesně použitelným způsobem, tedy při výsledku podezřelého, jehož podmínky upravuje § 179b odst. 3 tr. řádu, a toto doznání musí být pak zaznamenáno do protokolu o výsledku podezřelého.⁸⁵ Doznání podezřelého se musí vztahovat k celému skutku, tak jak je mu kladen za vinu, ale nemusí se vztahovat k právní kvalifikaci.

Pokud se týká náhrady škody nebo vydání bezdůvodného opatření, tak i v tomto případě je právní úprava totožná s úpravou podmíněného zastavení trestního stíhání, a tedy v tomto bodě odkazují na kapitolu věnující se podmíněnému zastavení trestního stíhání, kde je problematika vysvětlována.

Dále se i v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání zkoumá, zda-li bude takové rozhodnutí možno považovat za dostačující, a to s přihlédnutím k osobě podezřelého, jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu. Podmínky uvedených měřítek se pak posuzují shodně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání.

I v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání lze přistoupit na přísnější variantu upravenou § 179g odst. 2 tr. řádu, když by nepostačovala základní varianta upravená v odst. 1 totožného paragrafu. Při splnění podmínek stanovených v § 179g odst. 1 tr. řádu lze pak realizovat postup dle § 179g odst. 2 tr. řádu v případě, že je tento postup odůvodněn povahou a závažností spáchaného trestného činu, okolnostmi, za kterých byl trestný čin spáchán, anebo poměry podezřelého, a bude učiněn závazek podezřelého ke zdržení se určité činnosti během

⁸⁴ § 179a odst. 1 trestního řádu

⁸⁵ ŠÁMAL, P.; GRIVNA, T. Trestní řád: komentář 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2379

určené zkušební doby, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, nebo dojde ke složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu na účet státního zastupitelství, kdy tato částka nebude zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu. A konečně musí také státní zástupce zvážit, zda vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně rozhodnutí dle § 179g odst. 2 tr. řádu považovat za dostačující.

4.4.2. Postup při rozhodování o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání

Na základě skutečnosti, že o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání je rozhodováno ve zkráceném přípravném řízení, může o vyřízení věci tímto způsobem rozhodnout pouze státní zástupce. Státní zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání rozhoduje usnesením, a to poté, co je mu policejním orgánem předložena stručná zpráva o výsledku zkráceného přípravného řízení.

V usnesení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání je nutné stanovit zkušební dobu, která v případě rozhodnutí dle odst. 1 je stanovena v rozmezí šesti měsíců až dvou let, a v případě rozhodnutí dle odst. 2 je pak možné zkušební dobu stanovit v rozmezí šesti měsíců až pěti let. V případě zkušební doby opět došlo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 459/2011 Sb. k přiblížení se podmínkám podmíněného zastavení trestního stíhání, jelikož před uvedenou novelou mohla být délka zkušební doby stanovena v rámci šesti měsíců až jednoho roku. Důvodem této kratší zkušební doby pak byl zájem na co nejrychlejším vyřízení trestní věci a pak i samotná povaha zkráceného přípravného řízení, ve kterém se projednávají méně závažné trestné činy.⁸⁶

Proti usnesení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání lze podat jako řádný opravný prostředek stížnost. K podání stížnosti jsou oprávněni jen podezřelý a poškozený, z podstaty věci vyplývá, že toto právo nenáleží státnímu zástupci, jelikož ve věci sám rozhodoval a soud o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání nerozhoduje. O stížnosti tak rozhoduje státní zástupce vyššího státního zastupitelství.

Jelikož se jedná o rozhodnutí, které je podmíněné, je pak nutné rozhodnout o tom, zda-li se podezřelý po uplynutí stanovené zkušební doby osvědčil. Podezřelý se pak osvědčil v případě, že ve zkušební době vedl řádný život, nahradil způsobenou škodu nebo vydal bezdůvodné obohacení, či splnil povinnost, k jejímuž splnění se zavázal a pokud vyhověl i dalším uloženým omezením. O osvědčení se podezřelého pak vydává usnesení státní zástupce, který rozhodoval o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání v prvním stupni.

⁸⁶ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 179

V případě, že podezřelý nesplnil podmínky výše uvedené, vydá státní zástupce usnesení o tom, že se podezřelý neosvědčil. V takovém případě je pak trestním řádem stanoveno, že má postupovat dle ustanovení § 179c - § 179f tr. řádu. Jelikož z uvedeného není úplně zřejmé, jaký postup z uvedených ustanovení vyplývá je nutno toto dovodit, a např. Šámal zastává názor, že „slovy, a dále postupuje podle § 179c až 179f se má na mysli, že státní zástupce rozhodne o konkrétním postupu v dané věci s přihlédnutím ke stavu řízení v době, kdy o neosvědčení podezřelého bylo rozhodnuto. Za podmínky, že by bez dalšího přicházelo v úvahu podat návrh na potrestání (§ 179c odst. 2 písm. a), 179d), podá návrh na potrestání. Lze usuzovat (ze smyslu a logiky této úpravy), že ho může podat i za situace, kdy již uplynula lhůta pro skončení zkráceného přípravného řízení, popř. může rozhodnout o jejím prodloužení. Ostatní alternativy uvedené v § 179c odst. 2 v úvahu mohou přicházet jen za splnění podmínek v těchto ustanoveních uvedených.“⁸⁷

Státní zástupce pak může výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě podezřelého ponechat podmíněné odložení podání návrhu na potrestání v platnosti, a to buď za současného stanovení dohledu nad podezřelým, či za současného prodloužení zkušební dobu až o dva roky, přičemž celková délka zkušební doby nesmí překročit pět let, či za stanovení dosud neuloženého přiměřeného omezení podezřelému nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby podezřelý vedl řádný život, nebo za stanovení dosud neuloženého výchovného opatření směřujícímu k tomu, aby vedl řádný život, je-li ve věku blízkému věku mladistvých, či za uložení povinnosti podezřelému ke složení stanovené peněžité částky určené státu na pomoc obětem trestné činnosti na účet státního zastupitelství, nebo konečně za současného přijmutí závazku nebo prodloužení závazku zdržet se určité činnosti podle § 179g odst. 2 písm. a).

4.5. Odložení věci při schválení narovnání

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004 Sb., jenž nabyla účinnosti dne 1. 7. 2004, byla ukotvena možnost využít ve zkráceném přípravném řízení i další typ odklonu, a to narovnání. Státnímu zástupci bylo umožněno ustanovením § 179c odst. 2 písm. g) tr. řádu odložit trestní věc, rozhodl-li o schválení narovnání.

Nicméně trestní řád nikterak dále neupravuje podmínky pro schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení, kdy pouze v ustanovení § 179c odst. 2 písm. g) tr. řádu je uveden odkaz na využití § 309 a násl. tr. řádu.

Na tomto místě je ale nutno dodat, že využití tohoto odklonu v trestním řízení není v praxi nijak časté, jelikož ani využívání institutu narovnání není nijak častým jevem. K tomuto

⁸⁷ ŠÁMAL, P. a kolektiv, Trestní řád: komentář 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2388-2395

odkazují na část této práce věnující se statistice odklonů v trestním řízení, ze které je zjevné, že narovnání je oproti ostatním odklonům, zejména podmíněnému zastavení trestního stíhání, a nově dohody o vině a trestu, minimálně používaným odklonem.

Dle názoru Ščerby může být příčina toho, že je institut narovnání využíván jen minimálně, v tom, že sjednání narovnání a splnění všech podmínek pro jeho schválení vyžaduje nepoměrně více času než například podmíněné zastavení trestního stíhání, a tyto podmínky jsou tedy z důvodu časové náročnosti splněny až v řízení před soudem. Z uvedeného tedy vyplývá, že zákonná dvoutýdenní lhůta stanovená pro vyřízení věci ve zkráceném přípravném řízení, případně i prodloužená o dalších deset dní⁸⁸, není pro vyřízení věci tímto způsobem dostatečná a vyřízení trestní věci jejím odložením po schválení narovnání se uplatní jen výjimečně.⁸⁹

V případě, že ale tedy nastane tento výjimečný případ a státní zástupce schválí narovnání ve zkráceném přípravném řízení, není tedy samozřejmě možné trestní stíhání zastavit, jelikož ani nebylo zahájeno, ale je pak nutné ho odložit. Jakmile se rozhodnutí o schválení narovnání a odložení věci stane pravomocným, je pak nepřipustné další trestní stíhání podezřelého pro tentýž skutek, což je upraveno v ustanovení § 11a odst. 1 písm. a) tr. řádu.⁹⁰

4.6. Dohoda o vině a trestu

Jako posledního odklonu v trestním řízení se budu věnovat dohodě o vině a trestu. Zařazení tohoto odklonu na konec má dva důvody, za prvé se jedná o odklon služebně mladý, ale také o odklon, který byl v praxi využíván velice málo, což se ale dramaticky změnilo díky novele provedené zákonem č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), jenž nabyla účinnosti dne 1. 10. 2020. Před uvedenou novelou trestního řádu byla využívanost dohody o vině a trestu minimální a státní zástupci neradi na tuto možnost přistupovali. Vyšší využívanosti tohoto odklonu pak napomohlo, že byla zavedena možnost sjednání dohody o vině a trestu přímo při konání hlavního líčení. Podrobněji pak rozvádím podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu v následujícím textu.

Předtím, než se pustím do samotného rozboru podmínek dohody o vině a trestu z právní stránky, tak mě zaujala v článku JUDr. Tomáše Sokola následující definice dohody o vině a trestu, která byla vygenerována umělou inteligencí: „*Dohoda o vině a trestu je smlouva uzavíraná mezi obviněným a státním zástupcem, která umožňuje rychlé a efektivní vyřešení*

⁸⁸ § 179b odst. 4 tr. řádu: „Není-li zkrácené přípravné řízení skončeno ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4, státní zástupce s přihlédnutím k okolnostem případu prodlouží lhůtu, v níž je třeba zkrácené přípravné řízení skončit, nejvýše však o deset dnů...“

⁸⁹ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 109

⁹⁰ § 11a odst. 1 písm. a) tr. řádu: “Trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek nelze zahájit, pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení rozhodl o schválení narovnání a věc odložil...”

trestního řízení bez nutnosti projednávání před soudem. Tato dohoda obvykle zahrnuje přiznání se obviněného k vině výměnou za snížení trestu, nebo jiné výhody, jako například zrušení dalších obvinění.“⁹¹

Tato definice mě zaujala, jelikož v podstatě vystihuje lehkou kontroverzi, kterou tento institut může mezi širokou veřejností vyvolávat, kdy i výše uvedená novela byla kritizována, jelikož například připustila, aby byla dohoda o vině a trestu aplikovatelná i v případě závažnějších trestných činů, což se části odborné veřejnosti nelíbilo. Nicméně já osobně tento posun považuji za správný, kdy i v případě závažnějších trestných činů je v případě doznání obviněných možné trestní věc vyřešit rychleji bez zdlouhavého dokazování v hlavním líčení a zatěžování tak soudního aparátu, který je už tak značně přetížen.

4.6.1. Charakteristika a podmínky dohody o vině a trestu

Podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu jsou upraveny v ustanovení § 175a - §175b a § 314o a násl. trestního řádu. Obecnou a poměrně přesnou charakteristiku dohody o vině a trestu se pokusilo definovat Nejvyšší státní zastupitelství ČR ve své Metodice k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, která uvádí následující definici: *„Dohoda o vině a trestu představuje alternativní způsob řešení trestních věcí, který má svůj původ v angloamerickém právním systému. Jedná se o dohodu mezi státním zástupcem, obviněným a případně poškozeným, jejíž podstatou je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a vzdání se práva na projednání věci před soudem výměnou za mírnější trest, s fakultativní možností sjednání dohody o náhradě újmy způsobené trestným činem.“⁹²*

V případě, že pak tedy výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se daný skutek stal a spáchal jej obviněný, může sám státní zástupce ze své vlastní vůle začít jednání o sjednání dohody o vině a trestu. Tato možnost je však v praxi českého soudnictví neobvyklá a častější je pak druhá možnost, která je stanovena trestním řádem, a tedy nutnost vyvinutí snahy ze strany obviněného, většinou prostřednictvím jeho obhájce, který osloví státního zástupce s návrhem na sjednání dohody o vině a trestu. Důležité je také zdůraznit, že obviněný nemá na sjednání dohody o vině a trestu žádný právní nárok a je čistě na zvážení státního zástupce, zda-li dohodu o vině a trestu s obviněným uzavře, či nikoliv.

Ke sjednání dohody o vině a trestu jsou oprávněni státní zástupce a obviněný, a v případě nutné obhajoby pak musí být přítomen obhájce obviněného. Dohodu o vině a trestu lze s obviněným sjednat v přípravném řízení ve fázi vyšetřování, ve zkráceném přípravném řízení po

⁹¹ SOKOL Tomáš, Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu, Bulletin advokacie, říjen 2021, s. 15

⁹² Metodika Nejvyššího státního zastupitelství ČR k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, sp. zn. 1 SL 111/2022, str. 2

sdělení podezření a v řízení před soudem prvního stupně v průběhu hlavního líčení do doby, než soud začne vyhlášovat rozsudek.⁹³

Právní řád také stanoví, v jakých případech nelze dohodu o vině a trestu sjednat. Tyto výjimky nalezneme v § 175a odst. 8 tr. řádu, kde je stanoveno, že „*Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení proti uprchlému.*“ Oproti předchozí úpravě z tohoto ustanovení vypadlo negativní vymezení, které upravovalo, že kromě řízení proti uprchlému nelze dohodu o vině a trestu sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu. Z tohoto odstavce jasně vyplývá, že dohodu o vině a trestu lze sjednat u jakéhokoliv trestného činu. Pokud se jedná o nemožnost sjednat dohodu o vině a trestu v řízení proti uprchlému, zde je vysvětlení nasnadě. Pro aplikaci dohody o vině a trestu je nezbytnou podmínkou osobní účast obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu se státním zástupcem. Navíc pokud obviněný uprchl a skrývá se před trestním stíháním, je zřejmé, že za své činy nepřijímá odpovědnost, a tedy ani plynoucí trest, což je podstata dohody o vině a trestu. Další výjimku obsahuje ustanovení § 63 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „*zákon o soudnictví ve věcech mládeže*“), který upravuje, že dohodu o vině a trestu a trestní příkaz nelze sjednat či vydat v případě, kdy obviněný ještě nedosáhl věku osmnácti let. Zde důvod nemožnosti sjednat a schválit dohodu o vině a trestu v řízení vedeném proti obviněnému, který nedosáhl věku osmnácti let, vysvětluje JUDr. Filip Ščerba, Ph.D., tak že „*nevyzrálост takového obviněného je jednak spojena s určitým rizikem jeho nepravdivého prohlášení o spáchání stíhaného skutku (což nemůže být zcela zhojeno ani nutnou obhajobou a právy přiznanými zákonným zástupcům), zejména pak je ale velmi žádoucí vystavit tyto mladé obviněné osoby výchovným účinkům spojeným s provedením hlavního líčení.*“⁹⁴

S tímto názorem nelze než souhlasit, jelikož u mladistvých je více než u kohokoliv jiného dáván důraz na výchovný prvek provedeného trestního řízení, které by pro ně mělo být takovou lekcí a nápravou, aby se již dále, a zejména v dospělosti, další trestné činnosti nedopouštěli.

Jelikož se u dohody o vině a trestu jedná o jediný odklon, který lze uplatnit i v případě, že se obviněný dopustil zločinu či zvlášť závažného zločinu, a nikoliv pouze přečinu, dá se předpokládat, že státní zástupci budou tento institut uplatňovat spíše v případě zločinů či zvlášť závažných zločinů, jelikož pokud se obviněný dopustí přečinu, nabízí trestní řád další možnosti odklonů v trestním řízení, které můžou státní zástupci využít.

⁹³ Metodika Nejvyššího státního zastupitelství ČR k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, sp. zn. 1 SL 111/2022, str. 5

⁹⁴ Ščerba, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 28

4.6.2. Sjednání dohody o vině a trestu v přípravném řízení

Trestní řád přesně stanoví, jakým způsobem může být dohoda o vině a trestu sjednána, zejména jaké osoby musejí být jednání přítomny, a jaký obsah musí dohoda o vině a trestu splňovat, aby bylo možné ji následně soudem schválit.

Jak již bylo uvedeno výše, jednání o sjednání dohody o vině a trestu může navrhnout buď sám státní zástupce, pokud je z výsledků vyšetřování dostatečně prokázán závěr, že se skutek stal, je trestným činem a spáchal jej obviněný, nebo návrh na jednání o dohodě o vině a trestu podá sám obviněný, většinou prostřednictvím svého obhájce. O návrhu obviněného ovšem rozhoduje sám státní zástupce a pokud shledá, že návrh obviněného na sjednání dohody o vině a trestu je nedůvodný, obviněného o tomto vyrozumí. Zákon nijak neupravuje možnost podání opravného prostředku obviněným. Jediná možnost, která se mu potom nabízí, je opětovné podání návrhu.

Pokud ovšem, ať už díky návrhu obviněného nebo samostatné iniciativě státního zástupce, dojde k jednání o sjednání dohody o vině a trestu, musí se jí obligatorně účastnit státní zástupce, obviněný a jeho obhájce pouze v případě, kdy je dán případ nutné obhajoby.⁹⁵ V minulosti bylo nutné, aby byl obhájce přítomen každému jednání ohledně sjednání dohody o vině a trestu, jelikož trestní řád tento případ přímo stanovoval jako případ nutné obhajoby dle § 36 odst. 1 písm. d) tr. řádu, a to až do novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb., kterou byl tento případ nutné obhajoby z trestního řádu vyškrtnut.

Pokud je zde i osoba poškozeného, státní zástupce je povinen poškozeného, jenž výslovně neprohlásil, že se vzdává procesních práv, které mu zákon jako poškozenému přiznává, vyrozumět o době a místě jednání, stejně jako obviněného, a zároveň je státní zástupce povinen poučit poškozeného o možnosti uplatnit nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které bylo na jeho úkor získáno.⁹⁶ V případě, že ale byl poškozený řádně a včas vyrozuměn o konání tohoto jednání, a k jednání se z vlastní vůle nedostavil, nebo v případě kdy se poškozený nedostavil k jednání, ale nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení již uplatnil, případně prohlásil, že jej uplatňovat nebude, jednání o sjednání dohody o vině a trestu se může konat i bez přítomnosti poškozeného.⁹⁷

⁹⁵ § 36 a násl. trestního řádu

⁹⁶ § 175a odst. 2 trestního řádu

⁹⁷ Ščerba, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 29 - s. 30

Samotná dohoda o vině a trestu, aby mohla být následně schválena v řízení před soudem, musí obsahovat trestním řádem stanovené náležitosti uvedené v § 175 odst. 6, kterými jsou:

1. označení státního zástupce, obviněného a poškozeného, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení,
2. datum a místo jejího sepsání,
3. popis skutku, pro který je obviněný stíhán, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, případně jiných okolností, za nichž k němu došlo, tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem,
4. označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákona a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu,
5. prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu,
6. v souladu s trestním zákoníkem dohodnutý druh, výměru a způsob výkonu trestu včetně délky zkušební doby, případně upuštění od potrestání, a rozsah přiměřených omezení a povinností v případě, že to trestní zákoník umožňuje a že byly dohodnuty; při dohodě o druhu a výměře trestu se přihlédne i k tomu, zda obviněný trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch (§ 39 odst. 8 trestního zákoníku),
7. rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto,
8. ochranné opatření, přichází-li v úvahu jeho uložení a bylo-li dohodnuto,
9. podpis státního zástupce a obviněného, dále podpis obhájce, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu, a podpis poškozeného, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Bliže bych pak z výše uvedeného rozvedla materiální podmínku, kterou je nutno splnit, aby státní zástupce mohl uvažovat o uzavření dohody o vině a trestu s obviněným, a to prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu, jestliže zároveň nejsou na základě dosud opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení důvodné pochybnosti o pravdivosti prohlášení obviněného.⁹⁸ Tedy jak shrnuje uvedenou podmínku Ščerba, je pro úspěšné sjednání dohody o vině a trestu zásadní

⁹⁸ § 175a odst. 3 trestního řádu

dostatečně zjištěný skutkový stav, který je kvalifikovanou formou, tedy výslovným prohlášením, potvrzován i samotným obviněným.⁹⁹

Prohlášení obviněného pak nelze zaměňovat s doznáním obviněného, jelikož součástí doznání obviněného je také přijetí právní kvalifikace stíhaného skutku, což v případě prohlášení obviněného neplatí.¹⁰⁰ Nicméně obviněnému stejně nezbude než právní kvalifikaci činu, jehož se dopustil, výslovně odsouhlasit, jelikož se jedná o obligatorní náležitost obsahu dohody o vině a trestu, jak je uvedena výše pod bodem 4.

Pro obviněného je pak výhodné, že je přímo zákonem v ustanovení § 175a odst. 7 trestního řádu stanoveno, že k prohlášení viny se v případě, že nedojde ke schválení dohody o vině a trestu, v dalším řízení nepřihlíží.

V případě, že tedy ale dojde ke sjednání dohody o vině a trestu, a ta obsahuje všechny uvedené náležitosti, musí státní zástupce doručit její opis obviněnému, jeho obhájci a případně poškozenému, pokud řádně a včas uplatnil své nároky. V opačném případě, kdy ke sjednání dohody o vině a trestu nakonec nedojde, musí státní zástupce provést o tomto záznam do protokolu.

4.6.3. Schvalování dohody o vině a trestu v řízení před soudem

V případě, že došlo k úspěšnému sjednání dohody o vině a trestu v přípravném řízení, státní zástupce musí podat u soudu v rozsahu sjednané dohody návrh na schválení dohody o vině a trestu, a přichází tak na řadu fáze schvalování dohody o vině a trestu soudem. Státní zástupce však může až do schválení dohody o vině a trestu soudem vzít návrh na schválení dohody o vině a trestu zpět, a to zejména objeví-li se nové skutečnosti, které by měly na obsah dohody vliv, např. se může jednat o skutečnosti, které by odůvodňovaly přísnější výši trestu nebo přísnější právní kvalifikaci.¹⁰¹ Řízení o schválení dohody o vině a trestu před soudem upravují ustanovení § 314o- § 314s trestního řádu.

Řízení o schválení dohody o vině a trestu záleží v podstatě ve dvou možných rozhodnutích, a to buďto schválení nebo neschválení dohody o vině a trestu. Soud v tomto případě hraje spíše úlohu pasivní, jelikož v řízení o schválení dohody o vině a trestu se neprovádí dokazování, což je přímo stanoveno ustanovením § 314q odst. 5 tr. řádu, a sám soud je vázán

⁹⁹ Ščerba, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 22

¹⁰⁰ Řizman, S., Šámal, P., Sotolář, A.: K problematice zvláštních druhů trestního řízení. Trestní právo 1997, č. 2, s. 7.

¹⁰¹ Ščerba, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 32

obsahem dohody o vině a trestu, jak mu ji předložil státní zástupce, a nemůže ji měnit. Určitou výjimkou z tohoto pravidla je, že v případě, že soud dohodu o vině a trestu neschválí, je-li nesprávná nebo nepřiměřená z hledisek uvedených v ustanovení § 314r odst. 2 tr. řádu (detailně viz níže), tak namísto vrácení dohody o vině a trestu státnímu zástupci zpět do přípravného řízení, navrhne soud obviněnému dohodu o vině a trestu v novém znění a veřejné zasedání odročí, aby obviněný a státní zástupce znění nové dohody o vině a trestu mohli zvážit.¹⁰²

Soud i přes jeho omezené rozhodování určitě není v rámci řízení o schválení dohody o vině a trestu druhořadým účastníkem. On totiž je ten, kdo je bezpodmínečně potřeba ke schválení či případnému neschválení dohody, a tedy konečnému rozhodnutí o vině a trestu. Hlavním úkolem soudu je přezkoumání dohody o vině a trestu, zda-li splňuje všechny zákonné požadavky a zda-li při schvalování dohody o vině a trestu byly dodrženy všechny zákonné postupy. V případě, že je vše v pořádku, soud dohodu o vině a trestu odsuzujícím rozsudkem schválí.

K neschválení dohody o vině a trestu soudem může dojít z následujících zákonem stanovených důvodů:

1. je-li nesprávná nebo nepřiměřená z hlediska souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo
2. je-li nesprávná nebo nepřiměřená z hlediska druhu a výše navrženého trestu, případně ochranného opatření, nebo
3. je-li nesprávná nebo nepřiměřená z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, anebo zjistí-li, že
4. došlo k závažnému porušení práv obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu.

4.6.4. Dohoda o vině a trestu uzavřená v průběhu hlavního líčení

Již zmíněná novela trestního řádu¹⁰³ nově umožnila sjednat dohodu o vině a trestu i po nařízení hlavního líčení, a dokonce i v jeho průběhu, což je upraveno trestním řádem v ustanoveních § 206b – § 206d, jenž se věnují této možnosti.

Já osobně považuji tuto úpravu, i díky vlastní zkušenosti s tímto postupem jako obhájce obžalovaného v trestním řízení, za zdařilou, jelikož pomohla zefektivnit a zjednodušit sjednávání dohody o vině a trestu, stejně jako celé trestní řízení, a napomohla i zvýšení počtu uzavřených dohod o vině a trestu, kdy i Metodika Nejvyššího státního zastupitelství uvádí, že „ze statistických údajů vyplývá, že u méně závažných trestných činů jsou dohody o vině a trestu

¹⁰² § 314r odst. 3 trestního řádu

¹⁰³ Zákon č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), jenž nabyl účinnosti dne 1. 10. 2020.

*sjednávány častěji až v řízení před soudem, než v řízení přípravném, a to z ryze pragmatických důvodů, kterými jsou například výrazně nižší míra procesní náročnosti a formálnosti celého postupu než v řízení přípravném. Proto se tento postup v praxi osvědčil a je ze strany státních zástupců preferován. Přesto by měl mít institut dohody o vině a trestu své místo primárně v přípravném řízení.*¹⁰⁴

Zákon přímo v ustanovení § 206b trestního řádu ukládá předsedovi senátu, že má-li vzhledem k okolnostem případu za to, že by bylo vhodné sjednání dohody o vině a trestu, má obžalovaného poučit o možnosti takového postupu a o důsledcích s tím spojených. V dalším postupu pak musí zjistit stanovisko obžalovaného, státního zástupce a poškozeného, je-li přítomen, k takovému postupu. Vyjádří-li se státní zástupce a obžalovaný, že mají zájem jednat o dohodě o vině a trestu, předseda senátu hlavní líčení na nezbytnou dobu přeruší za účelem jejího sjednání mimo hlavní líčení nebo je-li to s ohledem na okolnosti zapotřebí, hlavní líčení může předseda senátu odročit. Návrh na sjednání dohody o vině a trestu může podat i státní zástupce nebo obžalovaný, a nutno k tomuto podotknout, že zákon nestanoví žádný časový okamžik, kdy se tak může stát, nicméně předseda senátu není povinen takovému návrhu vyhovět.

Výše uvedené pak David Texl ve svém článku zabývajícím se uzavíráním dohod o vině a trestu v hlavním líčení považuje za problematické. V případě přerušování hlavního líčení je problém ten, že se uzavírání dohody o vině a trestu mezi státním zástupcem a obžalovaným nesmí účastnit soud a je tedy potřeba vyřešit, kde se jednání o sjednání dohody o vině a trestu bude odehrávat, když většina budov soudů na toto není vybavena. Tedy zde v zásadě existují pouze dvě varianty, a to ta první, že samosoudce, případně senát, bude muset opustit vlastní jednací místnost a přenechá ji k jednání státnímu zástupci a obžalovanému, anebo naopak státní zástupce a obžalovaný opustí jednací místnost a na chodbě před jednací síní se budou dohadovat o obsahu dohody o vině a trestu. Ani jedna varianta není pro žádnou ze stran důstojnou, když jedna nebo druhá strana je dočasně nucena trávit čas na chodbě soudu, zatímco se jedná o dohodě o vině a trestu, kdy v průběhu hlavního líčení není čas, a většinou ani možnost, hledat nějakou jinou místnost na sjednání dohody o vině a trestu. V případě odročení hlavního líčení z důvodu snahy o sjednání dohody o vině a trestu pak dochází k popření smyslu tohoto institutu, jelikož se tímto prodlužuje trestní řízení.¹⁰⁵

Došlo-li ale ke sjednání dohody o vině a trestu, pokračuje se dále v hlavním líčení, státní zástupce přednese obsah sjednané dohody o vině a trestu a navrhne soudu její schválení.

¹⁰⁴ Metodika Nejvyššího státního zastupitelství ČR k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, sp. zn. 1 SL 111/2022, str. 14

¹⁰⁵ Článek Davida Texla v Právním prostoru: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dohoda-o-vine-trestu-uzavrena-v-hlavnim-liceni-qui-bono>

V případě, kdy nedojde ke sjednání dohody o vině a trestu, případně ji soud neschválí, pokračuje se v hlavním líčení na základě podané obžaloby a k prohlášení viny obžalovaného, jenž učinil pro sjednání dohody o vině a trestu, se v dalším řízení nepřihlíží, pokud však obžalovaný sám nepožádá, aby takové prohlášení bylo posouzeno jako institut prohlášení viny.

Na závěr ještě uvádím údaj ze statistiky ze Zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2021, kde se uvádí, že „*po novele trestního řádu provedené s účinností od 1. 10. 2020 zákonem č. 333/2020 Sb. vzrostl výrazně počet sjednaných dohod o vině a trestu, stejně tak nastal vzestup uzavřených dohod o vině a trestu i o ty, co byly sjednány v řízení před soudem, nicméně soudy ve větší míře přistupují spíše k aplikaci institutu prohlášení viny, když sjednávání dohody o vině a trestu považují za komplikované a nepřiliš ekonomické.*“¹⁰⁶

4.6.5. Návrhy de lege ferenda

Návrh de lege ferenda, který mne osobně zaujal, vyjádřila Vrchní státní zástupkyně JUDr. Lenka Bradáčová, Ph.D., která na půdě Právnické fakulty Univerzity Karlovy při přednášce konané v rámci Noci fakulty na téma Dohody o vině a trestu vyjádřila názor, že by zákonem měl být limitován okamžik, do kterého je možné při hlavním líčení uzavřít dohodu o vině a trestu mezi obžalovaným a státním zástupcem. Dle jejího názoru by pak mělo být zákonem stanoveno, že dohodu o vině a trestu by mělo být možné uzavřít pouze do okamžiku, než se započne dokazování.¹⁰⁷ Její úvaha v tomto vychází z toho, že v případě, kdy obžalovaný v průběhu hlavního líčení shledá, že se dokazování nevyvíjí dobře a zřejmě dojde k jeho odsouzení, bude pro něj výhodnější uzavřít dohodu o vině a trestu a zajistit si tak mírnější trest, a tedy pak v takovém případě může dojít k nepřiměřenému zvýhodnění obžalovaného a potlačí se i jeden z účelů dohody o vině a trestu, a to zefektivnění a zrychlení trestního řízení, a pouze se tak dohoda o vině a trestu stává nástrojem pro zvýhodnění obžalovaného.

Nakonec výše uvedený názor Vrchní státní zástupkyně Lenky Bradáčové je v souladu s Metodikou Nejvyššího státního zastupitelství k postupu státních zástupců při sjednávání dohody o vině a trestu, ze které jasně vyplývá, že Nejvyšší státní zastupitelství preferuje uzavírání dohod o vině a trestu v přípravném řízení, zejména co v nejranější fázi přípravného řízení. V uvedené Metodice je pak uvedeno, že rozsah snížení trestu pro obviněného by měl odpovídat tomu, kdy bude dohoda o vině a trestu uzavřena, kdy by mělo být pro státní zástupce pravidlem, že čím dříve bude dohoda o vině a trestu sjednána, tím nižší může být rozsah trestu. Pokud se pak jedná o možnost státního zástupce dohodnout se s obviněným na uložení trestu

¹⁰⁶ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2021, textová část, 4 NZN 501/2022, s. 32

¹⁰⁷ Noc fakulty dne 15. 11. 2023, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Mater class: Dohoda o vině a trestu, Wolf Theiss, přednášející Lenka Bradáčová, Jitka Logesová, Robert Pelikán

odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, pak je v Metodice jasně uvedeno, že by „zásadně mělo platit, že sjednat v rámci dohody uložení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby (§ 58 odst. 3 trestního zákoníku) by mělo být možné pouze v průběhu přípravného řízení, kdy výrazná výhodnost takového postupu svědčí nejen obviněnému, ale i orgánům činným v trestním řízení“.¹⁰⁸

Z uvedené tendence státních zastupitelství k sjednávání dohod o vině a trestu v co nejdřívější fázi trestního řízení může vyplývat, že orgány činné v trestním řízení mohou pak působit na obviněné, aby dohodu o vině a trestu uzavřeli co nejdříve, jelikož to pro obviněné potom bude znamenat nižší trest, ale pro orgány činné v trestním řízení pak také méně práce. Nicméně dle mého názoru není přístup a doporučení Nejvyššího státního zastupitelství ideální, jelikož by se výše trestu obviněného primárně neměla odvíjet od toho, kdy obviněný sjedná se státním zástupcem dohodu o vině a trestu, ale od toho, jaké důkazy a další okolnosti určující druh a výměru trestu budou v trestním řízení prokázány, kdy zřejmě se mohou tyto důkazy a polehčující okolnosti objevit spíše v pozdější fázi trestního řízení než hned po zahájení trestního stíhání a obviněný by tak neměl být nucen k uzavření dohody o vině a trestu, co nejdříve, výměnou za nižší trest, jelikož se stále musí ctít zásada materiální pravdy.

¹⁰⁸ Metodika Nejvyššího státního zastupitelství ČR k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, sp. zn. 1 SL 111/2022, s. 11

5. Odklony v trestním řízení v trestních věcech mladistvých

Homotněprávní i procesněprávní úprava sankcionování mladistvých je upravena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „*zákon o soudnictví ve věcech mládeže*“), tedy pod tento zákon spadá i úprava odklonů v trestním řízení v trestních věcech mladistvých. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je zákonem speciálním k trestnímu řádu a trestnímu zákoníku, tedy v případě, že by nějaká oblast nebyla upravena zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, použije se pak v těchto případech trestní řád nebo trestní zákoník.

U mladistvých pachatelů je pak důraz na jejich resocializaci a snaha o jejich nápravu před sankcionováním ještě vyšší než u pachatelů dospělých, jelikož v nižším věku je jistě vyšší míra pravděpodobnosti, že takovéto působení na ně bude mít vliv a ze svého protiprávního jednání se poučí.

Výše uvedené vyplývá i ze základních zásad upravených v § 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zejména pak z odst. 2 tohoto paragrafu jenž stanoví, že „*trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.*“ Z daného tedy vyplývá, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže dokonce preferuje vyřízení trestní věci jiným způsobem než trestním opatřením, tedy také odklonem v trestním řízení. Dále pak dokonce explicitně zákon o soudnictví ve věcech mládeže ukládá v § 42 odst. 4 písm. b) povinnost orgánům činným dle tohoto zákona, aby ve vhodných případech poučily mladistvého o podmínkách pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání.

Odklony v trestním řízení, které je možno využít v trestním řízení v trestních věcech mladistvých, pak přímo stanovuje zákon v ustanovení § 69 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kde jsou upraveny odklony v trestním řízení, jejichž postup se řídí primárně pravidly trestního řádu a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže jsou určena pouze určitá specifika, a těmito odklony pak jsou podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání, resp. i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci při schválení narovnání v případě zkráceného přípravného řízení. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pak oproti odklonům upraveným trestním řádem dále umožňuje využití speciálního odklonu v trestním řízení, a to odstoupení od trestního stíhání, jenž je pak upraven v ustanovení § 70 a násl. zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

5.1. Obecné podmínky pro aplikaci odklonů v trestním řízení v trestních věcech mladistvých

Ustanovení § 68 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje dvě základní podmínky a jednu fakultativní podmínku pro možnost využití odklonů v trestním řízení:

- 1) Podezření ze spáchání provinění se jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a
- 2) mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění.
- 3) V případě potřeby lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícímu možnosti spáchání dalších provinění.

5.1.1. Důvodnost podezření ze spáchání provinění

Jak je uvedeno výše, jedním z obecných předpokladů aplikace odklonů v trestním řízení ve věcech mladistvých je důvodnost podezření ze spáchání provinění, kdy tento předpoklad v podstatě vychází ze zásady materiální pravdy, která je ukotvena v § 2 odst. 5 tr. řádu, a platí samozřejmě i v trestních řízeních ve věcech mladistvých.

Nicméně je nutné podotknout, že důvodnost podezření ze spáchání trestného činu se uplatňuje i v případě uplatnění odklonů u dospělých pachatelů a nejedná se tak čistě o specifickou podmínku při použití odklonů v trestním řízení ve věcech mladistvých. Ščerba ve své publikaci věnující se sankcionování mladistvých pachatelů k této podmínce uvádí, že *„Důvodnost podezření ze spáchání stíhaného činu tedy fakticky není speciální podmínkou vyžadovanou specificky u uplatňování odklonů v řízení proti mladistvým, a má proto spíše deklaratorní charakter. Větší význam má ve vztahu k odstoupení od trestního stíhání, u něhož není (na rozdíl od odklonů upravených trestním řádem) podmínkou doznání mladistvého a s tím spojená povinnost orgánů činných v trestním řízení toto doznání co do věrohodnosti potvrdit, nicméně případy, kdy bude od trestního stíhání odstoupeno bez doznání mladistvého, budou velmi řídké.“*¹⁰⁹

5.1.2. Připravenost mladistvého nést odpovědnost za spáchaný čin a vypořádat se s jeho příčinami a připravenost přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění mladistvého

Tato podmínka vychází z myšlenky, která je vlastní všem odklonům v trestním řízení, a tedy že odklon v trestním řízení bude mít preventivní funkci na pachatele, pokud si uvědomí protiprávnost svého jednání. Pro zhodnocení, zda-li je splněna tato podmínka, se tedy bude přihlížet k tomu, zda-li mladistvý pochopil, že jeho jednání nebylo správné a má vůli toto jednání

¹⁰⁹ Ščerba, F., Coufalová, B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, s. 42

napravit. Jedná se tak o jakýsi vnitřní postoj mladistvého a jeho sebereflexi ohledně spáchaného trestného činu. Obecně nestačí, že se mladistvý pachatel k trestnému činu doznal a projevuje lítost za spáchaný trestný čin a jeho následky. Mladistvý musí sám aktivně jednat a převzít odpovědnost, kdy takovéto jednání může spočívat v omluvě poškozenému, učinění kroků k odčinění nebo zmírnění škodlivých následků jeho protiprávního jednání, nebo přerušení kontaktů se spolupachatelem provinění, atd. Uvedené skutečnosti je pak potřeba hodnotit v souvislosti s rozebíranou podmínkou komplexně a důkladně.¹¹⁰

5.1.3. Závazek mladistvého k určitému chování omezujícímu možnost spáchání dalších provinění

Závazek mladistvého k určitému chování omezujícímu možnost spáchání dalších provinění není zákonem o soudnictví ve věcech mládeže blíže upraven, což může v praxi představovat problém, jak tento závazek stanovit. Specifikací takového závazku se zabývá komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, který uvádí, že *„převzaté závazky by měly být dostatečně konkrétní a cíleně zaměřené k dosažení určitého pozitivního výsledku. S přihlédnutím k jeho aktuálním poměrům a okolnostem jeho trestné činnosti může být v praxi aktuální i převzetí závazků k podrobení se určitým programům. Mezi závazky tohoto typu mohou patřit např. závazek podrobit se léčení závislosti na alkoholu a jiných návykových látkách, které by nebylo ochranným léčením podle trestního zákona, závazek navštěvovat vhodný výukový kurs za účelem doplnění základního vzdělání nebo získání vyšší kvalifikace, popř. závazek zúčastnit se ve volném čase specifických programů k osvojení si sociálních dovedností. Stejně tak ale může jít i o závazek odčinit vhodným způsobem alespoň částečně újmu způsobenou proviněním, závazek zaplatit určitou peněžní částku ve prospěch obecně prospěšného zařízení nebo fondu pomoci obětem trestné činnosti, závazek provést bezplatně obecně prospěšné práce ve prospěch školských, výchovných, zdravotnických a jiných obecně prospěšných zařízení anebo určité práce ve prospěch poškozeného.“¹¹¹*

5.2. Odklony v trestním řízení v trestních věcech mladistvých upravené trestním řádem

V následující podkapitole se budu věnovat odklonům v trestním řízení v trestním řízení ve věcech mladistvých, které jsou primárně upraveny trestním řádem. Jelikož jsou ale tyto odklony již podrobně rozebrány v této práci v kapitolách věnujících se trestání dospělých, budu se věnovat specifikům těchto odklonů v rámci trestání mladistvých.

¹¹⁰ SOTOLÁŘ, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. Trestněprávní revue. 2004, č. 6, s. 172.

¹¹¹ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, 2011, s. 547 - 558: A. Sotolář

5.2.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

V případě podmíněného zastavení trestního stíhání mladistvého je zásadní odlišností od úpravy trestního řádu možnost, aby byl mladistvý po určitou dobu pod dohledem probačního úředníka. Dohled probačního úředníka je i samostatným výchovným opatřením, tedy je přípustné zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Zároveň je nutné, aby kromě podmínek stanovených trestním řádem byly splněny podmínky dle § 68 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jak byly specifikovány výše.

5.2.2. Narovnání

Institut narovnání se v případě mladistvých pachatelů nikterak neliší od úpravy uvedené v trestním řádu, a tedy lze odkázat na kapitolu, která se věnuje institutu narovnání u dospělých pachatelů.

5.3. Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je odklonem v trestním řízení, který je možné aplikovat jenom v řízení ve věcech mladistvých a jeho úpravu tak nalezneme v § 70 a násl. zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Od ostatních odklonů v trestním řízení se liší zejména v důsledcích, které mladistvému vzniknou, respektive naopak v tom, že postup dle ustanovení upravujících odstoupení od trestního stíhání není spojen s žádným sankčním prvkem, kterým je např. v případě podmíněného zastavení trestního stíhání stanovení zkušební doby či závazek mladistvého, že se v průběhu zkušební doby zdrží určité činnosti, a v případě narovnání pak složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti.¹¹² Na základě uvedeného je pak dle právní veřejnosti u odstoupení od trestního stíhání tenká hranice mezi odklonem v trestním řízení a fakultativním zastavením trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu. Nicméně stále se jedná spíše povahově o odklon v trestním řízení, jelikož existuje celá řada odlišností mezi odstoupením od trestního stíhání a fakultativním zastavením trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, a to zejména pak fakultativní podmínky odstoupení od trestního stíhání stanovené § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹¹³

Zákon pak stanoví pět podmínek, které je nutné splnit, aby bylo možné od trestního stíhání odstoupit. Jedná se pak konkrétně o následující podmínky, které budou v další podkapitole jednotlivě rozebrány:

¹¹² Ščerba, F., Coufalová, B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, s. 54-55

¹¹³ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 202

1. Musí se jednat o řízení o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta.
2. Chybí zde veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého.
3. Při rozhodování státní zástupce nebo soud přihlíží k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého.
4. Trestní stíhání není účelné.
5. Potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění.

5.3.1. Trestní řízení vedené pro provinění s horní hranicí trestu odnětí svobody do tří let

Zákon vymezuje okruh provinění, na něž je možné aplikovat odstoupení od trestního stíhání, na základě výše horní hranice trestu odnětí svobody, která je pro tento odklon stanovena do tří let trestu odnětí svobody. Jedná se tak o užší okruh aplikovatelnosti, nicméně je nutné přihlídnout k tomu, že v případě odstoupení od trestního stíhání není ukládán žádný sankční prvek, a tedy dává smysl, že okruh provinění bude užší než u ostatních odklonů, a také se bude aplikovat jenom u provinění, které nemají velkou společenskou škodlivost.

Jak již bylo uvedeno, tento odklon lze tedy využít v případě, že horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody nepřesáhne tři roky, a to jak v případě úmyslného provinění, tak provinění spáchaného z nedbalosti. Pro uplatnění této obligatorní podmínky jsou pak podstatné trestní sazby stanovené zvláštní částí trestního zákoníku bez modifikace stanovené ustanovení § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže¹¹⁴, a stejně tak se ani nepřihlíží k možnému snížení nebo zvýšení trestních sazeb při použití § 43, § 58 a § 59 tr. zákoníku.

5.3.2. Absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého pachatele

Pro posouzení splnění podmínky absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého pachatele může představovat určitý problémem to, že v zákoně není nijak definován pojem „veřejný zájem“, byť právě na jeho neexistenci, jako na klíčový aspekt, je vázána možnost odstoupení od trestního stíhání. Je pak plně ponecháno na rozhodujícím orgánu, aby určil obsah tohoto pojmu a kritéria pro jeho hodnocení.¹¹⁵

V komentáři k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže se však přesto dočteme, že při posouzení toho, zda-li zde je či není veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého pachatele je třeba se zaměřit na to, aby bylo dosaženo účelu uvedeného zákona, zhodnotit skutečnosti, které charakterizují povahu provinění a jeho závažnost, a komplexně také zhodnotit okolnosti, které se vážou k osobě mladistvého. Důležitou okolnost pro další hodnocení také pak představuje to, zda

¹¹⁴ § 31 odst. 1 ZSVM: Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.

¹¹⁵ A. Sotolář: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, 2011, s. 570 - 602

předmětné provinění nezanechalo trvale nepříznivé následky pro poškozeného nebo společnost. Z daného pak vyplývá, že čím větší je nepříznivý důsledek pro poškozeného nebo společnost, tím je menší šance na využití tohoto odklonu.¹¹⁶

5.3.3. Přihlídnutí k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého

Povaha a závažnost provinění je posuzována dle ustanovení § 39 odst. 2 trestního zákoníku za využití ustanovení § 41 a § 42 trestního zákoníku, tedy je zde v první řadě přihlíženo k významu chráněného zájmu, který byl činem poškozen, způsobu provedení činu a jeho následku, včetně jeho intenzity, k okolnostem, za kterých byl čin spáchán, k osobě pachatele a k míře jeho zavinění a případně k jeho pohnutce, záměru nebo cíli. Jak uvádí ve své monografii Tibitanzlová, nemělo by být o odstoupení od trestního stíhání rozhodnuto v případech, kdy se jedná o provinění mimořádně závažné, v případě provinění detailně naplánovaného nebo v případě, kdy byly způsobeny mimořádně těžké následky.

Pokud se pak týká hodnocení osoby mladistvého, bývá většinou zajištění takového hodnocení v kompetenci příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí a probačního úředníka, kteří mohou pro rozhodnutí zajistit komplexní zprávu o aktuální životní situaci mladistvého, případně lékařskou zprávu mladistvého o jeho zdravotním stavu, posudky o majetkových poměrech mladistvého a o sociálním statusu jeho rodiny, a dále také zprávu o případném probíhajícím probačním programu či o absolvování dobrovolného léčení závislosti na návykových látkách.¹¹⁷

5.3.4. Neúčelnost trestního stíhání a absence nutnosti potrestání pachatele k odvrácení mladistvého od páčání dalších provinění

Neúčelnost dalšího trestního stíhání mladistvého jako podmínku kritizuje například Fenyk, jelikož ji vidí jako nadbytečnou vzhledem k již uvedené podmínce neexistence veřejného zájmu na dalším trestním stíhání mladistvého.¹¹⁸

Podmínka absence nutnosti potrestání pachatele k odvrácení mladistvého od páčání dalších provinění pak sleduje dosažení výchovného a preventivního vlivu na mladistvého pachatele, u nějž není potřeba ukládat trestní opatření. V podstatě tedy vyjádření toho, že v případě daného mladistvého je vyřízení věci tímto odklonem dostatečné.

¹¹⁶ ŠÁMAL, P.; VÁLKOVÁ, H.; SOTOLÁŘ, A.; HRUŠÁKOVÁ, M.; ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, 2011, s. 581

¹¹⁷ ŠÁMAL, P.; VÁLKOVÁ, H.; SOTOLÁŘ, A.; HRUŠÁKOVÁ, M.; ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, 2011, s. 576

¹¹⁸ FENYK, J. Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb. Státní zastupitelství. 2004, č. 2-3, s. 5

5.3.5. Fakultativní podmínky pro odstoupení od trestního stíhání

Výše uvedené obligatorní podmínky nejsou jediné, které zákon o soudnictví ve věcech mládeže uvádí. Další podmínky, které je vhodné zhodnotit při posuzování, zda-li lze v daném případě odstoupit od trestního stíhání, upravuje § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ve kterém jsou uvedeny fakultativní podmínky pro daný postup. Jak jsem již zmínila, podmínky uvedené v § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou fakultativní, tedy na jejich splnění není závislé rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání. Jedná se tedy o ustanovení, které doplňuje podmínky obligatorní a jedná se tak o podmínky, jejichž splnění pak dopomáhá rozhodujícímu orgánu k posouzení, zda-li v daném případě byly skutečně naplněny podmínky stanovené § 70 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Výčet těchto fakultativních podmínek je pouze demonstrativní, tedy rozhodující orgán může přihlížet i k dalším skutečnostem vzhledem k okolnostem případu, nicméně zákonodárce považoval za vhodné explicitně uvést tři pro něj nejpodstatnější podmínky. Jedná se tak o podmínku toho, že mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program, mladistvý úplně nebo alespoň částečně nahradil škodu způsobenou proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, nebo mladistvý úplně nebo alespoň částečně vrátil bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s takovým rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

Co se rozumí probačním programem stanoví sám zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 17 odst. 1, kterým je upraveno, že se probačním programem rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.

Je zde ale nutné zdůraznit i časovou stránku věci, jelikož i v případě, kdy se mladiství zapojí do programu ihned po zahájení trestního řízení, jeho ukončení se dá očekávat spíše v pozdější fázi trestního řízení, čímž bude pak výhoda odstoupení od trestního stíhání spíše omezena.¹¹⁹

¹¹⁹ ŠČERBA, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. Trestní právo. 2005, č. 5, s. 21

Další podmínka pak souvisí s postavením poškozeného a jeho nárokem na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Je potřeba pak v první řadě zmínit, že zákon na rozdíl od jiných odklonů v trestním řízení nevyžaduje, aby byla pro úspěšnou aplikaci odstoupení od trestního stíhání poškozenému nahrazena škoda či vydáno bezdůvodné obohacení. Obecně je v případě řízení o odstoupení od trestního stíhání postavení poškozeného slabé a neklade se zde tolik důrazu na základní princip restorativní justice, a to narovnání vztahů mezi obviněným a poškozeným. Toto tedy považuji jako nedostatečně upravené, jelikož vzhledem k tomu, že se jedná o odklon, kde absentuje i sankční prvek, naopak by zde měl být kladen důraz na to, aby byla práva poškozeného maximálně chráněna, jelikož se pak poškozený může cítit tak, že se mu nedostalo dostatečného zadostiučinění, což je však v rozporu se základní zásadou uvedenou v § 3 odst. 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

K uvedenému nepoměru mezi právy mladistvého pachatele a poškozeného v případě odstoupení od trestního stíhání pak dále nepřispívá ani ustanovení § 70 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jenž upravuje právo na podání stížnosti proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání a toto právo pak nepřiznává poškozenému, ale explicitně je zde uvedeno, že poškozený se o odstoupení od trestního stíhání pouze vyrozumí.

Ustanovením § 20 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je upraveno, že napomenutím s výstrahou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho státního zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.

V případě odstoupení od trestního stíhání má pak napomenutí s výstrahou smysl pouze v případě, když bylo soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem, při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenecháno postižení mladistvého na jeho zákonném zástupci, opatrovníku, škole, již je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije, a to s následným vyrozuměním daného subjektu o tom, jaký výsledek takové postižení mělo.¹²⁰

5.3.6. Postup při aplikaci odstoupení od trestního stíhání

Vydat rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého může státní zástupce od zahájení trestního stíhání až do okamžiku, kdy by podával obžalobu. Odstoupit od trestního stíhání mladistvého pak není možné ve zkráceném přípravném řízení.¹²¹

Soud pak může učinit rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání v rámci předběžného projednání obžaloby, přezkoumání obžaloby, resp. návrhu na potrestání soudcem, dále pak při

¹²⁰ ŠČERBA, F.; COUFALOVÁ, B. Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, s. 61

¹²¹ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 210

klasickém hlavním líčení, nebo mimo hlavní líčení, a konečně pak i v hlavním líčení ve zjednodušeném řízení konaném před samosoudcem. Zákon pak neumožňuje rozhodnout o odstoupení od trestního stíhání v řízení odvolacím.

O odstoupení od trestního stíhání se rozhoduje formou usnesení a zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví § 70 odst. 2, že součástí rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je též výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká.

Proti takovému usnesení je přípustná stížnost, kterou má právo podat mladistvý pachatel, a na základě ustanovení § 72 zákona o soudnictví ve věcech mládeže náleží právo podat stížnost ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli, příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a dále také mohou podat stížnost v jeho prospěch také příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel a druh.

Zvláštní možností je pak právo mladistvého, dle ustanovení § 70 odst. 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, prohlásit do tří dnů od doby, kdy mu bylo oznámeno usnesení o odstoupení od trestního stíhání, že trvá na projednání věci, o čemž musí být řádně poučen. V takovém případě je pak vydáno usnesení o pokračování v trestním stíhání a v řízení se pokračuje v takovém procesním stadiu, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání.

6. Statistika využití odklonů v českém právním řádě

Pro účely této práce jsem vycházela z dat uvedených Nejvyšším státním zastupitelstvím České republiky ve zprávě o činnosti státního zastupitelství za rok 2022.¹²² Budu se věnovat zejména statistice spojené s podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním a dohodou o vině a trestu a jejich využití v letech 2019-2022, kdy tyto roky jsou zejména zajímavé ve vztahu k novele trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb., jenž nabyla účinnosti dne 01. 10. 2020.

V první řadě je třeba v širším kontextu uvést proti kolika fyzickým a právnickým osobám se ročně zahájí trestní stíhání nebo je jim sděleno podezření ve zkrácením přípravném řízení, aby pak bylo možné zhodnotit využití odklonů v trestním řízení v rámci systému trestního práva.

Rok	Fyzické osoby	Právnické osoby	Celkem
2019	77 311	366	77 677
2020	67 844	338	68 182
2021	64 364	326	64 690
2022	68 421	282	68 703

V následující tabulce je pak uvedeno u jednotlivých odklonů v trestním řízení, jak byly využívány v mnou sledovaných letech dle statistiky Nejvyššího státního zastupitelství, tedy od roku 2009 do roku 2022. V porovnání s výše uvedenou tabulkou lze pak zkonstatovat, že v průměru cca 7 % trestních věcí je skončeno využitím odklonu v trestním řízení (nejsou započítány trestní příkazy).

Rok	Schváleno narovnání	Věc odložena za schválení narovnání	Podmíněně zastaveno trestní stíhání	Podmíněně odloženo podání návrhu na potrestání	Návrhy na schválení dohody o vině a trestu ve vyšetřování (FO)	Návrhy na schválení dohody o vině a trestu ve zkráceném přípravném řízení (FO)	Návrhy na schválení dohody o vině a trestu (PO)
2019	87	21	3 245	2 243	154	6	10

¹²² Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022, textová část, 4 NZN 501/2023

2020	50	9	3 005	1 730	249	20	11
2021	54	6	2 627	1 502	506	25	29
2022	51	2	2 479	2 033	613	19	34

Z výše uvedené tabulky pak vyplývá, že nejvíce využívaným odklonem v trestním řízení je jednoznačně podmíněné zastavení trestního stíhání následované podmíněným odložením podání návrhu na potrestání. Naopak nejméně využívaným odklonem v trestním řízení je odložení věci za schválení narovnání, které se využívá v jednotkách případů, a poté samotné narovnání, které se uzavře jen v desítkách případů ročně.

Uvedené instituty si pak drží čísla statistiky v podstatě stejná, mírnou klesající tendenci pak lze vysledovat u podmíněného zastavení trestního stíhání, nicméně to může být vysvětleno tím, že k 01. 10. 2020 nabyla účinnosti již zmíněná novela trestního řádu, jenž umožnila lehčí využití dohody o vině a trestu, a tedy je možné, že někteří obvinění využili tohoto institutu namísto podmíněného zastavení trestního stíhání. Z tabulky je pak patrné, že po účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. stoupla využívanost dohody o vině a trestu dvojnásobně až trojnásobně v porovnání s předchozími roky.

Ve statistice Nejvyššího státního zastupitelství pak nejsou v případě dohody o vině a trestu započítány dohody o vině a trestu uzavřené v řízení před soudem, nicméně je tam okrajově zmíněno, že dohody o vině a trestu uzavřené v řízení před soudem nepřevyšují počet dohod o vině a trestu uzavřených v přípravném řízení, jelikož v roce 2021 bylo v řízení před soudem uzavřeno 262 dohod o vině a trestu v trestních řízeních fyzických osob a 18 dohod o vině a trestu v trestních řízeních právnických osob. V roce 2022 pak bylo v řízení před soudem ve vztahu k fyzickým osobám uzavřeno 101 dohod o vině a trestu a ve vztahu k právnickým osobám pak pouze 5 dohod o vině a trestu. Je zde tedy vidět zjevná klesající tendence oproti vyšší využívanosti v roce 2021, kdy se jednalo o vcelku novou a neprobádanou možnost v rámci trestního řízení.

7. Odklony v trestním řízení v zahraničních právních úpravách

V této části rigorózní práce bych se chtěla věnovat zahraniční právní úpravě odklonů v trestním řízení, a to právní úpravě slovenské a právní úpravě odklonů v trestním řízení v Rakousku. Tyto dva státy a jejich právní řád jsem si vybrala z důvodu, že se jedná o země nám geograficky nejbližší, nicméně každá z těchto zemí má odlišný právní základ vzhledem ke geopolitické historii.

7.1. Slovenská právní úprava odklonů v trestním řízení

Úpravu odklonů v trestním řízení Slovenské republiky nalezneme v zákoně č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, tedy obdobě našeho trestního řádu. Úprava odklonů v trestním řízení byla zařazena do druhé části, II. hlavy a pátého dílu slovenského trestního poriadku, tedy slovenského trestního řádu, který se obecně věnuje rozhodnutím v přípravném řízení. Důvodem tohoto zařazení je úvaha slovenských zákonodárců, že by se díky úpravě odklonů v trestním řízení mělo až 80 % trestních věcí skončit právě v přípravném řízení.¹²³

Historie odklonů ve Slovenské republice započala rokem 1994, ve kterém bylo do slovenského právního řádu přidáno podmíněné zastavení trestního stíhání (slovensky podmiennečné zastavenie trestného stíhania). Až v roce 2002 byl pak zakotven další odklon v trestním řízení, a to smír (slovensky zmier), který je obdobou českého narovnání. V roce 2006 pak byl zakotven odklon, který český právní řád nezná, a to podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného.

Podstatným rozdílem od české právní úpravy je pak to, že slovenská právní úprava nezná zvláštní formy odklonů v trestním řízení v řízení ve věcech mladistvých a ve zkráceném přípravném řízení, a to z důvodu odlišnosti slovenské právní úpravy od právní úpravy České republiky, jelikož slovenský právní řád nemá speciální zákon upravující soudnictví ve věcech mladistvých, ani nezná zkrácené přípravné řízení v takové formě, jakou obsahuje český trestní řád.¹²⁴

Slovenský právní řád zná taktéž institut tzv. dohody o vině a trestu, který je upraven v ustanovení § 331 trestního poriadku, nicméně není považován za odklon v trestním řízení, jelikož jeho hlavním rysem je prosté zastavení trestního stíhání bez vyslovení viny, tedy se v případě tohoto institutu nedá hovořit o jeho zařazení k odklonům v trestním řízení.¹²⁵

¹²³ ZEMAN, Š. Vývoj aplikácie vybraných odklonov a alternatívnych trestov v Slovenskej republike. Trestněprávní revue. 2016, č. 7-8, s. 176

¹²⁴ ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 130.

¹²⁵ ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 131.

7.1.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání (slovensky podmiennečné zastavenie trestného stíhania) je upraveno ustanovením § 216 a násl. trestného poriadku a podmínky aplikace jsou velice podobné těm, které stanoví český právní řád pro institut podmíněného zastavení trestního stíhání.

Slovenská právní úprava pak upravuje, že lze trestní stíhání obviněného zastavit v případě řízení konaného o přečinu, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let. Slovenský trestní zákon pak stanoví v ustanovení § 10 odst. 1, že přečinem se rozumí trestný čin spáchaný z nedbalosti či úmyslný trestný čin, za který zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let, ale zároveň pak doplňuje v odst. 2, že se nejedná o přečin v případě, že závažnost trestného činu je vzhledem ke způsobu provedení, následkům, okolnostem spáchání trestného činu, míře zavinění a pohnutce pachatele, nepatrná.

S českou právní úpravou pak Slovensko sdílí stejné podmínky podmíněného zastavení trestního stíhání v tom, že je vyžadován souhlas obviněného pro postup dle popisovaného institutu, obviněný musí poškozenému nahradit škodu nebo s poškozeným o její náhradě uzavřít dohodu, či učinit jiná potřebná opatření na náhradu škody. Slovenský trestný poriadok také v tomto případě vyžaduje, aby slovenský prokurátor zvážil, zda vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a vzhledem k okolnostem případu lze rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání považovat za dostatečné.

Na rozdíl od české právní úpravy pak slovenský trestný poriadok nestanoví jako podmínku pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání doznání obviněného, je zde ale vyžadováno prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a neexistují důvodné pochybnosti o tom, že toto prohlášení bylo učiněné svobodně, vážně a srozumitelně.

Podmínky uvedené v § 216 odst. 1 písm. a), b) a c) trestného poriadku musí být splněny kumulativně. Ale i v případě, že obviněný splní všechny podmínky, které trestný poriadok stanoví, může se stát, že vzhledem k osobě obviněného nemá soud a v přípravném řízení prokurátor rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání za dostačující. Hodnotí se jeho pozitivní i negativní vlastnosti a rozhodující orgán si může za tímto účelem vyžádat zprávu o jeho osobě z jeho pracoviště či bydliště a výpisy z rejstříku trestů nebo evidence přestupků.¹²⁶

Významný rozdíl oproti české právní úpravě pak představuje ustanovení § 216 odst. 6 trestného poriadku, který negativně vymezuje tři případy, při kterých není možné trestní stíhání obviněného podmíněně zastavit. Jedná se tak o případy, kdy byla trestným činem způsobena smrt

¹²⁶ Odsklony v trestnom konaní/Margita Prokeiová. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2007. s. 29

osoby, trestní stíhání je vedeno pro korupci, anebo je trestní stíhání vedeno proti veřejnému činiteli nebo zahraničnímu veřejnému činiteli pro čin spáchaný v souvislosti s výkonem jejich pravomoci a v rámci jejich zodpovědnosti.

Pokud se jedná o první případ, tam je nasnadě, že důvodem takového vyloučení je pak nemožnost reálné nápravy takového jednání, a v ostatních dvou případech by se mělo jednat o míru společenské škodlivosti, která je tedy dle zákonodárce v uvedených dvou případech vyšší.¹²⁷ Nicméně v případě ustanovení § 216 odst. 6 písm. b) trestního poriadku pak např. Ščerba vyjmutí těchto trestných činů kritizuje, a považuje jejich vyjmutí spíše za politické rozhodnutí, které mělo veřejnost uklidnit, že se tyto činy jen tak „nezametou pod koberec“. Tuto svoji úvahu odůvodňuje tím, že u většiny trestných činů souvisejících s korupčním jednáním je stanovena horní hranice trestní sazby odnětí svobody, jenž nepřevyšuje 5 let. Pokud by tedy zákonodárce tyto trestné činy považoval za tolik společensky škodlivé, pak by zvýšil horní hranice trestních sazeb, čímž by taktéž zamezil možnosti, aby bylo možné za tyto korupční delikty podmíněně zastavit trestní stíhání, a také by tím zajistil, že takové činy budou řádně trestány.¹²⁸ Stejný problém ovlivněný politickým rozhodnutím a populismem pak Ščerba vidí i v ustanovení § 216 odst. 6 písm. c) trestního poriadku, jenž upravuje vyloučení možnosti podmíněně zastavit trestní stíhání v případě veřejných činitelů nebo zahraničních veřejných činitelů v souvislosti s výkonem jejich pravomoci a v rámci jejich zodpovědnosti, jak zmíněno výše, což nepovažuje za správné a má za to, že populistické snahy snažící se zavděčit široké veřejnosti nemají být podkladem pro tvorbu právní legislativy.¹²⁹

Při porovnání zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání mezi českou a slovenskou úpravou, zjistíme, že podmínky pro stanovení zkušební doby jsou na slovenské straně o něco přísnější. Zatímco česká právní úprava stanoví zkušební dobu v rozmezí šesti měsíců a dvou let, a při použití některých zvláštních variant podmíněného zastavení trestního stíhání upravených § 307 odst. 2 tr. řádu pak může být zkušební doba stanovena až v délce pěti let, tak slovenská právní úprava stanoví zkušební dobu pro všechny případy stejně, a to v rozmezí jednoho roku až pěti let.

Původně byla zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání stanovena v rozsahu šesti měsíců až dvou let, ke změně však došlo při rekodifikaci slovenského trestního práva s účinností k 1. 1. 2006. Důvodem navýšení délky zkušební doby byla větší individualizace při určování zkušební doby, ale také možnost rozhodovat o podmíněném

¹²⁷ Tibitanzlová, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 250

¹²⁸ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 133.

¹²⁹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 135.

zastavení trestního stíhání u závažnějších přečinů tak, aby zde mohla být stanovena zkušební doba odpovídající závažnosti přečinu a nebyla tak stanovena nepřiměřeně krátká doba.¹³⁰

Na rozdíl od české právní úpravy mají na Slovensku také stanovenu delší, a to dvouletou lhůtu, po jejímž uplynutí dojde k fikci o tom, že se obviněný po absolvování zkušební doby osvědčil, v případě, kdy o tomto již dříve nerozhodl prokurátor. Český trestní řád stanoví lhůtu jednoho roku.

Na závěr ještě uvádím, že stejně jako dle českých zákonů, lze o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout v přípravném řízení, v řízení před soudem, tak i v odvolacím řízení. Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, které je vydáváno formou usnesení, lze pak podat stížnost, kterou je oprávněn podat jak obviněný, tak poškozený, a v řízení před soudem pak toto právo náleží i prokurátorovi. Právo podat stížnost pak nenáleží poškozenému v případě, kdy bylo rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání vydáno na základě přezkoumání obžaloby.

7.1.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného

Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného je jako speciální případ podmíněného zastavení trestního stíhání upraven hned v následujících ustanoveních, a to konkrétně v ustanoveních § 218 - § 219 trestného poriadku. Uvedené ustanovení § 218 upravuje, že prokurátor rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněného, který se významnou měrou podílel na objasnění korupce, trestného činu založení, zosnování a podporování zločinecké skupiny, anebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou nebo zločineckou skupinou nebo trestných činů terorismu, anebo na zjištění nebo usvědčení pachatele tohoto trestného činu a zájem společnosti na objasnění takového trestného činu převyšuje zájem na trestním stíhání obviněného pro takový trestný čin nebo pro jiný trestný čin. Uvedené ustanovení pak i vymezuje, v jakých případech není možné trestní stíhání podmíněně zastavit, kdy je vyloučeno, aby se trestní stíhání podmíněně zastavilo vůči organizátorovi, návodci nebo objednateli trestného činu, na jehož objasnění se podílel.

Hlavním rysem podmíněného zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného je pak formální dohoda mezi obviněným a prokurátorem nebo soudem, na základě které, bude obviněnému poskytnuta výhoda dočasné beztrestnosti, na kterou by jinak neměl nárok, a to výměnou za poskytnutí důkazně relevantních informací, díky kterým dojde k objasnění trestné činnosti a usvědčení pachatele.¹³¹

¹³⁰ Žilinka, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. *Justičná revue* 2006, č. 2, s. 201.

¹³¹ KLÁTIK, J. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti, *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 61.

Smyslem tohoto odklonu v trestním řízení tak není jako u většiny ostatních odklonů přiměřená reakce na spáchaný trestný čin, ale jde o nástroj, který by měl přispět k účinnějšímu odhalování organizované kriminality a jiných závažných forem trestné činnosti. Nicméně jsou u tohoto institutu stále zachovány vnější charakteristické rysy odklonů v trestním řízení jako je odchýlení se od standardního průběhu trestního řízení a skončení řízení bez rozhodnutí o vině či nevině obviněného, tedy je jeho zařazení mezi odklony v trestním řízení správné.¹³²

Zajímavá je pak u tohoto institutu délka zkušební doby, která je zákonem stanovena v rozmezí dvou let až deseti let, kdy možnost takto dlouhé zkušební doby je dána zejména z důvodu vysoké závažnosti objasňované trestné činnosti. O podmíněném zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného se rozhoduje formou usnesení, ve kterém se, kromě zkušební doby, uloží obviněnému povinnost, aby plnil v dané zkušební době podmínky stanovené v ustanovení § 218 odst. 1 trestného poriadku, které byly již uvedeny výše.

7.1.3. Smír

Jak již bylo výše uvedeno smír (slovensky zmier) je obdobou narovnání, které je vlastní českému trestnímu právu. Smír je upraven v ustanoveních § 220 - § 227 trestného poriadku.

Uvedené ustanovení § 220 trestného poriadku pak upravuje, že smír je možné schválit, a zastavit tak trestní stíhání, pouze v řízení o přečinu, u něhož zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby, která nepřevyšuje pět let, a obviněný také s takovým postupem vysloví souhlas.

Další podmínkou pak je, že obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a zároveň zde neexistují důvodné pochybnosti, že by toto prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě.

Další podmínka pro úspěšné schválení smíru se pak týká náhrady škody, kterou musí obviněný poškozenému nahradit, pokud byla činem způsobena, případně s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu nebo učinil jiné opatření k její náhradě. Na rozdíl od české úpravy narovnání slovenský trestní řád neupravuje vydání bezdůvodného obohacení jako podmínku pro schválení smíru.

Další podmínky, které jsou v podstatě totožné s českou právní úpravou, pak stanoví, že obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet prokuratury peněžitou částku určenou ministerstvu na ochranu a podporu obětí trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a konečně považuje-li prokurátor takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti

¹³² ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 138.

spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Naopak rozdílem oproti českému trestnímu právu je pak skutečnost, že pro schválení smíru není nutné, aby došlo k výslechu obviněného a poškozeného. Výslech se pak provede pouze v případě, že to vyžadují okolnosti případu.

Zajímavým rozdílem je pak úprava přechodu práv poškozeného na jinou osobu. Český trestní řád upravuje přechod práv poškozeného v usnesení § 310a tak, že stanoví, že práva poškozeného, jak jsou upraveny ustanoveními pro narovnání, nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody. Slovenský trestný poriadok toto upravuje stejně, avšak s výjimkou pro dědice poškozeného, u kterého uvedené pravidlo neplatí. Tedy na Slovensku je pak přípustné, aby dědic poškozeného uzavřel s obviněným smír v případě, kdy poškozený zemře až po spáchání trestného činu, avšak nikoliv v důsledku trestného činu, resp. v příčinné souvislosti s ním.¹³³ Z mého pohledu je tato úprava správná, jelikož často se stává, že nejbližší příbuzní poškozeného jsou trestným činem dotčeni obdobně jako poškozený, a tuto jeho újmu s ním minimálně citově prožívají, a leckdy dokonce i řeší náhradu škody aktivně za poškozeného.

Rozhodnout o schválení smíru pak může v přípravném řízení prokurátor nebo soud v rámci přezkoumání obžaloby, hlavního líčení či mimo hlavní líčení, avšak soudu nepřísluší pravomoc rozhodnout o schválení smíru v odvolacím řízení.

Pokud se týká opravného prostředku proti rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání, tak právo podat stížnost náleží pouze prokurátorovi, pokud bylo vydáno usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání soudem. Právo podat stížnost pak nenáleží obviněnému a poškozenému vůbec, kdy měl zřejmě zákonodárce za to, že v případě, kdy obviněný a poškozený byli schopni se dohodnout na podmínkách smíru, není zde pravděpodobné, že by pak chtěli takovéto rozhodnutí napadnout a takovou možnost jim ani nedal. Nicméně jako nedostatečnou tuto právní úprava shledává ve své monografii Tibitanzlová, která uvádí, že vzhledem k tomu, že může dojít k tomu, že poškozený může změnit svůj názor nebo byla taková dohoda uzavřena nedobrovolně, a to zejména s ohledem na to, že výslech obviněného a poškozeného je fakultativní, bylo by žádoucí, aby právo podat stížnost bylo obviněnému i poškozenému zákonem přiznáno.¹³⁴ S jejím názorem se v tomto případě ztotožňuji a mám za to, že z uvedených důvodů by stížnost měla být pro poškozeného i obviněného zákonem zakotvena, popřípadě by za mě bylo i dostačující, kdyby se slovenská právní úprava

¹³³ ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 144

¹³⁴ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 257

změnila tak, že bude, stejně jako v české právní úpravě narovnání, výslech obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnání a zastavením trestního řízení obligatorní, a oba budou poučeni o důsledcích takového rozhodnutí, včetně nemožnosti podat proti takovému usnesení opravný prostředek.

7.2. Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení

Vzhledem k tomu, že jsme historicky ještě vcelku nedávno byli součástí Rakousko-Uherska, je nasnadě, že české právo je rakouským právem ovlivněno a je mu tak blízké. Nicméně nalezneme v rakouském právu prvky nejenom našemu trestnímu právu blízké, ale i prvky výrazně odlišné, které pak mohou být pro naše právo inspirací a návodem na vylepšení.

Pokud se pak týká vyložení institutu odklonů v trestním řízení dle rakouské právní úpravy, tak tyto nalezneme v rakouském trestním řádu¹³⁵, do kterého byly odklony vloženy novelou provedenou spolkovým zákonem č. 55 BGBI z roku 1999, jenž nabyl účinnosti k 1. 1. 2000. Stejnou novelou pak byly provedeny i změny zákona č. 599/1988, o soudnictví nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz), kterým jsou upraveny zvláštní podmínky pro aplikaci odklonů v trestním řízení proti mladistvým.¹³⁶

Specifikem pro rakouskou právní úpravu odklonů v trestním řízení je, že zná pouze jeden druh odklonu, kterým je odstoupení od trestního stíhání (německy: Rücktritt von der Verfolgung). Odstoupení od trestního stíhání pak StPO dále rozděluje na čtyři jednotlivé odklony s odlišnými podmínkami aplikace, jimiž jsou odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky (německy: Zahlung eines Geldbetrages), odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací (německy: Gemeinnützige Leistungen), odstoupení od trestního stíhání po skončení zkušební doby (německy: Probezeit) a odstoupení od trestního stíhání na základě narovnání (německy: Tausgleich), které jsou upraveny v ustanoveních § 198 - § 209 rakouského trestního řádu. V zákoně č. 599/1988, o soudnictví nad mládeží, jenž se dá přirovnat k české obdobě zákona o soudnictví ve věcech mládeže, pak nalezneme speciální odchylky pro trestní řízení vedené proti mladistvým od uvedených ustanovení obecné úpravy.¹³⁷

7.2.1. Obecné podmínky pro odstoupení od trestního stíhání stanovené rakouským trestním řádem

V ustanoveních § 198 a § 199 StPO jsou upraveny obecné podmínky pro využití odklonů v trestním řízení, jež jsou uvedeny výše, a jejich specifické rysy budou konkrétněji popsány v dalších podkapitolách.

¹³⁵ Strafprozessordnung (StPO), BGBl. Nr. 631/1975, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁶ ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 147

¹³⁷ Tibitzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 258

Ustanovení § 198 odst. 1 StPO upravuje, že obecně lze aplikovat odklon, jestliže z dostatečně zjištěného skutkového stavu trestní věci vyplývá, že není možné zastavit trestní řízení podle § 190 - § 192 StPO¹³⁸, a současně není nutné ani potrestání obviněného proto, aby byl odrazen od další trestné činnosti, stejně jako jiné osoby, a to s ohledem na zaplacení peněžité částky, provedení obecně prospěšných prací, určení zkušební doby, případně ve spojení s dohledem probační a mediální služby a plněním povinností, anebo narovnáním.

Stejně jako v české právní úpravě odklonů, i rakouské trestní právo selektuje trestné činy, na které může dopadnout aplikace odklonu v trestním řízení. Rakouská právní úprava tedy stanoví, že podmínkou pro aplikaci odstoupení od trestního stíhání je, že horní sazba trestu odnětí svobody u předmětného trestného činu nepřevyšuje pět let a čin neměl za následek smrt osoby s výjimkou, kdy je nedbalostně usmrčen rodinný příslušník obviněného, a tedy není nutné s ohledem na utrpenou psychickou újmu obviněného dále trestat. Rakouský trestní řád pak dále vylučuje možnost využití odklonu v trestním řízení v případě, kdy se jedná o trestný čin zneužití úřední moci podle § 302 odst. 1 StPO s výjimkou případu, kdy obviněný takovým činem nezpůsobil žádnou, anebo pouze zanedbatelnou škodu a tento čin není dle § 304 nebo § 307 StPO ohrožen trestem. Speciálně pak rakouský trestní řád vylučuje užití odklonu v trestním řízení pro celou X. hlavu zvláštní části rakouského trestního zákona, a to pouze v případě, kdy obviněnému hrozí trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby převyšuje tři roky.¹³⁹

Další specifickou podmínkou, kterou nezná český trestní řád, je, že vina obviněného není ve smyslu § 32 rakouského trestního zákona závažná. Vina obviněného je pak závažná v případě, kdy protiprávní jednání, jeho následek a zavrženíhodnost, za současného přihlídnutí ke všem dalším pro výměru trestu podstatným okolnostem a při celkovém posouzení věci dosahují takové míry, kvůli níž je nevyhnutelné reagovat na trestný čin trestem. Jako příklad pak rakouské zdroje uvádějí např. mimořádné ponížení oběti nebo život ohrožující provedení činu.¹⁴⁰

Co naopak jako podmínka pro aplikaci odklonu v trestním řízení v rakouské právní úpravě chybí, je doznání obviněného nebo prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán a jeho výslovný souhlas s aplikací odklonu.

Odklon v trestním řízení je možné využít, jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem a zajímavostí je, že dle rakouské právní úpravy má obviněný na využití odklonu v trestním řízení právní nárok, což český právní řád obviněnému nepřiznává. Povinností

¹³⁸ Tato ustanovení upravují případy, kdy nelze nebo není nutné, aby byl obviněný za předmětný trestný čin jakkoliv potrestán, a to i ve formě odklonu.

¹³⁹ BERTEL, CH.; VENIER, A. Strafprozessrecht. Wien: Manz'sche Verlags Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 398 – s. 399

¹⁴⁰ NIMMERVOLL, R. J. Das Strafverfahren: systematische Darstellung für Ausbildung und Praxis. Wien: LexisNexis, 2017, s. 398 – s. 399

rakouského orgánu činného v trestním řízení je tak, za splnění všech podmínek daného odklonu, zaslat obviněnému nabídku daného odklonu. Tato povinnost je pak právně vynutitelná prostřednictvím opravných prostředků.¹⁴¹

7.2.2. Odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky

Ustanovení § 200 rakouského trestního řádu upravuje první ze čtyř variant odstoupení od trestního stíhání, a to odstoupení od trestního stíhání po zaplacení peněžité částky.

Postup u tohoto typu odklonu začíná tím, že rakouský státní zástupce nebo soud, navrhne obviněnému, že v případě, že do 14-ti dnů uhradí stanovenou peněžitou částku, případně nahradí způsobenou škodu, bude od jeho trestního stíhání odstoupeno. V případě, že by byla 14-ti denní lhůta pro obviněného nepřiměřeně krátká, může mu pak být poskytnut odklad až na dobu šesti měsíců, a dokonce mu může být povoleno platit stanovenou částku ve splátkách.

Výši peněžité částky pak určuje státní zástupce nebo soud s ohledem na závažnost trestného činu a majetkové poměry obviněného, a tato částka nesmí převyšovat částku, která by odpovídala peněžitému trestu ve výši 180-ti denních sazeb, zvýšenou o částku odpovídající nákladům trestního řízení v případě odsouzení.

V případě, že by obviněný peněžitou částku, která mu byla ve výše uvedených mezích stanovena, neuhradil, bude se pokračovat v trestním stíhání obviněného dále. Výjimky z tohoto pravidla pak upravuje § 205 odst. 3 rakouského trestního řádu.

7.2.3. Odstoupení od trestního stíhání po vykonání obecně prospěšných prací

Rakouský trestní řád dále umožňuje od trestního stíhání obviněného odstoupit po tom, co vykoná obecně prospěšné práce. Takový postup je upraven § 201 odst. 1 StPO a stanoví, že od trestního stíhání obviněného může státní zástupce nebo soud odstoupit, pokud obviněný výslovně prohlásí, že je připraven po stanovenou dobu bezúplatně provádět obecně prospěšné práce. Dalo by se říci, že trest je suplován tím, že tato forma odklonu výrazně zasáhne do volného času obviněného, který si pak dopad svého jednání více uvědomí a odklon by tak měl mít v takovém případě výchovný i preventivní charakter.

Výměra obecně prospěšných prací by pak neměla převyšovat 8 hodin denně, 40 hodin týdně, 240 hodin celkem a je omezena i doba po kterou je lze vykonávat, a to maximálně po dobu šesti měsíců. Určené obecně prospěšné práce jsou pak obviněným vykonávány bezplatně a v jeho volném čase, a státní zástupce nebo soud je povinen při stanovení doby obecně prospěšných prací také brát ohledy na výkon zaměstnání obviněného, a také na to, aby se nejednalo o nepřiměřený zásah do soukromí obviněného.

¹⁴¹ Tibitzanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 260

Postup podle uvedeného odklonu se pak doporučuje u trestných činů pachatelů se sklonem k recidivě jako např. u posprejování veřejného prostranství, násilné trestné činnosti nebo u činů proti životnímu prostředí.¹⁴²

7.2.4. Odstoupení od trestního stíhání po skončení zkušební doby

I v rakouské právní úpravě můžeme nalézt prvek podmíněnosti u odklonu v trestním řízení, a to u odstoupení od trestního stíhání po skončení zkušební doby, jenž upravuje § 203 StPO. Jak již název napovídá, základním parametrem je v případě tohoto odklonu zkušební doba. V případě splnění obecných podmínek ve smyslu ustanovení § 198 StPO tedy státní zástupce obviněnému sdělí, že ve stanovené zkušební době proti němu nepodá obžalobu pro daný trestný čin, a poučí ho dle zákona. Zkušební doba může být stanovena v rozmezí jednoho roku až dvou let. Státní zástupce také může spojit toto „podmíněné“ odstoupení od trestního stíhání s podmínkou, že obviněný výslovně prohlásí, že je připraven na sebe převzít určené povinnosti a podrobit se péči probačního úředníka.¹⁴³

Povinnostmi se pak rozumí různé příkazy, zákazy anebo tzv. pokyny upravené v § 51 rakouského trestního zákona, kdy se může jednat např. o povinnost k náhradě škody anebo odčinění následků trestného činu jiným způsobem.¹⁴⁴

K odstoupení od trestního stíhání obviněného dle § 203 odst. 4 StPO tedy pak definitivně dojde v případě, kdy uplyne stanovená zkušební doba, a případně dojde i ke splnění stanovených povinností nebo k dodržení podmínek stanoveného dohledu. V opačném případě, tedy při neplnění stanovených povinností a vyhýbání se uloženému probačnímu dohledu, pak státní zástupce, resp. soud v řízení před soudem, rozhodne o tom, že v trestním stíhání obviněného se bude pokračovat.

7.2.5. Odstoupení od trestního stíhání na základě narovnání

Poslední variantou odklonu v rakouském trestním řízení je odstoupení od trestního stíhání na základě narovnání mezi obviněným a poškozeným upravenou v § 204 StPO.

Účelem tohoto odklonu je pak obnovení pokojného stavu narušeného spácháním trestného činu, a to s cílem, aby byl obviněný konfrontován s následky svého činu, a aby byl připraven nést následky svých činů a také se s nimi vypořádal. Rakouský trestní řád vyžaduje pro postup dle uvedeného ustanovení, jak souhlas obviněného, tak souhlas poškozeného. Výjimku z tohoto pravidla představuje situace, kdy neudělení souhlasu poškozeným je nedůvodné.

¹⁴² Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 262

¹⁴³ ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 161

¹⁴⁴ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 263

Například v případě, kdy poškozený nechce udělit souhlas z pomsty nebo se snaží dosáhnout nepřiměřené náhrady škody.¹⁴⁵

Upřednostňována je pak zejména náprava následků trestného činu ve formě náhrady škody, přípustná je však i varianta se stejným výsledkem. Při hrazení škody v penězích musí být zohledněny osobní poměry obviněného, a pokud obviněný nemá dostatečné finanční prostředky, může být náhrada škody v penězích nahrazena např. pracemi pro poškozeného. Jelikož se jedná o konflikt mezi obviněným a poškozeným, důležitým prvkem je pak při tomto odklonu omluva, kterou sděluje obviněný v rámci řízeného dialogu před mediátorem, jenž může pak sehrát i významnou roli při sjednání narovnání mezi obviněným a poškozeným, pokud je o to státním zástupcem či soudem požádán.¹⁴⁶

Rakouský trestní řád pak oproti české úpravě nevyžaduje jakékoliv složení peněžité částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Odstoupení od trestního stíhání na základě narovnání by pak mělo být využíváno zejména v případě trestného činu jako je ublížení na zdraví nebo nebezpečné vyhrožování.¹⁴⁷

7.2.6. Návrhy de lege ferenda

Přestože rakouská právní úprava neobsahuje úplně totožné odklony v trestním řízení, jaké můžeme najít v českém právním řádě, je zde řada podobností ale i odlišností, kterými by se mohl český trestní řád obohatit. Z mého pohledu je nejzásadnější odlišností, která by měla být obsažena i v českém právním řádě, právní nárok obviněného na aplikaci daného odklonu v trestním řízení v jeho trestní věci. V případě, kdy obviněný splňuje všechny předpoklady pro využití odklonu v trestním řízení, měl by státní zástupce být aktivní, a vhodný odklon v daném trestním případě povinně ze zákona navrhnout obviněnému ke zvážení, zda-li by chtěl daný odklon využít. Jistě by to tak zvýšilo využívanost odklonů, zrychlilo trestní řízení a snížilo zatíženost soudů, jelikož by nespočet trestních věcí skončilo již v přípravném řízení.

V současné době je bohužel aktivita státních zástupců v navrhování odklonů v trestním řízení spíše záporná a iniciativa v drtivé většině případů musí vzejít od obviněného nebo jeho obhájce, přestože trestní řád jim možnost iniciativy dává. Leckdy raději z pohodlnosti nechají trestní věc na rozhodnutí soudu, což jde proti smyslu existence odklonů v trestním řízení, a právě úprava právního nároku obviněných na využití odklonu v trestním řízení by toto mohla změnit.

Pokud pak zmiňují obhájce, mám za to, že právě oni ve využívanosti odklonů také hrají významnou roli, jelikož většina obviněných, kteří si obhájce nemohou z finančních důvodů

¹⁴⁵ SEILER, S. Strafprozessrecht. Wien: WUV Universitätsverlag, 2006, s. 159.

¹⁴⁶ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 264

¹⁴⁷ Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 264

dovolit, ani neví, že by mohli odklon v trestním řízení v jejich případě využít. Právní zhodnocení obhájce nemůže nahradit ani základní poučení od policejního orgánu při výslechu obviněného, jenž je sice povinen poučit obviněného o postupu dle § 307 a § 309 trestního řádu, ale není jim pořádně vysvětleno, co takový postup vlastně obnáší, a o dalších odklonech v trestním řízení pak nejsou obvinění poučováni vůbec. I proto by pak měla být aktivita státních zástupců ze zákona vyšší.

Další možnou pozitivní změnou vycházející z rakouské právní úpravy je pak možnost podat proti nevyužití postupu dle daného odklonu v trestním řízení opravný prostředek. Ani státní zástupci nemusejí býti neomylní a mohou danou situaci zhodnotit tak, že odklon v daném případě není vhodný, přestože např. soud by daný případ zhodnotil odlišně. Tedy by zde měl existovat kontrolní mechanismus, který by měl dát obviněnému možnost rozhodnutí státního zástupce přezkoumat.

Závěr

Tématem mé rigorózní práce byly odklony v trestním řízení, jež jsou aktuálně hojně diskutovaným tématem, a to zejména s ohledem na změny právní úpravy týkající se dohody o vině a trestu. Odklony v trestním řízení jsou v praxi celkem hojně využívány, a tedy mám za to, že je zapotřebí jim věnovat pozornost a diskutovat o jejich kladech a záporech a snažit se je neustále vylepšovat tak, aby plnily svůj základní účel, ale také musí být zákonodárci obezřetní, aby se tak nestalo na úkor veřejného zájmu, kdy hranice může být tenká.

Na začátku mé práce jsem se snažila objasnit, co je účelem odklonů v trestním řízení, a jaký vliv mohou mít na obviněného, ale také na poškozeného, kdy právě prvek restorativní justice by měl být zohledněn při rozhodování o aplikaci většiny typů odklonů v trestním řízení, a zejména by měl být kladen zásadní důraz na narovnání vztahů mezi obviněným a poškozeným. Nicméně se obávám, že ne vždy se v praxi dbá na práva poškozeného, tak jak by mělo, a jak plyne i ze statistiky Nejvyššího státního zastupitelství, právě institut narovnání, který je svou podstatou nejbližší cílům restorativní justice, je využíván nejméně, a to i s ohledem na nutnost zapojení poškozeného. Tedy v tomto ohledu má jistě česká justice své mezery a měla by se snažit toto napravit.

Do práce jsem zakomponovala i historii daných odklonů v trestním řízení, aby bylo možné zhodnotit, jakým vývojem si jednotlivé odklony v trestním řízení prošly, a aby bylo názorně vidět, že skutečně dochází k jejich živelnému vývoji, a v průběhu let jsou zde stále snahy o jejich vylepšování a snaha o nápravu právní úpravy, která nebyla nejzdařilejší, a nevedla k využívání daných typů odklonů. Poslední zdařilou změnou právního řádu byla novela trestního řádu provedená zákonem č. 333/2020 Sb., které se povedlo skutečně zvýšit zájem a využívanost dohody o vině a trestu, přestože ne všechny změny jsou hodnoceny kladně a vzbuzují kontroverzi, jak jsem se také snažila v práci nastínit. Tedy mám za to, že by zákonodárci nyní mohli věnovat pozornost institutu narovnání, který klade důraz zejména na zájmy poškozených jako obětí trestných činů.

V rámci rigorózní práce jsem se pak snažila, co nejlépe a nejuvěstižněji popsat jednotlivé odklony v trestním řízení *de lege lata*, ale také se zamyslet nad tím, zda-li není v platné právní úpravě prostor pro změnu a navrhnout možnou úpravu *de lege ferenda*. Inspirací pak právě mohou být i zahraniční právní úpravy, kterým jsem se věnovala v poslední části této práce a našla jsem inspiraci zejména v rakouské právní úpravě, která je z mého pohledu velice zajímavá. Nicméně nutno podotknout, že slovenská právní úprava, které se v této práci také věnuji, posloužila jako inspirace právě pro úpravy dohody o vině a trestu v českém právní řádě.

Neméně zajímavá je pak část statistiky, kde je skutečně vidět, že výsostné postavení mezi odklony v trestním řízení zaujímá podmíněné zastavení trestního stíhání a žádný jiný odklon v trestním řízení nemá prozatím šanci ho vystřídat. Je na zamyšlení, proč zrovna tento odklon je tak využíván, zda-li se jedná o to, že jeho právní úprava je skutečně upravena pro jeho jednodušší aplikaci, či se jedná o přístup státních zástupců a soudů, kteří tento odklon, na rozdíl od jiných, chtějí využívat. Nicméně na příkladu dohody o vině a trestu lze vidět, že možnost změny zde je. Tedy na závěr shrnuji, že přestože právní úprava odklonů v trestním řízení zcela jistě ještě umožňuje prostor pro jejich vylepšení a změnu, tak se obecně jedná o institut, který do českého právního řádu bezpochyby patří, a ve většině případů plní svůj účel, kdy odklony v trestním řízení nepopíratelně značně přispívají ke zrychlení a zefektivnění trestního řízení.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury a odborných článků

- Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014
- Ščerba, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, 128 s.
- Tibitanzlová, A.: Odklony v trestním řízení, Praha: Leges, 2018
- ŠÁMAL, P.; GRŮVNA, T. Trestní řád: komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- CHMELÍK, Jan et al. Trestní řízení. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 509 s. ISBN 978-80-7380-488-6.
- Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, 942 s.
- ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 336 s.
- VANTUCH, P. Obhajoba obviněného. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010
- SOTOLÁŘ, A.; PŮRY, F.; ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000
- Matula, V.: Narovnání jako nový institut českého trestního práva procesního. Univerzita Karlova, Praha 1998
- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, 2011, s. 547 - 558: A. Sotolář
- Novák, P.: Trestní příkaz. Praha: Leges, 2021, 140 s.
- Trestní řád, 7. vydání, 2013, 3474-3500: P. Šámal
- Ščerba, F., Coufalová B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, 320 s.
- Odklony v trestnom konaní/Margita Prokeinová. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2007. 130 s.
- JELÍNEK, Jiří (ed.) Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2015, 176 s.
- SOKOL Tomáš, Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu, Bulletin advokacie, říjen 2021, s. 15

ZEMAN, Š. Vývoj aplikácie vybraných odklonov a alternatívnych trestov v Slovenskej republike. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 7-8, s. 176

KLÁTIK, J. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti, *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 61.

Suchý O.: Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3

ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013

Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A.: K problematice zvláštních druhů trestního řízení. *Trestní právo* 1997, č. 2, s. 7.

SOTOLÁŘ, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 6, s. 172.

ŠÁMAL, P.; VÁLKOVÁ, H.; SOTOLÁŘ, A.; HRUŠÁKOVÁ, M.; ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání, 2011, s. 576

FENYK, J. Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb. *Státní zastupitelství*. 2004, č. 2-3, s. 5

ŠČERBA, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*. 2005, č. 5, s. 21

Odklony v trestnom konaní/Margita Prokeiová. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2007. s. 29

BERTEL, CH.; VENIER, A. *Strafprozessrecht*. Wien: Manz'sche Verlags Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 398 – s. 399

NIMMERVOLL, R. J. *Das Strafverfahren: systematische Darstellung für Ausbildung und Praxis*. Wien: LexisNexis, 2017, s. 398 – s. 399

Strafprozessordnung (StPO), BGBl. Nr. 631/1975, ve znění pozdějších předpisů

SEILER, S. *Strafprozessrecht*. Wien: WUV Universitätsverlag, 2006, s. 159.

Žilinka, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok. Justičná revue* 2006, č. 2, s. 201.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

<https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/odklony/>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/odklony-v-justicni-praxi>

<https://www.ceska-justice.cz/2018/01/dohoda-vine-trestu-rozsirena-vsechny-zlociny-vcetne-vrazdy-obhajci-souhlas-i-akademici-varuji/>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dohoda-o-vine-a-trestu-a-jeji-vyuzivani-v-pravni-praxi>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dohoda-o-vine-trestu-uzavrena-v-hlavnim-liceni-qui-bono>

www.zakonyprolidi.cz

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., o trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů

Zákon č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích

Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Zákon č. 31/1929, kterým se mění a doplňují trestní zákony a trestní řády

Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České

republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

Zákon č. 48/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

Zákon č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).

Zákon č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 31/1929, kterým se mění a doplňují trestní zákony a trestní řády

Strafprozessordnung (StPO), BGBl. Nr. 631/1975, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2007, sp. zn. 4Tz 29/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. 3Tz 291/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2002, sp. zn. 4Tz 97/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 5Tz 50/2014

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005 (R 57/2006)

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, 4 To 693/94 (R 19/1995)

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994, 3 To 380/94 (R 20/1995)

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 3. 2002, sp. zn. 4 To 184/2002.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2009 sp. zn. III. ÚS 39/09

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích

Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů ze dne 23. listopadu 2022, 1 SL725/2022-24

Metodika Nejvyššího státního zastupitelství ČR k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, sp. zn. 1 SL 111/2022

Účast na Noc fakulty dne 15. 11. 2023, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Mater class: Dohoda o vině a trestu, Wolf Theiss, přednášející Lenka Bradáčová, Jitka Logesová, Robert Pelikán

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019, textová část, 4 NZN 501/2020

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020, textová část, 4 NZN 501/2021

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2021, textová část, 4 NZN 501/2022

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022, textová část, 4 NZN 501/2023

Odklony v trestním řízení

Abstrakt

Tématem rigorózní práce jsou odklony v trestním řízení, které jsou v českém právním řádu již řadu let pevně zakořeněné, nicméně stále je zde prostor pro jejich rozvoj, jak ukázala i novela trestního řádu z roku 2020. Práce je věnována odklonům v trestním řízení v jejich širším pojetí, které zahrnuje podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, odložení věci za současného schválení narovnání, dohodu o vině a trestu, a konečně odstoupení od trestního stíhání v případě mladistvých pachatelů.

První a druhá část rigorózní práce je spíše teoretická a zaměřuje se na vysvětlení samotného pojmu odklonů v trestním řízení, jejich účelu pro trestní řízení a na význam pro český právní systém, a také na systematiku odklonů v trestním řízení pro lepší orientaci a vysvětlení pro další části rigorózní práce.

Třetí část se pak věnuje historii odklonů v trestním řízení, zejména je pak v této práci vysvětleno, jakým zákonem, a za jakým účelem byl daný odklon do českého právního řádu zařazen, a jak bylo s odklony v trestním řízení nakládáno v rámci různých etap českého (československého) státu, a tedy i ideologických režimů.

Čtvrtá část se pak soustřeďuje již na samotné odklony v trestním řízení. Cílem práce je osvětlit, jakým způsobem jsou využívány a popsat jejich podstatu, ale také zhodnotit, zda-li zde není prostor pro zlepšení daného odklonu v trestním řízení. Do práce jsem zařadila i návrhy de lege ferenda, jenž považuji za vhodné pro vylepšení využitelnosti daného odklonu, či zjednodušení jejich aplikace. V této části jsou popsány odklony v trestním řízení, jak jsou již specificky vyjmenovány výše.

Pátá část se pak věnuje odklonům v trestním řízení ve věcech mladistvých. Tato část popisuje rozdílnosti od aplikace odklonů v trestním řízení u dospělých pachatelů, a zejména se věnuje speciálnímu odklonu využívanému jen u mladistvých pachatelů, a to odstoupení od trestního stíhání.

Šestá část je pak zaměřena na statistiku využitelnosti odklonů v trestním řízení v letech 2019 – 2022 s důrazem na novelu trestního řádu z roku 2020, která značně přispěla ke zvýšení zájmu o využitelnost dohody o vině a trestu.

Sedmá část je věnována právní úpravě zahraničních odklonů v trestním řízení a jejich komparaci s českým právním řádem. Pro tuto práci byla vybrána slovenská a rakouská právní úprava. Tato část také obsahuje hodnocení těchto úprav a případné návrhy de lege ferenda pro českou právní úpravu odklonů v trestním řízení.

Klíčová slova: odklon, podmíněné zastavení trestního stíhání, restorativní justice

Diversions in criminal proceedings

Abstract

The topic of the thesis is diversions in criminal proceedings which have been firmly rooted in the Czech legal system for many years but there is still space for their development as the amendment to the Criminal Procedure Code from 2020 has shown. The thesis is devoted to diversions in criminal proceedings in their broader concept, which includes conditional discontinuance of criminal prosecution, settlement, criminal order, conditional postponement of filing a motion for punishment, postponement of the case with simultaneous approval of settlement, agreement on guilt and punishment and finally withdrawal from criminal prosecution in the case of juvenile offenders.

The first and the second part of the thesis is rather theoretical and focuses on the explanation of the very concept of diversions in criminal proceedings, their purpose for criminal proceedings and their significance for the Czech legal system as well as on the systematics of diversions in criminal proceedings for better orientation and explanation for other parts of the thesis.

The third part is then devoted to the history of diversions in criminal proceedings, in particular, it explains by what law and for what purpose the given diversion was included in the Czech legal system and how diversions in criminal proceedings were dealt with within the different stages of the Czech (Czechoslovak) state, and therefore also ideological regimes.

The fourth part focuses on the actual diversions in criminal proceedings. The aim of the thesis is to shed light on how they are used and describe their nature but also to assess whether there is space for improvement of the given diversion in criminal proceedings. I have also included *de lege ferenda* suggestions which I consider appropriate to improve the use of diversion or to simplify their application. This section describes the departures as already specifically enumerated above.

Part Five then turns to diversions in juvenile criminal proceedings. This Part describes the differences from the application of diversions in adult offender criminal proceedings and in particular discusses a special departure used only for juvenile offenders namely the withdrawal from prosecution.

The sixth section then focuses on statistics on the use of diversions in criminal proceedings in 2019-2022 with an emphasis on the amendment to the Criminal Procedure Code in 2020 which has contributed significantly to the increased interest in the use of plea bargaining.

The seventh part is devoted to the legal regulation of foreign diversions in criminal proceedings and their comparison with the Czech legal order. Slovak and Austrian legislation was selected for this work. This part also contains an evaluation of these regulations and possible de lege ferenda proposals for the Czech regulation of diversions in criminal proceedings.

Klíčová slova: diversion, conditional discontinuance of criminal prosecution, restorative justice